

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Δ'. — ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1855.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ.

ΠΟΤΕ ιστορικόν πρόσωπον δέν ὑπῆρξεν, εἰς τὸ ὁποῖον ν' ἀπεδόθησαν τοσοῦτον ἀντίθετοι ιδιότητες, νὰ ἐπεδαφιλεύθησαν τόσοσιν ὑπερβολικοὶ ἔπαινοι, καὶ νὰ ἐπεσωρεύθησαν τόσοσιν μεγάλαι κατηγορίαι, ὡς ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος. Οἱ μὲν ἐθεώρησαν αὐτὸν ὡς ἐνδοξον στρατηγόν, ὡς μέγαν πολιτικόν, ὡς ἅγιον τέλος πάντων, οἱ δὲ ὡς ἓνα τῶν σκληροτέρων τυράννων τῆς Ῥώμης, ὡς τὸν Νέρωνα καὶ τοὺς ὁμοίους αὐτοῦ. Πόθεν ἡ διαφορὰ αὕτη; Ὑπῆρξεν ἄρά γε ἡ διαγωγὴ του τοσοῦτον ἀμφίβολος, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἐξηγητῆται τόσοσιν ἀντιθέτως καὶ ὡς πρὸς τὰς δύο ταύτας ὑπερβολάς; Δέν πιστεύομεν. Φαίνεται ὅτι θεωρούμενος οὗτος, ἐν τῇ λάμφει μὲν τοῦ χριστιανισμοῦ, παρίστατο μὲ λαμπρὰ καὶ ζωηρὰ χρώματα, ἐπιλαμπρυνομένων διὰ τῶν ἀκτίων τοῦ φωτὸς τῆς θρησκείας καὶ τῶν μερῶν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα δέν εἶχον ἴσως οἰκείαν λαμπρότητα, ἐν τῷ σκότει δὲ τῆς εἰδωλολατρείας, ἐφαίνετο μὲ μελανὰ καὶ ζοφερὰ χρώματα, ἀμαυρουμένων οὕτω καὶ ἐκείνων ἐκ τῶν προτερημάτων αὐτοῦ ὅσα εἶχον οἰκείαν λαμπρότητα καὶ χάριν.

Φαίνεται ὅτι ὅσον οἱ μὲν κατέκρινον τὴν μεταβίβασιν τοῦ θρόνου ἐκ Ῥώμης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τὴν ταπείνωσιν τῆς Δύσεως, τοσοῦτον οἱ δὲ ἀπέδιδον μεγαλοουργὸν πνεῦμα, πολιτικόν νοῦν, καὶ κοσμο-

πολιτικὴν ἰδέαν, ἀποβλέποντες εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς Ἀνατολῆς. Φαίνεται ὅτι ὅσον οἱ ὀνειρευόμενοι δυνατὴν τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ῥώμης ὁμοῦ μὲ τὰ ἀρχαῖα αὐτῆς ἦθη καὶ ἔθιμα κατέκρινον τὴν ἀπ' αὐτῆς ἀπομάκρυνσίν του, τόσον οἱ διορῶντες εἰς τὰ θεμέλια τῆς Κωνσταντινουπόλεως προκύπτουσιν τὴν δόξαν καὶ ἀναφαινόμενον τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς ὑπὸ αἰσιωτέρου μέλλοντος οἰωνούς ἐνέκρινον αὐτήν. Φαίνεται ὅτι ὅσον οἱ στερηθέντες ὑλικῶν ὠφελημάτων διὰ τῆς ἀπὸ τῆς μιᾶς πρωτευούσης τοῦ κόσμου εἰς τὴν ἄλλην μεταβιβάσεως τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς ἀπεδοκίμαζαν τὰς πράξεις του, τόσον οἱ ἀποκτήσαντες νέα προνόμια καὶ νέα μέσα δόξης καὶ πολιτισμοῦ τὰς ὑπερεξεθείαζον. Ἐν τῷ μέσῳ τοιούτων ἀντιφατικῶν ἰδεῶν, τοσοῦτον ἀντιθέτων συμφερόντων καὶ τοσοῦτον ἐκτάκτων περιστάσεων εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνεύρη τις τὴν ἀλήθειαν, καλυπτομένην ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ἀπὸ τὰς προλήψεις τῶν τάξεων, ἀπὸ τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν, καὶ ἐν γένει ἀπὸ τὴν τάσιν τοῦ νὰ παραστήσῃ τὰς πράξεις αὐτοῦ μὲ ἄλλοια παρὰ τὰ ὁποῖα πραγματικῶς εἶχαν αὐταὶ χρώματα; Ἡὼς δύναταί τις νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ ὀδηγοῦν αὐτὸν πνεῦμα, νὰ ἐξηγήσῃ τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ, νὰ ἐξετάσῃ τὴν καρδίαν του καὶ νὰ κρίνῃ τὸν νοῦν του; Βεβαίως ἡ θέσις αὕτη εἶναι δυσκολοτάτη, θέλομεν μολταῦτα προσπαθῆσαι νὰ προσεγγίσωμεν ὅσον ἐνεστί πλείοτερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἥτις εἶναι ὁ μοναδικὸς ἡμῶν σκοπός. Ὁμολογοῦμεν ὁμῶς ὅτι ὅπου ἡ ἀνεύρεσις καὶ ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας εἶναι ἀδύνατος, ὅπου ἡ ἀμφιβολία ἐπισκοτίζει μεγάλως τὰ

πράγματα, καὶ ἡ διάκρισις ἀποβαίνει ἀνέφικτος, ἡ κρίσις ἡμῶν θέλει εἶσθαι ἐπὶ τὸ φιλάνθρωπότερον. Θέλομεν ἀποδώσει ἀγαθοὺς σκοποὺς εἰς τὰς πράξεις ἐκείνας, τῶν ὁποίων δὲν εἶναι ὁμολογουμένη ἡ εὐαπόδεικτος ἡ ἀποδοδομένη κακία. Θέλομεν ἐλεήσει πολλάκις τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν διότι δὲν ἔλαβε ποιαύτην τελειότητα, ὥστε οὔτε ἀπὸ ἀπάτας νὰ παρασύρεται, οὔτε ἀπὸ θυμὸν νὰ ἐκτραχηλίζεται, οὔτε ἀπὸ ἄλλα πάθη, ἀχώριστα τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας, νὰ κυριεύεται, καὶ νὰ ἐκκλίνῃ οὕτω τῆς ὁδοῦ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ καθήκοντος,

Εὐτυχεῖς οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι ἄνδρες, τῶν ὁποίων ἡ διαγωγὴ ἐγκρίνεται γενικῶς ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἡ ἀρετὴ αὐτῶν εἶναι ἀκηλίδωτος, ἡ δόξα καθαρὰ καὶ ἀμόλυντος, καὶ ἡ κρίσις τῶν ἀνθρώπων εὐκολος καὶ δικαία. Ἀλλὰ τοῦτο πολλάκις εἶναι δώρημα τύχης, εἶναι προῖον ἐνίοτε τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν περιστάσεων, εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπικρατουσῶν ἐνίοτε ἰδεῶν καὶ φρονημάτων· ἀλλ' οὐχ ἦττον ἡ ἀρετὴ δύναται νὰ ἐνεργῆται εἰς τρόπον ἀνεπίδεκτον παρεξηγήσεων τοιούτων ὁποῖαι δύναται νὰ διεγείρῃσιν ἀμφιβολίας περὶ αὐτῆς. Δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι ὅσοι προσβάλλουν διὰ τῶν ἔργων των πλείοτερα καὶ μεγαλῆτερα συμφέροντα ἄλλων ἐκτίθενται εἰς ὀρίζοντα πεπυκνωμένον ἀπὸ τὰ ψεῦδη καὶ τὰς πλαστάς τῶν πράξεων των παρεξηγήσεις ἐκ μέρους ἐκείνων, τῶν ὁποίων προσεβλήθησαν τὰ συμφέροντα, ὥστε τὸ φῶς τῆς ἀρετῆς ἐπισκοτίζεται πρὸς ὥραν, καὶ δὲν φαίνεται ὅσον εἶναι καθαρὸν ἐκ φύσεως, ἀλλ' ὅταν τὸ νέφος τοῦτο τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης διαβῆ, ὅταν

ὁ αἰὼν τῶν παθῶν καὶ τῶν ἀντεκδικήσεων παρέλθη, τότε ἡ ἀρετὴ λάμπει καθαρὰ καὶ ἀμόλυντος, καὶ τὸ φῶς αὐτῆς χρησιμεύει πρὸς ὁδηγίαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Οὕτω κατὰ τοῦ Σωκράτους ὀλίγον διήρκεσεν ἡ πλάνη, οὕτω διὰ τὸν Φωκίωνα πολλὰ ὀγλίγωρα ἐπῆλθεν ἡ μεταμέλεια. Αἱ ἀπερχόμεναι γενεαί, οἱ διαβαίνοντες αἰῶνες, ἀναγνωρίζουν καὶ θαυμάζουν τὴν ἀρετὴν ἣτις ἀποκαθίσταται πλέον σταθερὰ καὶ ἀκλόνητος. Ἄλλ' ὅταν ὑπάρχουν πλάναι τοσοῦτον ἰσχυρῶς ἐπικρατοῦσαι ὥστε νὰ διέλθωσι πολλοὺς αἰῶνας μεταβιβαζόμεναι ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ὅταν ὑπάρχουν πάθη διαβιβαζόμενα κατὰ κληρονομίαν ἀπὸ πατέρα εἰς υἱὸν εἰς αἰῶνας αἰῶνων, τότε ἡ κρίσις δὲν εἶναι πλέον ἀλάνθαστος, καὶ ἡ ἀρετὴ καθίσταται ἀμφίβολος. Ἐπι τοιούτων περιστάσεων ἡ προσοχὴ τοῦ ἀναγινώσκοντος πρέπει νὰ ᾔηται μεγίστη, ἡ ἀπάθεια πρέπει νὰ τὸν συνοδεύῃ πάντοτε, ἡ ἐξέτασις πρέπει νὰ ᾔηται ἀκριβῆς, ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας πρέπει νὰ ᾔηται ἔντονος, καὶ τέλος ἡ ἔρευνα πρέπει νὰ γίνεται ἀνευ οὐδεμιᾶς προκαταλήψεως, καὶ οὕτω μόλις εἶναι ἐλπίς νὰ φθάσῃ τις εἰς ἀποτέλεσμα ὀρθὸν καὶ δίκαιον, καὶ νὰ κάμῃ δικαίαν καὶ ἀμερόληπτον κρίσιν.

Οὔτε ἡ ἐποχὴ οὔτε ὁ τόπος τῆς γεννήσεως τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου εἶναι ἀκριβῶς γνωστά· οἱ μὲν λέγουν ὅτι ἐγεννήθη κατὰ τὸ 272, οἱ δὲ κατὰ τὸ 274 ἔτος· τόπος δὲ τῆς γεννήσεώς του κατὰ πιθανωτέραν γνώμην εἶναι ἡ Ναϊσός ἐν Δαρδανίᾳ (1).

(1) Ναϊσός, πόλις Θράκης, κτίσμα καὶ πατρὶς Κωνσταντίνου. Στέφαν. Βυζάντιος ἐν σελ. 206.—Ναϊσός ἢ Νέσος, πόλις τῆς ἄνω Μοισίας, κατοικουμένη τὸ πάλαι ὑπὸ θρακῶν, ἐν ἣ ἐγεννήθη ὁ Μέγας Κωνσταντίνος· ἐκ τοῦ Ζωσίμου.

Πατὴρ του ἦτον ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντίνος, ἀλλὰ περὶ τῆς μητρὸς του Ἐλένης ὑπάρχουν πολλαὶ γνώμαι· οἱ μὲν θεωροῦν αὐτὴν ὡς θυγατέρα βρετανοῦ τινὸς ἡγεμόνος, οἱ δὲ ὡς θυγατέρα ταπεινῶν γονέων ἐκ Βιθυνίας.

Ὁ Κωνσταντίνος ἐξεπαιδεύθη καὶ ἀνετράφη ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ, εἰς τὸν ὅποιον εἶχε δοθῆ ὡς ὄμηρος καὶ τοῦ ὁποίου ἐφείλκυσε τὴν ἀγάπην ἕνεκα τῶν ἐξόχων προτερημάτων, τὰ ὅποια ἐκ νεαρᾶς ἔτι ἡλικίας ἐδείκνυεν. Ἐχων ἀνάστημα ὑψηλόν, χαρακτῆρα μεγαλοπρεπῆ, ἐπιδεξιότητα μεγίστην εἰς ὅλας τὰς σωματικὰς γυμνάσεις, ἀνδρίαν, εὐπροσηγορίαν, σύνεσιν, καὶ ἀπέχθειον πρὸς τὰς ἡδονὰς, ἀποκατεστάθη ἀγαπητὸς καὶ εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰς τὸν στρατὸν τῆς Ῥώμης. Τινὲς λέγουν ὅτι μὲ πολλὴν προθυμίαν ἐνησχολεῖτο εἰς τὰς ἐπιστήμας, καὶ πολλὴν ἀγάπην καὶ σέβας εἶχε πρὸς τοὺς σοφοὺς· ἀλλὰ τὰ προτερήματα ταῦτα δὲν ἐλογίζοντο παρατηρήσεως ἄξια καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπεκράτουσαν οἱ ἐμφύλιοι σπαραγμοί, ὅτε μόνον τὰ πολεμικὰ προτερήματα ἐθεωροῦντο παρὰ τοῦ λαοῦ ἀναγκαῖα.

Ἦτο δεκαεννέα ἐτῶν ὁ Κωνσταντίνος ὅταν ἠκολούθησε τὸν Διοκλητιανὸν εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατεύσαντα κατὰ τινος ἀποστάτου Ἀχιλλεῖου· τοσοῦτον δὲ ἐθαυμάσθη διὰ τὰς στρατιωτικὰς πράξεις του, ὥστε ὁ Γαλέριος ζηλοτυπῶν ἐπροσπάθησε νὰ διαβάλλῃ αὐτὸν παρὰ τῷ Διοκλητιανῷ καὶ νὰ ψυχράνῃ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, ἀλλ' οὗτος ἀδιαφορῶν εἰς τὰς διαβολὰς ταύτας τὸν διώρισε πρώτης τάξεως Τριβούνον. Ὁ φθόνος τοῦ Γαλερίου ἐκορυφώθη, ὅταν ἔμαθε τὰς κατὰ τὸν

περσικόν πόλεμον ἀνδραγαθίας τοῦ Κωνσταντίνου, ἀλλ' ὅτι μεγάλως ἐξέπληξεν ὀλόκληρον τὸν στρατὸν ὑπῆρξε τὸ ἀκόλουθον μεγίστης πολιτικῆς ἀνοχῆς παραδειγμα. Ὁ Διοκλητιανὸς παραιτηθεὶς τῆς αὐτοκρατορίας, ἀνύψωσε τὸν Κωνσταντῖνον εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Καίσαρος, ἀλλ' ὁ Γαλέριος ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ καταβῆ τοῦ θρόνου, ἐφ' οὗ ὁ Διοκλητιανὸς τὸν εἶχεν ἀναβιβάσει, καὶ ἀνύψωσεν ἐπ' αὐτοῦ τὸν Μαξιμῖνον, ἀπλοῦν ποιμένα, ἀντὶ τοῦ Κωνσταντίνου, τὸν ὅποιον ὄλοι ἡγάπων καὶ ὄλοι ἐθεώρουν τῆς αὐτοκρατορίας ἄξιον.

Καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Γαλέριος περιφρονητικῶς κατεβίβαζε τοῦ θρόνου τὸν Κωνσταντῖνον, ὁ Μαξιμιανὸς παρεχῶρει τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τὸν πατέρα τοῦ Κωνσταντίνου Κωνσταντίον· ἀλλ' ὁ Γαλέριος ὀλίγον ἐφρόντιζε διὰ τὴν εἰς χεῖρας γέροντος ἀσθενοῦς μεταβιβαζομένην ἐξουσίαν· διότι εἶχε πεποιθῆσιν ὅτι ἡδύνατο νὰ σύρῃ αὐτὸν κατὰ τὴν θέλησίν του· καὶ τῶντι ποτὲ δὲν ἐσυγχώρησεν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον νὰ μεταβῆ εἰς τὸν πατέρα του, μ' ὅλον ὅτι ἐκεῖνος πολλάκις καὶ μετ' ἐπιμονῆς τὸν ἐζήτησεν. Ὁ Κωνσταντῖνος λοιπὸν ἔμεινεν ἐκτεθειμένος εἰς τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους ἡδύνατο νὰ προπαρασκευάσῃ κατ' αὐτοῦ ἰσχυρὸς ἀντίπαλος κινούμενος ἀπὸ μῖσος συνάμα καὶ φθόνον. Λέγεται ὅτι μεταξύ πολλῶν ἐπικινδύνων πράξεων τῶν ὁποίων τὴν ἐκτέλειςιν ὁ Γαλέριος ἀνέθεσεν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον ὑπῆρξαν καὶ τὰ ἐξῆς. Διετάχθη ὁ Κωνσταντῖνος νὰ ἀγωνισθῆ μετ' ἀγρίων θηρίων, ἐξ ὧν ἐφόρευσεν ἓνα μέγιστον Λέοντα, νὰ μονομαχήσῃ μετ' αὐτὴν τινὰ γιγαντιαίου ἀναστήματος, τὸν ὅποιον κατέβαλε καὶ ἔσυρεν ἀπὸ τὴν κόμην τῆς

κεφαλῆς ἔμπροσθεν τοῦ αὐτοκράτορος, καί' νὰ εἰσέλθῃ εἰς βαλτώδη τινα τόπον, ὅπου πλῆθος ἐχθρῶν εἶχον καταφύγει, διὰ νὰ καταδιώξῃ αὐτοὺς, τὸ ὅποιον καὶ κατάρθεν ἐπιτυχῶς.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Κωνσταντῖνος ἐστρατεύσας κατὰ τῶν Πίκτων καὶ Καλιδονίων ἐζήτησε καὶ πάλιν κατ' ἐπανάληψιν τὸν Κωνσταντῖνον, ὡς ἔχων ἀπαραίτητον ἀνάγκην αὐτοῦ, ὁ Γαλέριος, μὴ δυνάμενος νὰ εὔρῃ πλέον προφάσεις, ἐσυγχώρησε τοῦτο, ἀλλὰ μετ' ὅλον σκοπὸν τοῦ νὰ τὸν καταστρέψῃ καθ' ὁδόν. Διαταγὴ ἐδόθη εἰς τὸν Καίσαρα Σεῦηρον νὰ τὸν ἐμποδίσῃ κατὰ τὴν διάβασίν του· ἀλλ' ἡ σύνεσις τοῦ Κωνσταντίνου ἐματαίωσε τοὺς σκοποὺς τούτους τοῦ ἐχθροῦ του. Ἄναχωρήσας διὰ νυκτὸς ἀπὸ τὴν Νικομήδειαν, καὶ διελθὼν μετὰ μεγίστης ταχύτητος τὴν Θράκην, τὴν Δακίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν ἐφθασεν εἰς τὸν πατέρα του καθ' ἣν ἐποχὴν οὗτος ἐπεβίβαζεν εἰς τὰ πλοῖα τὰ στρατεύματά του· ἀλλὰ μόλις μεταβάς εἰς Ὑόρκην ὁ Κωνσταντῖνος ἀπέθανεν, ὁ δὲ ὑπ' αὐτὸν στρατὸς ἀνεκήρυξε τὸν Κωνσταντῖνον αὐτοκράτορα· ἀλλ' οὗτος, εἴτε ὑποπτεύων καταδρομὰς ἐκ μέρους τῶν λοιπῶν αὐτοκρατόρων, εἴτε προσποιούμενος, ἀπεποιεῖτο νὰ δεχθῆ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν μετ' ἐπιμονὴν ὥστε τὰ στρατεύματα τὸν ὑπεχρέωσαν διὰ τῆς βίας. Παραδεχθεὶς οὕτω τὴν ἐξουσίαν ἐπέμφε καὶ πρὸς τὸν Γαλέριον πρεσβείαν δικαιολογούμενος διὰ τὰ γινόμενα.

Ὁ Γαλέριος τοσοῦτον ἐταράχθη ἀπὸ τὸ ἀνέλπιστον τοῦτο περιστατικόν, ὥστε ἀπεφάσισεν ἐν τῇ ἀγανακτικῇ του νὰ παραδώσῃ εἰς τὸ πῦρ τὰς εἰκόνας τοῦ

Κωνσταντίνου, ἀλλὰ σκεφθεὶς ὠριμώτερον, καὶ ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν κίνδυνον ἐμφυλίου τινὸς πολέμου, καὶ τὸ μέγεθος τῶν δυνάμεων τοῦ Κωνσταντίνου, κατέφυγεν εἰς τὸ μέσον τῆς ὑποκρίσεως. Ἀπέδωκεν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὸν τίτλον τοῦ Καίσαρος, καὶ ἀνύψωσεν εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ αὐτοκράτορος τὸν Σευῆρον. Ὁ Κωνσταντῖνος, περιμένων ἀρμοδίαν περίστασιν διὰ νὰ δείξῃ εἰς τὸν Γαλέριον τὴν δύναμιν τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν ὁ στρατὸς τοῦ ἀπέδωκεν, ἔμεινεν ἐν ἡσυχίᾳ διοικῶν τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γαλατίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, καὶ ἄφησε τὸν Σευῆρον νὰ πολεμῇ μετὰ τοῦ Μαξιεντίου, ὅστις εἶχεν αὐτογνωμόνως λάβει τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐξουσίαν, καὶ κατὰ τοῦ Μαξιμιανοῦ, πατρὸς αὐτοῦ, ὅστις καὶ τοι πρότερον παραιτηθεὶς ἐπανάλαβεν αὐθις τὴν πορφύραν διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν υἱὸν του εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Κωνσταντῖνος ἐπολέμησε τοὺς Φράγκους εἰσβαλόντας εἰς τὰ κατὰ τὴν Γαλατίαν μεθόρια, καὶ τοὺς ἐνίκησεν εἰς σημαντικὴν μάχην, τοὺς δὲ βασιλεῖς αὐτῶν, συλλαβὼν ζῶντας, τοὺς παρέδωκεν εἰς τὰ θηρία εἰς τὸ ἐν Τρέβη ἀμφιθέατρον. Διαβάς δὲ τὸν Ῥῆνον κατέστρεψε τοὺς Βρυκτῆρας, καὶ παρέδωκεν εἰς τὰ θηρία ὅσους ἐξ αὐτῶν συνέλαβεν αἰχμαλώτους. Ὁχυρώσας δὲ ὅλα τὰ ἐπὶ τοῦ Ῥήνου φρούρια καὶ γεφυρώσας αὐτὸν κατέρησεν νὰ περιορίσῃ τοὺς Γερμανοὺς, ὥστε νὰ μὴν προσβάλωσιν ἐπί τινα καιρὸν τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος.

Μεταρρύθμισας ἀκολούθως πολλὰ τῶν καθεστώτων τῆς Γαλατίας, μετριάσας καὶ τακτοποιήσας τοὺς φόρους, καὶ περιορίσας τὰς καταχρήσεις τῶν εἰσπρακτό-

ρων, ἐσύστησε δημοσίους ἀγῶνας πρὸς ἀνάμνησιν τῶν κατὰ τῆς Γερμανίας ἀνδραγαθημάτων του. Ἐν τούτοις ὁ Μαξιμιανὸς, φονεύσας τὸν Σευῆρον, καὶ φοβούμενος τὸν Γαλέριον ἐπερχόμενον ἐκ τῆς Ἀσίας μὲ μεγάλα στρατεύματα κατ' αὐτοῦ, προσέφυγεν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον ἐπικαλούμενος τὴν συνδρομὴν του καὶ προσφέρων σύζυγον εἰς αὐτὸν τὴν θυγατέρα του Φαύσταν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Γαλέριος μὴ δυναθεὶς νὰ κυριεύσῃ τὴν Ῥώμην, καὶ φοβηθεὶς μὴ διαφθαρῶσι τὰ στρατεύματά του διὰ τῆς πολυχρονίου ἐνταῦθα διατριβῆς, ἀνεχώρησεν αὐθις πρὸς τὴν Ἀσίαν λεηλατῶν καὶ διαρπάζων τὰς καθ' ὁδὸν ἐπαρχίας, ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ μέρος εἰς κίνημά τι κατὰ τοῦ Γαλερίου μὴ δίδων πίστιν εἰς τὴν φιλίαν τῶν νέων του συγγενῶν, τῶν ὁποίων τὸν χαρακτῆρα ἐγνώριζεν. Ὁ μὲν Μαξιμιανὸς λοιπὸν ἀνεχώρησεν εἰς Ῥώμην, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐπροσπάθησε μέγας νὰ ἐλκύσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν ἀγάπην τῶν Γαλατῶν, προβλέπων ὅτι ἐν Ῥώμῃ ἔμελλε νὰ ἐπέλθωσι συμβάντα, εἰς τὰ ὁποῖα βεβαίως ἔμελλε νὰ λάβῃ σημαντικὸν μέρος καὶ αὐτός. Τὰ συμβάντα ταῦτα ἐπῆλθον τῶνόντι, διότι ὁ Μαξιεντίος ἐδίωξε Μαξιμιανὸν τὸν πατέρα του, οὗτος δὲ μετέβη πάλιν πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον ἐπικαλούμενος τὴν συνδρομὴν του. Ἄλλ' ὁ Κωνσταντῖνος καὶ πάλιν δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ μέρος μὴ νομίζων ἀκόμη τὸν καιρὸν ἀρμόδιον.

Ὁ Μαξιμιανὸς ἀπελπισθεὶς τοῦ νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον βοήθειαν κατέφυγεν εἰς τὸν Γαλέριον. Ἄφοῦ δὲ καὶ ἐκεῖ διέμεινεν ἐπὶ ματαίῳ καιρὸν τινα, ἐπανῆλθεν εἰς Γαλατίαν, καὶ παραιτηθεὶς τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀξίας διέμεινεν ὡς ἰδιώτης παρὰ τῷ Κων-

σταντίνω. Ἄλλ' ἔχων πάντοτε τὸν δόλιον σκοπὸν τοῦ νὰ ἐπιβουλευθῆ τὸν Κωνσταντῖνον, κατώρθωσε νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν ἐν Ἀρελάτῃ διαμένοντα στρατὸν νὰ ἀποστατήσῃ κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου, αὐτὸς δὲ ἀναλαβὼν αὐθις τὴν πορφύραν, καὶ κυριεύσας τὰ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ χρήματα ἐπροσχάλει καὶ τὰ λοιπὰ στρατεύματα εἰς ἀποστασίαν μεταχειριζόμενος ὑβριστικωτάτας ἐκφράσεις κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου, εὕρισκομένου εἰς ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Γερμανῶν. Ἄλλ' ὁ Κωνσταντῖνος ἐπανελθὼν ταχέως ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν, κατώρθωσε νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀποστατησάντων στρατευμάτων εἰς τὴν ὑποταγὴν του, ὥστε ὁ Μαξιμιανὸς ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ μὲ τὸ ὑπόλοιπον μέρος· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος καταδιώκων κατὰ πόδας αὐτὸν ἔφθασεν ἕως εἰς τὴν Μασσαλίαν, τὴν ὁποίαν ἤθελεν ἀμέσως κυριεύσει δι' ἐφόδου, ἂν αἱ κλίμακες, τὰς ὁποίας πρὸς τοῦτο μετεχειρίσθησαν, δὲν ἤθελαν εὐρεθῆ μικρότεραι τοῦ ὕψους τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ταύτης. Ἄλλ' ὅ,τι δὲν κατωρθώθη οὕτω, τὸ ἔσπραξαν οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης αὐθώρητοι παρέδωκαν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸν Μαξιμιανόν. Ὁ Κωνσταντῖνος προσεφέρθη πρὸς τὸν Μαξιμιανὸν μὲ ἐπιείκειαν καὶ ἀγαθότητα, συγχωρήσας αὐτὸν διὰ τὰς πράξεις του, ἀλλ' οὗτος ἐμελέτησε καὶ νέαν κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου προδοσίαν ἐπιβουλευθεὶς καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζωὴν. Ἐπειδὴ ὁμως εἰς τὸν δόλιον καὶ μιαρὸν τοῦτον σκοπὸν του ἐζήτησε καὶ τὴν συνδρομὴν τῆς θυγατρὸς του Φαύστας, αὕτη κλίνουσα μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ συζύγου της ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὸ μελετώμενον τῆς δολοφονίας σχέδιον,

ἀφοῦ ἔδωκε πρὸς τὸν πατέρα της ὑπόσχεσιν ν' ἀφήσῃ ἀνοιχτὴν τὴν θύραν τοῦ κοιτῶνος τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ Μαξιμιανὸς εἰσελθὼν εἰς τὸν κοιτῶνα ἐπέπεσε κατὰ τοῦ κοιμωμένου εἰς τὴν κλίνην τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ ἐπέφερε μίαν διὰ μαχαίρας πληγὴν, ἀλλ' οὗτος ἦτον εὐνοῦχος θεοὺς ἐπίτηδες εἰς τὴν κλίνην διὰ νὰ συλλάβωσιν ἐπ' αὐτοφθῶν τὸν Μαξιμιανὸν πράττοντα τὴν δολοφονίαν. Ὑστερον ἀπὸ τόσον προφανῆ ἀπόδειξιν τῆς δολοφόνου ἐπιχειρήσεως, ὁ Κωνσταντῖνος τοῦ ἐσυγχώρησε μόνον νὰ ἐκλέξῃ ὁ ἴδιος τὸ εἶδος τοῦ θανάτου, καθ' ὃ ἔπρεπε νὰ λάβῃ τέλος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀπέθανε καὶ ὁ Γαλέριος, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἀπὸ τῆς ἐνός τῶν ἰσχυρωτέρων ἐχθρῶν του καὶ τῶν ἐπιμονεστέρων διωκτῶν του.

Λαβὼν καὶ πάλιν ἀφορμὴν πολέμου κατὰ τῶν Γερμανῶν, καὶ νικήσας αὐτοὺς εἰς σημαντικωτάτην μάχην ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν Μάξιμος. Λέγεται ὅτι πρὸ τῆς μάχης ταύτης ὁ Κωνσταντῖνος μεταμορφωθείς ὡς ἀπεσταλμένος δῆθεν παρ' αὐτοῦ ἔλαβε τὴν τόλμην νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, καὶ νὰ παρατηρήσῃ τὴν κατάστασιν αὐτοῦ· ἀλλὰ πολλοὶ θεωροῦν τὸ πρᾶγμα ἀπίθανον. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην διέβη εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἐδοξάσθη μὲ νέα κατορθώματα. Ἐπανελθὼν εἰς Αὐγουστόδουνον (Autun), καὶ παραδεχθεὶς τὰς περὶ μετριάσεως τῶν φόρων παρακλήσεις τῶν Αἰδόνων, εἴλκυσε τὰς εὐλογίας αὐτῶν, καὶ ἐσυγχώρησε νὰ δώσωσιν εἰς τὴν πόλιν τῶν Αὐγουστόδουνον τὸ ὄνομα Φλαβία.

Αἱ παρὰ τοῦ Μαξεντίου συμβαίνουσαι κατὰ τὴν Ῥώμην μεγάλαι ἀταξίαι ἐφείλκυσαν τέλος τὴν προσο-

χὴν τοῦ Κωνσταντίνου. Ἄλλ' ἐνῶ οὗτος προπαρασκευάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ῥώμης, ὁ Μαξιέντιος, ὑψηλοφρονῶν διὰ τὸ πολυάριθμον τῶν στρατευμάτων του, ἔσπευσεν αὐτὸς πρῶτος νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου, ἀφοῦ κατέστρεψε τὰς εἰκόνας του καὶ συνέδεσε συμμαχίαν μὲ τὸν Μαξιμῖνον, διοικοῦντα τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐπαρχίας. Καὶ ὁ Κωνσταντῖνος προπαρασκευαζόμενος εἰς τὸν ἀγῶνα ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὸν Λικίνιον, τὴν ὁποίαν κατέστησε στενωτέρα δούς εἰς αὐτὸν τὴν ἀδελφὴν του Κωνσταντίαν ὡς σύζυγον. Ἐνῶ δὲ μόλις εἶχε τὸ τέταρτον τῶν δυνάμεων ὅσας εἶχον οἱ ἀντίπαλοί του, ἐτόλμησε μολοντοῦτο νὰ ἔλθῃ εἰς μάχην μετ' αὐτῶν. Ἀλλὰ πρὶν συγκροτήσῃ μάχην ὁ Κωνσταντῖνος ἔθεσεν εἰς τὰς σημαίας του τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, τοῦ ὁποίου τὸν τύπον εἶδεν ἐν οὐρανῷ συγκείμενον ἐξ ἀστέρων καὶ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ἐν τούτῳ νίκα. Τὸ σημεῖον τοῦτο ἔθεσε καὶ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοκρατορικὴν σημαίαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε Λάβαρον καὶ παρέδωκεν εἰς πενήτηκοντα τῶν ἀνδρειοτέρων καὶ ῥωμαλλαιοτέρων στρατιωτῶν ἐκλεχθέντων ἀπ' ὅλην τὴν ὑπ' αὐτὸν στρατιάν. Τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διέταξε καὶ ἐνεχάραξαν καὶ εἰς τὰς ἀσπίδας καὶ τὰς περικεφαλαίας ὄλων τῶν στρατιωτῶν. Πλήθος ἀρχιερέων προσέδραμον τότε εἰς τὸ στρατόπεδόν του καὶ παρ' αὐτῶν κατηχήθη λεπτομερῶς εἰς τὰ δόγματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Πολλοὶ λέγουσιν ὅτι καὶ παρὰ τῆς μητρὸς του ἦτον πρότερον μεμυημένος τὰ μυστήρια τῆς χριστιανικῆς πίστεως, καὶ παρὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς του ἀκόμη θεωρουμένου καὶ αὐτοῦ ὡς ὀπαδοῦ τῶν χριστιανικῶν δογμάτων, διότι, ἐνῶ οἱ ἄλλοι αὐτοκράτορες κατεδίωκον τοὺς χριστιανούς, αὐτὸς τοὺς ὑπερασπίζετο.

Μὲ τὸν στρατόν του λοιπὸν οὕτω προητοιμασμένον καὶ καλῶς ἐξησχημένον, ἂν καὶ μόλις ἀπετέλει οὗτος τὸ τέταρτον μόνον τῆς ἐχθρικῆς στρατιᾶς, προώδευσεν εἰς τὰς Ἄλπεις καὶ διαβάς ταύτας ἐκυρίευσεν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν Συγούσιον. Ἐνῶ εὐρίσκετο ὁ Κωνσταντῖνος εἰς Τουρῖνον, μέγα σῶμα ἐχθρικοῦ ἰππικοῦ ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτοῦ μὲ μερίστην ὄρμην καὶ ἀπόφασιν, ἀλλ' οὗτος διατάξας τὰ στρατεύματά του ν' ἀνοίξωσι τὸ ἐδέχθη ἐν τῷ μέσῳ τῆς στρατιᾶς του, καὶ περικλείσας ἐπομένως πανταχόθεν αὐτὸ τὸ κατέστρεψεν ὀλοτελῶς. Ἐνῶ δὲ ἠδύνατο νὰ βαδίσῃ ἀπ' εὐθείας εἰς Ῥώμην, δὲν ἀπεφάσισε τοῦτο θέλων νὰ καταστρέψῃ πρότερον ἐν μέγα σῶμα στρατοῦ, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἐπακολουθήσῃ αὐτὸν ὀπισθεν, καθ' ὃν καιρὸν ἤθελε βαδίζει αὐτὸς πρὸς Ῥώμην. Τὸ σῶμα τοῦτο ἐδιοικεῖτο ἀπὸ τὸν Ῥουρίκιον Πομπηϊανόν, στρατηγὸν χαίροντα πολλὴν στρατιωτικὴν ὑπόληψιν. Ἀναπαύσας ἐπ' ὀλίγον τὴν στρατιάν του ἐν Μιλάνῳ ὁ Κωνσταντῖνος διευθύνθη κατὰ τῷ ἐχθροῦ. Οἱ Γαλατικοὶ λεγεῶνες ἀπαντήσαντες πλησίον τῆς Ῥεσκίας τὸ ἐχθρικὸν ἰππικὸν, ὅπερ ἐπροπορεύετο ὡς ἐμπροσθοφυλακὴ, τὸ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν καὶ ὁ Πομπηϊανὸς κατεκλείσθη μετὰ σπουδῆς εἰς τὴν πόλιν τῆς Βερόνης, ὅπου ἐφθασεν ἀμέσως καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ περὶ τὴν ὁποίαν ἔστησε στενωτάτην πολιορκίαν. Ὁ Πομπηϊανὸς μὴ ἔχων ἐλπίδας νὰ διαλύσῃ αὐτὴν διὰ τῆς ἥδη ὑπαρχούσης μετ' αὐτοῦ δυνάμεως, ἀνεχώρησε κρυφίως, καὶ συλλέξας καὶ ἄλλην στρατιάν ἐπανῆλθε, καὶ ἐτοποθε-

τήθη ὀπισθεν τῶν χαρακωμάτων τοῦ Κωνσταντίνου. Ἄλλ' οὗτος παραλαβὼν τοὺς τολμηροτέρους τῶν μετ' αὐτοῦ στρατιωτῶν, καὶ παρατάξας αὐτοὺς ἐπὶ ἓνα, διὰ νὰ φαίνεται ἡ δύναμίς του ὁμοία μὲ τὴν τοῦ Πομπηιανοῦ, ἥτις πραγματικῶς ἦτον πολὺ μεγαλητέρα, ἀφήσας δὲ καὶ μικρόν τι σῶμα διὰ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἐπικουρίαν ἐν ἀνάγκῃ, συνεκρότησε τρομερὰν μάχην, διαρκέσασαν ὅλην τὴν νύκτα, καθ' ἣν ἐγένετο μέγιστος φόνος εἰς ἀμφοτέρα τὰ στρατεύματα, μόλις δὲ τὴν πρωΐαν ὁ Κωνσταντῖνος εἶδεν ὅτι ἡ νίκη ἀπέβη ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Ἐνῶ δ' ἐδιοίκησεν κατὰ τὴν μάχην ταύτην ὡς ἐμπειρότατος στρατηγός, ἐδείχθη συγχρόνως καὶ τοσοῦτον ἀτρόμητος ἀγωνιστής, ὥστε οἱ ἀρχαῖοι αὐτοῦ στρατιῶται τὸν ἐπαρακάλεσαν μετὰ δακρύων νὰ μετριάσῃ τὸ ὑπερβάλλον τῆς τόλμης του.

Κατὰ συνέπειαν τῆς νίκης ταύτης ἡ Βερώνη παρεδόθη εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ νικητοῦ, ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος προσεφέρθη μὲ πολλὴν ἐπιείκειαν. Ὅλα δὲ τὰ μέχρι Ῥώμης φρούρια παρεδόθησαν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὸν Κωνσταντῖνον, ἐνῶ ὁ Μαξέντιος διέμενε βυθισμένος εἰς τρυφὰς καὶ ἀσωτίας, καὶ μόλις διὰ συμβουλῆς τῶν στρατηγῶν του ἐπεχείρησε τὴν συγκέντρωσιν τῶν στρατευμάτων του, διὰ νὰ τὰ ἀντιτάξῃ ὅλα ὁμοῦ κατὰ τοσοῦτον ἰσχυροῦ ἀντιπάλου. Κατεσκευάσεν ἐπὶ τοῦ Τιβέρεως ὁ Μαξέντιος, ὀλίγον ἀνωτέρω τῆς Μιλβίας γεφύρας, ἑτέραν γέφυραν ἐπὶ πλοίων τὰ ὅποια δὲν συνέδεσε ζερεῶς ἐπὶ σκοπῶ τοῦ νὰ διαλυθῇ αὕτη, ἂν ἐπεχείρῃ νὰ διαβῇ ἐπ' αὐτῆς στρατιὰ, ἐλπίζων ὅτι ἡ δύνατο νὰ παρασύρῃ τὸν Κωνσταντῖνον εἰς τὴν ἐνέδραν ταύτην· ἀλλ' οὗτος ἐστρατοπέδευσε εἰς εὐρεΐαν τινὰ πεδιάδα

ἀνωτέρω τῆς Μιλβίας, ὅπου ἐσχόπευε νὰ συγκροτήσῃ μάχην, ὡς εἰς θέσιν κατάλληλῶν, ἐλπίζων νὰ ἐλκύσῃ εἰς αὐτὴν τὸν Μαξέντιον. Ἐν τούτοις ὁ Μαξέντιος ἐνῶ ἐτέλει πανήγυριν τὴν 28 Ὀκτωβρίου, ἐπειδὴ εἰς τῶν ἐξηγούντων τοὺς χρησμούς τῆς Σιβύλλης ἱερέων τοῦ εἶπεν ὅτι τὴν ἡμέραν ταύτην θέλει καταστραφῆ ὁ μεγαλήτερος τῆς Ῥώμης ἐχθρός, νομίζων ὅτι ἡ Ῥώμη κἀνένα μεγαλήτερον ἐχθρὸν παρά τὸν Κωνσταντῖνον δὲν εἶχεν, ἀπεφάσισε νὰ συγκροτήσῃ μάχην διὰ νὰ λάβῃ αὐτὸς τὴν δόξαν τοῦ νὰ τὸν καταστρέψῃ. Ἐξεληθὼν λοιπὸν τῆς πόλεως ἐτοποθετήθη εἰς θέσιν τινὰ ὀνομαζομένην Σάξαν Ῥούμβραν, καὶ προπαρασκευάζετο εἰς μάχην. Ἄλλ' ὁ Κωνσταντῖνος, ἐφορμήσας ἀμέσως κατ' αὐτοῦ, διεσκόρπισε ταχέως τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν, καὶ μετὰ μάχην ἐπίμονον, ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὴν πραιτοριανὴν φρουράν. Ὁ δὲ Μαξέντιος ἀναγκασθεὶς εἰς φυγὴν συνεχέντρωσε περὶ ἑαυτὸν μέγα μέρος ἵππικοῦ, καὶ ἀνεχώρει πρὸς Ῥώμην διὰ τῆς παρ' αὐτοῦ διὰ τὸν ὄλεθρον τοῦ Κωνσταντίνου κατασκευασθείσης γεφύρας· συσσωρευθείσης δ' ἐπ' αὐτῆς πολυαρίθμου στρατιᾶς, ἥτις ἔφυγε μετ' αὐτοῦ, ἡ γέφυρα διεκόπη καὶ ὁ Μαξέντιος ἔπεσεν εἰς τὸν ποταμὸν ὁμοῦ μὲ πολὺ μέρος τῶν μετ' αὐτοῦ στρατευμάτων καὶ ἐπνίγη.

Τὴν ἐπιούσαν, ὁ Κωνσταντῖνος εἰσελθὼν ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν Ῥώμην ἐκηρύχθη ἐλευθερωτῆς τῆς πατρίδος παρὰ τῆς συγχλήτου καὶ τοῦ λαοῦ, ἐξεληθόντων ἀπάντων εἰς προὑπάντησίν του. Ἐφέρθη μὲ μεγίστην πραότητα καὶ ἐπιείκειαν· δὲν ἤθελεν ἴσως καταντῆσαι καὶ εἰς τὸν φόνον τῶν υἱῶν τοῦ Μαξεντίου καὶ ὀλίγων ἄλλων

σημαντικῶν, ἐὰν δὲν ἐρεθίζετο καθ' ἡμέραν ἀπὸ τοῦς περὶ αὐτὸν, οἵτινες κατήγγελαν ἐνόχους καὶ ἀπήτουν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν. Τοσοῦτον δὲ ὄχληροὶ εἶχον κατασταθῆ οὔτοι, ὥστε ἠναγκάσθη ὁ Κωνσταντῖνος νὰ τιμωρήσῃ τινὰς αὐστηρῶς, διὰ ν' ἀπαλλαχθῆ ἀπὸ τὴν μάλιστα ταύτην τῆς κοινωνίας. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπροκήρυξε γενικὴν ἀμνηστίαν, ἀνεκάλεσε τοὺς ἐξορίστους καὶ ἀπέδωκεν εἰς αὐτοὺς τὰς ἰδιοκτησίας των, ἀνεπλήρωσε τὴν σύγκλητον, καὶ ἀπέδωκεν εἰς αὐτὴν τὰ ἀρχαῖά της προνόμια. Καὶ ἡ σύγκλητος δὲ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς εὐγνωμοσύνης της τὸν ἀνεκήρυξε πρῶτον τῶν τριῶν ὑπαρχόντων αὐτοκρατόρων, ἐσύστησεν ἀγῶνας πρὸς τιμὴν τῶν κατορθωμάτων του, καὶ ἀφιέρωσεν αὐτῷ τὸ παρά τοῦ Μαξεντίου ἀνεγερθὲν μνημεῖον.

Ἐν τῶν σημαντικωτέρων ἔργων τοῦ Κωνσταντῖνου ὑπῆρξε καὶ ἡ διάλυσις τῶν πραιτοριανῶν, οἵτινες πολὺ λάκις ἦσαν κύριοι νὰ διαθέτωσι τὰ περὶ αὐτοκρατορίας, πότε ὑψόνοντες καὶ πότε κατεβιβάζοντες καὶ φονεύοντες τοὺς αὐτοκράτορας. Ἐλαβε δὲ πρόνοιαν καὶ περὶ τῶν χριστιανῶν, καὶ ὄχι μόνον κατέπαυσεν ἐντελῶς πάντα καταδιωγμὸν ἐναντίον των, ἀλλ' οἰκοδόμησεν ἐκκλησίας, εἰς ἃς ἠδύναντο ἐλευθέρως οἱ ἱερεῖς αὐτῶν νὰ ἐκτελῶσι τὰ μυστήρια τῆς πίστεως, ἐδέχθη εἰς τὴν τράπεζάν του τὸν Πάπαν Μελχιιάδην καὶ ὅλους τοὺς κατὰ καιρὸν ἐρχομένους εἰς Ῥώμην ἀρχιερεῖς. Προϊκίσας δὲ τὰς ἐκκλησίας πλουσιοπαρόχως ἀπέδωκε καὶ εἰς τὸν κληρὸν σημαντικὰ προνόμια. Δύω μόνον μῆνας διέμεινε ὁ Κωνσταντῖνος ἐν Ῥώμῃ, καὶ δις μόνον ἐπανῆλθεν ἀκολούθως εἰς αὐτὴν, διὰ νὰ ἐορτάσῃ τὸ

δέκατον καὶ τὸ εἰκοστὸν ἔτος ἀπὸ τῆς εἰς τὴν ἀρχὴν ἐγκαθιδρύσεώς του.

Γενομένης ἐπιδρομῆς τῶν Φράγκων ἐν Γαλατία, ὁ Κωνσταντῖνος μετὰ τῆς νικηφόρου αὐτοῦ στρατιᾶς μετέβη εἰς τὸν Ῥήνον, συγχρόνως δὲ καὶ ὁ Λικίνιος ἐκινήθη κατὰ τοῦ Μαξιμίνου, ὅστις καταλαβὼν τὸ Βυζάντιον προητοιμάζετο νὰ μεταβῆ εἰς Ἰταλίαν, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Κωνσταντῖνος εἶχεν ἀπομακρυνθῆ ἀπ' αὐτῆς μεταβαίνων εἰς Γαλατίαν. Ὁ Μαξιμῖνος νικηθεὶς ἀπὸ τὸν Λικίνιον κατέφυγεν εἰς Ταρσόν, ὅπου μετὰ τρεῖς μῆνας ἀπέθανε, τὰ δὲ δύο αὐτοῦ τέκνα, ὡς καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Σεύηρου καὶ Γαλερίου ἐφονεύθησαν παρὰ τοῦ Λικινίου ἅπαντες. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀποπερατώνσας εὐτυχῶς τὴν κατὰ τῶν Φράγκων ἐστρατείαν ἐπωνομάσθη Φραγκικὸς, ἀλλ' ἐκατηγορήθη ὅτι παρέδωκεν ἐν τῷ θεάτρῳ εἰς τὰ θηρία τοὺς κατὰ τὴν ἐστρατείαν ταύτην συλληφθέντας αἰχμαλώτους. Ἐνῶ δὲ προετοιμάζετο νὰ κάμῃ σύνοδον ἐν Ἀρελάτῃ περὶ τοῦ γεννηθέντος σχίσματος τῶν Δονατιστῶν, ἐμφύλιος πόλεμος, ἐκραγεί μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Λικινίου, τοῦ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς νέας στρατιωτικὰς πράξεις· αἰτία δὲ τῆς ῥήξεως ταύτης φαίνεται ἡ ἐξῆς. Ὁ Βασιανὸς, γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ Κωνσταντῖνου, εἶχε μυστικῶς μετὰ τοῦ Λικινίου συνεννόησιν κατὰ τοῦ Κωνσταντῖνου· ἀλλ' οὗτος ἀνακαλύψας ταύτην, ἀφῆρσεν ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἀξίαν τοῦ Καίσαρος· πολλοὶ ὅμως τῶν συνωμοτῶν κατέφυγον εἰς τὸ παρά τοῦ Λικινίου ἐξουσιαζόμενον μέρος. Τούτους ἀνεζήτησεν ἐπιμόνως ὁ Κωνσταντῖνος, ἀλλ' ὁ Λικίνιος ὄχι μόνον δὲν ἔδωκεν αὐτοὺς, ἀλλ' ἐκρήμνισεν ἀκόμη καὶ τὰς ἐν Οἰμώνῃ εἰκόνας τοῦ Κωνσταντῖνου.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐκινήθη κατὰ τοῦ Λικινίου, καὶ συναπαντηθεὶς μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐν Πανωνίᾳ Κυβάλλῃ συνεκρότησε μάχην τὴν 8 Ὀκτωβρίου 314, ἣτις τόσον πεισματώδης ὑπῆρξεν ὥστε μόνῃ ἢ προσωπικῇ ἐφόρμησις τοῦ Κωνσταντίνου ἐπέφερε τελευταῖον τὴν νίκην. Ἄλλ' ὁ Λικίνιος ἀπεσύρθη ἐπιδειξίως· συλλέξας δὲ νέαν στρατιάν ἐκ Δακῶν καὶ Θρακῶν καὶ ἀνακηρύξας καίσαρα τὸν Βαλέντιον, ἓνα τῶν σημαντικωτέρων του στρατηγῶν, προστοιμάσθη εἰς νέαν μάχην, ἣτις ἐγένετο ἐν Μαρδίᾳ μετ' αὐτὴν ὡς καὶ πρότερον ἐπιμονήν· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ νίκη ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῆς προσωπικῆς ἰκανότητος καὶ τῶν στρατιωτικῶν προτερημάτων τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ Λικίνιος ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην, ἀλλὰ πρῶτον ἄρθρον αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ θάνατος τοῦ Βαλεντίου, τοῦ σημαντικωτέρου ἐκ τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατιωτικῶν, δεύτερον δὲ τὸ νὰ μεταφερθῶσι τὰ ὄρια τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Δύσεως μέχρι τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνύψωσαν εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ Καίσαρος τὸν Κρίσπον καὶ Κωνσταντῖνον, υἱοὺς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Λικινίου ἀπέδωκαν τὴν αὐτὴν ἀξίαν εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ αὐτοκρατορίαν. Ἐνεργήρασαν δὲ ἀμφότεροι εἰς τοὺς ὑπατικούς πίνακας διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

Ἀποστασία τις τῶν Σαρματῶν ἐπελθοῦσα διέκοψε τὴν εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν, ἣτις ἐπεκράτησε μετὰ τὰς ἀνωτέρω πράξεις. Οὗτοι συμμαχῆσαντες μετὰ τῶν Γόθων προητοιμάζοντο νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Δύσεως. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔδραμεν ἀμέσως εἰς βοήθειαν τῆς Ἰλλυρίας, τοὺς ἐπολέμησε

καὶ τοὺς ἐνίκησεν εἰς τρεῖς ἀλληλοδιαδόχους μάχας ἐν Καμπόνῃ, Μάργα καὶ Βονωνίᾳ. Καταδιώκων δὲ, καὶ ἐπακολουθῶν αὐτοὺς φεύγοντας, διέβη τὸν Δούναβιν, εἰσέδου εἰς τὰ ὄρη τῆς Δακίας, καὶ τότε μόνον ἔπαυσε τὴν καταδίωξιν, ὅταν ὑπέβαλε τοὺς Γόθους εἰς τὸ νὰ τοῦ δίδωσι φόρον 40,000 στρατιώτας, ὅσακις ἤθελε λάβει ἀνάγκην αὐτῶν.

Ἄλλ' ἅμα ἀπεπερατώθη ὁ πόλεμος οὗτος, ἐξεβράβη ἕτερος ὁ κατὰ Λικινίου, τοῦ ὁποίου δὲν φαίνεται ποία ὑπῆρξεν αἰτία. Ὁ Λικίνιος, μετὰ 165,000 χιλιάδας στρατοῦ καὶ μετὰ 350 πλοῖα, ἐπερίμενε τὸν ἀντίπαλον εἰς τὸν Βόσπορον καὶ τὸ Βυζάντιον. Πρώτῃ ὅμως σύγκρουσις ἐγένετο πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως τὴν 3 Ἰουλίου 323 Μ. Χ. Ὁ Κωνσταντῖνος διασχίσας πρῶτος τὸ ρεῦμα τοῦ Εὐρου μετὰ δώδεκα ἱππέων, καὶ διαβάς αὐτὸν, τοσοῦτον μέγα θάρρος ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς στρατιώτας του, ὥστε διέβησαν ἅπαντες μετὰ πολλὴν προθυμίαν καὶ ἀμιλλαν τὸν ποταμόν. Ἐπειτα διατάξας νὰ προηγηθῆται τῶν Λεγεῶνων του τὸ Λάβαρον καὶ δοῦς σύνθημα Θεὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἐξετέθη εἰς πολλοὺς καὶ μεγίστους κινδύνους διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ διὰ τοῦ παραδείγματός του θάρρος καὶ εἰς τὰ στρατεύματά του. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔλαβε μικρὰν τινα πληγὴν κατὰ τὴν μάχην ταύτην, ἀλλ' ὁ Λικίνιος τραπείσ εἰς φυγὴν καὶ ἀπολέσας τριάκοντα περίπου χιλιάδας στρατιωτῶν, κατέφυγεν εἰς Βυζάντιον. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπηκολούθει διὰ ξηρᾶς πρὸς τὸ Βυζάντιον, ἐνῶ ὁ Κρίσπος κατέστρεφε τοὺς στόλους τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τὸν Βόσπορον, ὥστε ὁ Λικίνιος μὴ δυνάμενος ν' ἀντισταθῆ κατέφυγεν εἰς Χαλκηδόνα, καὶ ὠφελούμενος

ἀπὸ τὴν ἀντίστασιν τοῦ Βυζαντίου, ἣτις ἐνησχόλησε καιρόν τινα τὸν ἀντίπαλόν του, κατώρθωσε νὰ συλλέξῃ νέαν ἐν Βιθυνίᾳ στρατιάν, καὶ νὰ τοποθετηθῇ ἐπὶ τῶν λόφων τῆς Χρυσουπόλεως. Ἄλλ' ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐφορμήσῃ κατ' αὐτοῦ, καὶ νὰ νικήσῃ φονεύσας ὑπὲρ τοὺς 25, χιλιάδας στρατιωτῶν. Ὁ Λικίνιος ὅμως διασωθεὶς ἐκ τῆς μάχης ταύτης μετέβη εἰς Νικομήδειαν, καὶ κατέφυγεν εἰς τὰς διαπραγματεύσεις, εἰς τὰς ὁποίας μέσον μετεχειρίσθη τὴν γυναῖκά του. Κατὰ συνέπειαν τῶν διαπραγματεύσεων ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου, νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Μαρτινιανόν, εἰς τὸν ὁποῖον πρὸ ὀλίγου εἶχε δώσει τὴν ἀξίαν τοῦ Καίσαρος, καὶ νὰ περιορισθῇ καὶ ὁ ἴδιος εἰς Θεσσαλονίκην, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐθανατώθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, δούς ὡς λέγεται, ὑπονοίας ὅτι ἐπεχείρησε νέαν κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου συνωμοσίαν.

Κατασταθεὶς τέλος πάντων μόνος αὐτοκράτωρ ὁ Κωνσταντῖνος καὶ λαβὼν τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ νικητοῦ, ὕστερον ἀπὸ τόσας ἄλλας, αἰτινες προλαβόντως τῷ εἶχον ἀποδοθῇ, ἐφρόντισε πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ δώσῃ εἰς τοὺς χριστιανούς τὰς ἀρπαγείσας παρὰ τοῦ Λικίνιου περιουσίας, καὶ νὰ τοὺς καταστήσῃ εἰς τὰς ἀρχάς, ἀφ' ὧν τοὺς εἶχεν ἀποβάλει ἐκεῖνος, ἠνέωξε τὰς ἐκκλησίας καὶ ἀπέδωκε τὰ ἀφαιρεθέντα κτήματα, κλείσας συγχρόνως καὶ τοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων.

Ἀπολαύων ἤδη πλήρη εἰρήνην ὁ Κωνσταντῖνος ἐνησχολήθη εἰς τὴν διευθέτησιν τῶν ἀναφεισῶν ὀρησκευτικῶν διενέξεων καὶ τῶν πολιτικῶν τοῦ κράτους πραγμάτων. Συνεκρότησε τὴν ἐν Νικαίᾳ πρώτην σύνο-

δον, καὶ παρευρέθη αὐτοπροσώπως εἰς αὐτὴν, ἐξέδωκε διάφορα διατάγματα, ἐξ ὧν σημαντικώτερα ἦσαν τὸ καταργεῖν τοὺς ἀγῶνας τῶν μονομάχων, καὶ προσδιορίζον ὥστε οἱ κατὰδικοὶ νὰ πέμπωνται τοῦ λοιποῦ εἰς τὰ μεταλλεῖα διὰ νὰ ἐργάζωνται ἐν αὐτοῖς, καὶ τὸ συγχωροῦν εἰς ἕκαστον πολίτην νὰ παρουσιάζεται ἐλευθέρως εἰς αὐτὸν καὶ νὰ καταγγέλλῃ τὰς παρανομίας καὶ καταπιέσεις τῶν ὑπαλλήλων του.

Κατέβαλε πολλὰς προσπάθειας εἰς τὸ νὰ τακτοποίησῃ ὅλον τὸ κράτος διὰ νόμων δικαστικῶν, φορολογικῶν καὶ διοικητικῶν, καὶ νὰ φέρῃ εἰς τὸν λαὸν ἀνακούφισιν τῶν δεινῶν, τὰ ὁποῖα ὑπέστη κατὰ τοὺς ἄλλεπαλλήλους ἐμφυλίους πολέμους.

Ἄλλ' ἐνῶ καταπαλαίσας τοσοῦτους καὶ τοιοῦτους ἀντιπάλους ἔμεινε μόνος κύριος τῆς μεγαλητέρας τῶν ποτὲ αὐτοκρατοριῶν, καὶ ἐθεωρεῖτο πάντων εὐτυχέστερος, οἰκιακὰ πάθη διετάραξαν τὴν εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν του. Ἡ Φαῦστα, ἐπιθυμοῦσα, φαίνεται, ὥστε ἡ αὐτοκρατορία νὰ καταστήσῃ εἰς χεῖρας τῶν τέκνων της, καὶ λαβοῦσα ἀφορμὴν παράπονά τινα διασπειρόμενα παρὰ τοῦ Κρίσπου κατὰ τοῦ πατρὸς του Κωνσταντίνου, διέβαλεν αὐτὸν ὡς συνωμόσαντα κατ' αὐτοῦ· τιγὲς τῶν σαγγραφέων ἀπέδωκαν τὴν διαβολὴν εἰς ἀποτυχίαν ἐρωτικῶν ἐξηγήσεων. Ὅποιαδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἦτον ἡ αἰτία, ὁ Κωνσταντῖνος ἔλαβε τὴν ἀδυναμίαν νὰ πιστεύσῃ, καὶ συρόμενος ἀπὸ θυμὸν μᾶλλον ἢ ἀπὸ ὀρθὴν κρίσιν διέταξε τὸν θάνατον τοῦ Κρίσπου. Μεταγενέστεραι περιστάσεις ἔκαμαν νὰ γνωρίσῃ τὴν διαβολὴν καὶ θέλων νὰ ἐκδικήσῃ ταύτην ὑπέπεσεν εἰς ἕτερον ἐγκλήμα τὸν θάνατον τῆς Φαύστας, κατὰ τῆς

ὅποιας ἀνηγγέλη αὐτῷ καὶ ἕτερα κατηγορία, ἀπιστία περὶ τὸν συζυγικὸν σύνδεσμον. Λέγεται ὅτι αὕτη ἀπεπνίγη κατὰ διαταγὴν τοῦ ἐντὸς λουτροῦ, οἱ δὲ συνεργοὶ ἐξηφανίσθησαν διὰ φόνου ἢ δηλητηριάσεως.

Ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων τούτων, καὶ ὡς ἐκ δυσαρρεσκειῶν, τὰς ὁποίας ἔλαβε παρὰ τῶν Ῥωμαίων, ἢ ἐν Ῥώμῃ διατριβῇ ἀπέβη ἀφόρητος εἰς τὸν Κωνσταντῖνον, καὶ ἔκτοτε συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ στήσῃ ἄλλου τὴν καθέδραν τῆς αὐτοκρατορίας του. Λέγεται ὅτι κατὰ πρῶτον συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ καταστήσῃ πρωτεύουσαν τὴν Τρωάδα, ὡς ἀρχαίαν πατρίδα τῶν Ῥωμαίων, ἀλλ' ὕστερον προσειλύσθη ἀπὸ τὰ ἀνεκτίμητα προτερήματα τῆς θέσεως τοῦ Βυζαντίου, τὰ ὁποῖα ἐπατήρησε κατ' ἀκρίβειαν εἰς τοὺς κατὰ Λικινίου πολέμους· δὲν ἐπεχείρησεν ὅμως ἀμέσως τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου τούτου, ἀναγκασθεὶς καὶ πάλιν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Γόθων, εἰσβαλόντων εἰς τὰς Ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας. Νικήσας καὶ καταδιώξας αὐτοὺς μέχρι τῶν ὀρίων των, ἀφοῦ κατέστρεψεν ἑκατὸν περίπου χιλιάδας ἐξ αὐτῶν, ὑπεχρέωσε τὸν βασιλέα αὐτῶν Ἀλαρίχον νὰ τοῦ δώσῃ ὄμηρον τὸν ἴδιον υἱὸν του· κατεσκεύασε δὲ καὶ ἰσχυρὰν γέφυραν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως διὰ νὰ κρατῆ εὐκολώτερον τούτους εἰς τὴν ὑποταγὴν.

Μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου τούτου, οἱ Γόθοι ὑπερισχύσαντες τῶν Σαρματῶν, τοὺς ἐδίωξαν τῆς πατρίδος των, καὶ οὗτοι προσῆλθον εἰς τὸν Κωνσταντῖνον ζητοῦντες τόπον κατοικίας ἐντὸς τοῦ κράτους του. Περεδέχθη τούτους ὁ Κωνσταντῖνος καὶ τοὺς ἑκατόκισεν εἰς τὴν Πανογιάν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν.

Τὰ μεγάλα κατορθώματα καὶ αἱ ἐξοχοὶ ἐπιτυχίαι τοῦ Κωνσταντῖνου διέδωκαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον τὴν περὶ αὐτοῦ φήμην, ὥστε πανταχόθεν ἤρχοντο πρέσβειαι πρὸς αὐτὸν, ὡς καὶ ἀπὸ τὴν Αἰθιοπίαν, τὴν Περσίαν καὶ τὴν Ἰνδίαν. Ὑποδεχόμενος δὲ ταύτας ὁ Κωνσταντῖνος μετεχειρίζετο ἀσιατικὴν πολυτέλειαν καὶ μεγαλοπρέπειαν, ἣτις ἐξέπληττε καὶ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους ἀσιανούς.

Ἐπῆλθε τέλος ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν ἔπρεπε νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ πρὸ πολλοῦ μελετώμενον περὶ νέας καθέδρας τῆς αὐτοκρατορίας σχέδιον (1). Τὴν 29 λοιπὸν τοῦ

(1) Ὅτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ Κωνσταντῖνου ὑπῆρξεν ἀρίστη ὑπ' ὄψιν αὐτῆς τὰς ἐπόψεις ἀρκούμεθα νὰ μεταφέρωμεν εἰς τὰς στήλας μας τὴν ἀκόλουθον περιγραφὴν, γενομένην ἀπ' ἑνα τῶν σημαντικωτέρων διὰ τὴν κρίσιν καὶ τὴν πολυμάθειαν ἱστορικῶν, τὸν Γίβωνα (κερ. ιζ'. σελ. 301). « Ἡ φύτις, φαίνεται, ἔκαμε τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ χρησιμεύτῃ ὡς πρωτεύουσα καὶ κέντρον μεγάλης αὐτοκρατορίας. Κειμένη εἰς τὸν 41 βαθμὸν πλάτους γεωγραφικοῦ, δύναται ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν ἐπτὰ λόφων της νὰ ἐπικρατῆ τῶν περὶ αὐτὴν παραλίων καὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Τὸ κλίμα εἶναι ὑγιὲς καὶ εὐκρατον, ἢ γῆ εὐφορος, ὁ δὲ λιμὴν εὐρύχωρος καὶ ἀσφαλῆς. Τὸ μόνον ἐκ μέρους τῆς ξηρᾶς προσβλητὸν μέρος αὐτῆς ἦτο μικρὸν καὶ εὐπροστάτευτον. Ὁ Βόσπορος καὶ ὁ Ἑλλήσποντος εἶναι τρόπον τινὰ ὡς δύο πύλαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ κύριος τῶν σημαντικῶν τούτων διόδων ἠδύνατο πάντοτε νὰ κλείῃ μὲν αὐτὰς εἰς τοὺς ἐχθρικοὺς στόλους, νὰ τὰς ἀνοίγῃ δὲ διὰ τὸ ἐμπόριον. Αἱ ἐπαρχίαι τῆς ἀνατολῆς ὀφείλουσι τρόπον τινὰ τὴν σωτηρίαν των εἰς τὸ πολιτικὸν τοῦτο μέτρον τοῦ Κωνσταντῖνου· διότι οἱ κατὰ τὸν Εὐξείνιον Πόντον βάρβαροι, οἵτινες ἕνα

Σεπτεμβρίου 329, κατέβαλε τὰ πρῶτα θεμέλια εἰς τὸ Βυζάντιον. Μὲ τοσαύτην δὲ ταχύτητά διευθύνθησαν τὰ διάφορα ἔργα, ὥστε αἱ δημόσιαι οἰκοδομαὶ ἀνεφαίνοντο ὡς διὰ μαγείας παριστανόμεναι εἰς τὰ ὄμματα

αἰῶνα πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου, ἔφεραν τοὺς στόλους των ἕως εἰς τὸ κέντρον τῆς Μεσογείου, ἀπελπισθέντες τοῦ νὰ διέλθωσι τὸν ἀδιάβατον τοῦτον φραγμὸν, ἔπυρσαν πλέον ἀπὸ τὰς λεηλασίας των. Ὅτε αἱ πύλαι τοῦ Βοσπόρου καὶ Ἐλλησπόντου ἐκλείοντο, ἡ πρωτεύουσα δὲν ὑπέπιπτεν εἰς ἔνδειάν τινα, διότι καὶ τὰ τῆς πρώτης ἀνάγκης πράγματα, ὡς καὶ τὰ τῆς πολυτελείας καὶ τρυφῆς, εὐρίσκοντο ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὸν εὐρὺν αὐτῆς περιβόλον. Τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ Βιθυνίας, ἂν καὶ ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ, κατακαλύπτονται ἀπὸ ἀμπέλους, περιβόλια καὶ καρποφόρους ἀγρούς καλλιεργημένους· ἡ δὲ Προποντίς ὑπῆρξε πάντοτε περίφημος διὰ τὸ ἀνεξάντλητον πλῆθος τῶν ἀξιολόγων ἰχθύων τῆς, οἷτινες τακτικῶς ἔρχονται κατὰ τὴν αὐτὴν τοῦ ἔτους ὥραν, καὶ ἀλιεῦνται ἀφθόνως παρὰ πάντων ἀνευ κόπων καὶ ἐπιδεξιότητος. Ὅταν αἱ θύραι αὐταὶ τῶν στενῶν ἠνοίγοντο εἰς τὸ ἐμπόριον, ὄλα τὰ πλούσια τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης προϊόντα ἤρχοντο ἀπὸ τὴν ἄρκτον καὶ ἀπὸ τὴν μεσημβρίαν διὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Μεσογείου. Ὅλα τὰ προϊόντα τῶν γερμανικῶν καὶ σκυθικῶν δασῶν, ἀπὸ τὰς πηγὰς τοῦ Ταναΐδος καὶ τοῦ Βορυσθέου, ὄλα τὰ βιομηχανήματα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, ὁ σίτος τῆς Αἰγύπτου, αἱ πολύτιμοι λίθοι καὶ τὰ ἀρώματα τῶν μάλλον ἀπωτέρων τῆς Ἰνδίας μερῶν, μετεφέροντο διὰ τῶν ἀνέμων μέχρι τῶν λιμένων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐφέιλκυσε ἐν ἑαυτῇ ὄλου τοῦ ἀρχαίου κόσμου τὸ ἐμπόριον. Ἡ θεὰ τῆς ὠραιότητος, τῆς ἀσφαλείας, καὶ τοῦ πλούτου, ἠνωμένων ὁμοῦ εἰς τὴν γωνίαν ταύτην τῆς γῆς, ἤρκει νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Κωνσταντίνου »

τῶν θεατῶν, καὶ εἰς τοσοῦτον μικρότατον διάστημα χρόνου ἀπεπερατώθησαν τὰ μεγαλαπρεπῆ καὶ ἄπειρα δημόσια οἰκοδομήματα, ὥστε ἀποβαίνουσιν ἀπίστευτα τὰ περὶ αὐτῶν ἱστορούμενα. Καὶ τῶνόντι, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ πιστεῦσῃ τις ὅτι ὄλα ταῦτα οἰκοδομήθησαν εἰς διάστημα ὀκτῶ μόνον μηνῶν ; διότι τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς ἔλαβον χώραν κατὰ τὴν 11 Μαΐου 330 καὶ τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Ἡ νέα λοιπὸν μητρόπολις τῆς αὐτοκρατορίας, ὠνομασθεῖσα Κωνσταντινούπολις, ἀφιερώθη εἰς τὴν Παναγίαν, καὶ ἐνοικίσθη ἀπὸ πλῆθος κατοίκων προσελθόντων ἀπ' ὄλας τὰς πέριξ ἐπαρχίας. Καὶ ἐκ τῆς Ῥώμης αὐτῆς μετέβη εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν πολὺς λαὸς, καὶ μέγα μέρος συγκλητικῶν. Κατέστησε δὲ ὁ Κωνσταντῖνος νέαν σύγκλητον ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ διώρισε ἀξιώματα νέα, τὰ ὁποῖα ἠῤῥησαν τὴν ἤδη ὑπάρχουσαν λαμπρότητα τῆς αὐλῆς. Ἐκανόνισε τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας, καὶ διεχώρισε τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν διέθυσιν, διήρесе καὶ τὸ στρατιωτικὸν εἰς δύο, τοὺς παλατίνους καὶ τοὺς ὀροφύλακας. Ὑστερον ἀπὸ ὄλα ταῦτα ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἠσθάνετο ἄλλην μεγαλητέραν ἡδονὴν παρ' ὀσάκις ἐμάνθανε τὴν εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν προσέλευσιν τῶν εἰδωλολατρῶν. Δύο ἀσήμαντοι ἀποστασίαι συνέβησαν μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἡ τοῦ Καλοκαίρου ἐν Κύπρῳ καὶ ἡ τοῦ Τιβερίου εἰς ἄλλας τινὰς ἐπαρχίας, ἀλλὰ κρίνας αὐτὰς ἀναξίας ἑαυτοῦ, τὰς κατέστρεψε διὰ τοῦ Δαλματίου, ἀνεψιοῦ του. Δὲν ἐθεώρησεν ὁμοῦ ὡς περιφρονήσεως ἀξίαν καὶ τὴν εἰς Μεσοποταμίαν εἰσβολὴν τῶν Περσῶν, ἀλλ' ἐξῆλθεν ὁ ἴδιος κατ' αὐ-

τῶν. Ἀσθενήσας ὁμως, κατὰ τινὰς μὲν τῶν ἱστορικῶν πρὸ τοῦ τέλους τοῦ πολέμου, κατ' ἄλλους δὲ μετὰ τὸ τέλος αὐτοῦ, ἀνεχώρησε πρὸς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' αἰσθανθεὶς ἐπιτεινομένην τὴν ἀσθένειαν καὶ ἀποβαίνουσαν θανατηφόρον, ἐστάθη εἰς χωρίον τι πλησίον τῆς Νικομηδείας ὀνομαζόμενον Ἀχύριον. Λαβὼν δὲ ἐνταῦθα τὸ ἅγιον βάπτισμα, καὶ διατάξας τὴν ἀνάκλησιν ὄλων τῶν ἐξορίστων ἀρχιερέων, ἐν οἷς καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος, καὶ διανείμας τὸ κράτος μεταξὺ τῶν υἱῶν καὶ ἀνεψιῶν του, προικίσας μὲ μεγάλα δῶρα καὶ τὴν Ῥώμην καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀπέθανε τὴν 21 Μαΐου 337, εἰς ἡλικίαν ἐξήκοντα καὶ τριῶν ἐτῶν. Μεγάλαι ἐνδείξεις δημοσίου λύπης ἐγένοντο καθ' ὅλον τὸ κράτος, καὶ ἡ σύγκλητος καὶ ὁ λαὸς τῆς Ῥώμης ἐζήτησαν νὰ μεταφερθῇ τὸ σῶμά του εἰς τὴν πόλιν των, ἀλλ' ἐπροτιμήθη ἡ νέα πρωτεύουσα, ὅπου μετεκομίσθη ἐν μεγάλῃ πομπῇ, καὶ κατατεθὲν τοῦτο ἐπὶ χρυσοῦ θρόνου διέμεινεν ἱκανὰς ἡμέρας ἕως οὗ προσφέρωσιν εἰς αὐτὸ τὸ σέβας των ὅλοι οἱ μεγιστᾶνες καὶ λοιποὶ πρόκριτοι τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ὑπαλλήλων· ἐτάφη δὲ ἀκολούθως εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Ἡ σύγκλητος τῆς Ῥώμης ἐψήφισε τὴν ἀποθέωσιν αὐτοῦ, ἡ δὲ χριστιανικὴ Ἐκκλησία τὸν κατέταξεν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἁγίων τῆς, καὶ εορτάζει τὴν μνήμην του κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀποβιώσεώς του.

Ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε μεγάλα καὶ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ προτερήματα, ὁμολογεῖται παρὰ πάντων καὶ τῶν φιλικῶς καὶ τῶν ἐχθρικῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένων συγγραφέων. Ὡν ἀναττήματος ὑψηλοῦ καὶ μεγαλοπρεποῦς σχηματισμοῦ εἶχε τι χάρειν καὶ τερπνὸν

εἰς τὴν στάσιν του. Ἐθαυμάζετο διὰ τὴν ἐπιδεξιότητα καὶ ἰσχύν, δι' ὧν ἐξετέλει ὅλας τὰς σωματικὰς γυμνάσεις. Διετήρησε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του ἀκμαίᾱς τὰς σωματικὰς του δυνάμεις διὰ τῆς μετριότητας καὶ ὀλιγαρκείας του. Ἦτο εἰς τὰς μετὰ τῶν φίλων συναναστροφὰς οἰκειότατος, ἐκκλίνων μάλιστα ἐνίοτε εἰς ὑπερβολὴν διὰ τὴν πρὸς τὰς ἀστειότητας κλίσιν του. Ἠγάπα τὰς σπουδὰς, καὶ ἐπροστάτευε τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας μὲ βοηθήματα μεγαλοπρεπῆ. Ἦτο εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν ὑποθέσεων δραστηριώτατος, ἔχων διηνεκῶς σχεδὸν ἐνασχολημένον τὸν νοῦν του πότε εἰς ἀνάγνωσιν, πότε εἰς μελέτην, πότε εἰς γραφὴν, πότε εἰς ἀκρόασιν πρέσβων, καὶ πότε εἰς τὸ νὰ ἀκούῃ τὰ παράπονα τῶν ὑπηκόων του. Δὲν ἀρνοῦνται οὐδ' οἱ μᾶλλον ἐχθρικῶς κατ' αὐτοῦ διακείμενοι ὅτι συνέλαβε μεγαλοφρόνως τὴν ἰδέαν τῶν δυσκολωτέρων ἐπιχειρήσεων, καὶ τὰς ἐξετέλεσε μετ' ὑπομονῆς χωρὶς νὰ ἐμποδισθῇ οὔτε ἀπὸ τὰς προλήψεις τῆς ἀνατροφῆς, οὔτε ἀπὸ τοὺς θορύβους τοῦ ὄχλου. Ἐν πολέμῳ, ἀναδεικνυόμενος ὁ ἴδιος στρατιώτης ἀτρόμητος καὶ στρατηγὸς ἐμπειρὸς κατέσταιεν ὅλους τοὺς μετ' αὐτοῦ στρατιώτας ἤρωας· αἱ δὲ σημαντικώταται νίκαι, τὰς ὁποίας ἀγωνιζόμενος καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος του καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ ἐχθροὺς ἐκέρδησεν, ἦσαν ἔργον ὄχι τύχης, ἀλλὰ τῆς ἰδίας του ἱκανότητος. Ἐζήτει πάντοτε τὴν δόξαν ὡς ἀμοιβὴν τῶν ἀγώνων του· τὸ δὲ ὑπέρμετρον τῆς φιλοδοξίας του δύναται νὰ δικαιολογηθῇ ἀπὸ τὸν κίνδυνον εἰς ὃν ἦτον ἐκτεθειμένος, καὶ ἐξ οὗ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διασωθῇ, εἰμὴ καθιστάμενος ἀνώτερος τῶν ἐναντίων του,

ἀπὸ τὸν ἄθλιον χαρακτῆρα τῶν ἀντιπάλων του, ἀπὸ τὴν συναίσθησιν τῆς ἰδίας του ὑπεροχῆς, καὶ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τὴν ὁποίαν εἶχε τοῦ νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν καὶ τὴν εἰρήνην εἰς τὸ κατασπαραττωμένον κράτος. Κατὰ δὲ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους εἶχε πάντοτε τὰς εὐχὰς τοῦ λαοῦ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, διότι ὅσον μέγαρα ἐλαττώματα ἔβλεπον εἰς τοὺς ἀντιπάλους του, τόσῃν σύνεσιν καὶ δικαιοσύνην παρετήρουν διευθύνουσαν ἐν γένει τὰς πράξεις τοῦ Κωνσταντίνου.

Κατηγορεῖται ὅμως ὁ Κωνσταντῖνος ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του δὲν διετήρησε τὴν αὐτὴν διαγωγὴν, ὁποίαν εἶχε καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πολιτικοῦ του σταδίου· ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὸν φιλαργυρίαν ἐνταύτῃ καὶ ἀσωτίαν, καὶ ἀγάπην ὑπέρμετρον πρὸς τοὺς στολισμούς· κατηγορεῖται διὰ τὸν θάνατον τῶν συγγενῶν του μὲν, ἀλλὰ καὶ ἀντιπάλων του, Μαξιμιανοῦ καὶ Λικινίου· κατακρίνεται ὁμοίως διὰ τὸν θάνατον τοῦ Κρίσπου, υἱοῦ του, καὶ τῆς Φαύστας συζύγου του, καὶ τελευταῖον διὰ τὴν εἰς τοὺς υἱοὺς καὶ ἀνεψιούς του διαίρεσιν τοῦ βασιλείου του.

Ἄν καὶ δὴ ὅπως ἀντίθετα πάθη, ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ ἀσωτία, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συνυπάρξωσι, τὰ ἀπέδωκαν ὅμως ἀμφοτέρω εἰς τὸν Κωνσταντῖνον παρεξηγοῦντες ἴσως τὴν διαγωγὴν του, καὶ μὴ ἐνορῶντες τὸν σκοπὸν καὶ τὴν αἰτίαν ἐκάστης πράξεως. Ἐὰν ἦτο φιλάργυρος, καὶ ἐπεθύμει τὴν ἀδικον συλλογὴν τοῦ πλοῦτου, ἔπρεπε νὰ ἐπιβαρύνῃ τοὺς λαοὺς του μὲ νέους φόρους, καὶ νὰ ἀρπάσῃ ἀπὸ τοὺς πλουσιωτέρους τῶν ὑπηκόων του τὰς περιουσίας των, ἀλλὰ τοιαύτας πράξεις κανεὶς δὲν ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν, ἐξ ἐναντίας ὑπάρ-

χουν παραδείγματα ὅτι πολλάκις ἐμετρίασε τοὺς φόρους διαφόρων ἐπαρχιῶν. Ἐπιχειρήσας ὅμως μέγαρα καὶ πολυέξοδα ἔργα, τῶν ὁποίων τὴν ἐκτέλεσιν ἐθεώρει ἀπαραίτητον, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλαττώσῃ τοὺς φόρους τῶν ὑπηκόων του, καὶ ἂν οὗτοι ἦσαν βαρεῖς, ἢ δὲν ἐνόμισεν ἀναγκαίαν τὴν ἐλάττωσιν, διότι ὁ λαὸς, ἀπαλλαγείς τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, καὶ τῶν ἐκ μέρους τῶν ἀρχόντων καταπιέσεων, τὰς ὁποίας ἐφρόντισε νὰ περιστείλῃ, ἅμα κατέστη μόνος εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἠδύνατο νὰ πλουτῇ γεωργῶν καὶ ἐμπορευόμενος ἐν εἰρήνῃ, καὶ νὰ μὴν δυσκολεύεται πλέον εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ φόρου του. Ἐὰν δὲ ἀνεδέχθη ἔργα μέγαρα ἀπαιτοῦντα καὶ ὑπερβολικὰ ἔξοδα, τὰ ἔξοδα ταῦτα, γινόμενα ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, τὴν ἀνέγερσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὄχι πρὸς ἰδιοτροπίαν καὶ ματαιότητα, δὲν δύναται νὰ λογισθῶσιν ἀξιοκατάκριτα. Καὶ εἰς τί καλῆτερον ἠδύνατο νὰ ἐξοδεύσῃ παρὰ τὴν ὀχύρωσιν καὶ τὸν καλλωπισμὸν τῆς νέας πρωτεύουσος τοῦ βασιλείου του ;

Ἐὰν κατασταθεῖς μονάρχης τῆς ἀνατολῆς ὑπέπεσεν εἰς ἀσιατικὰς πολυτελείας κοσμούμενος μὲ διάδημα λαμπρότερον παρὰ τὰ τῶν προκατόχων του, καὶ ἐνδεδυμένος πολυτελεῖς στολὰς αὐτὸς, καὶ ἀπαιτῶν καὶ ἀπὸ τοὺς ἐν τῇ αὐλῇ του νὰ κοσμῶνται μὲ τοιαύτας, δὲν δύναται ἄρα γε νὰ θεωρηθῇ τοῦτο ὡς πολιτικὸς σκοπὸς, δι' οὗ ἐπροσπάθει νὰ προσελκύσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν ἀγάπην τῶν λαῶν τῆς ἀνατολῆς παραδεχόμενος τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν ; Δὲν ἐπραξεν ὁμοίον τι ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ; ἀλλ' ὄχι μόνον δὲν ἐκατηγορήθη ἢ πράξις τούτου, ἀλλ' ἐθεωρήθη μάλιστα ὡς μέσον πολιτικὸν

στερεωτέρου δεσμοῦ μεταξύ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχομένων.

Ἐφόνευσε τὸν Μαξιμιανὸν καὶ Λικίνιον. Ἄλλ' ἐὰν ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὸν ἡγεμόνα, ὅστις δὲν ἔχει ἄλλα συμφέροντα παρὰ τὰ τῆς ἐπικρατείας, καὶ ὅστις ἔπρεπε νὰ θεωρῆ ὡς τὸ μεγαλύτερον συμφέρον τοῦ κράτους τοῦ νὰ παύσῃ πᾶσα αἰτία ἐμφυλίων σπαραγμῶν καὶ πολυαρχίας, καὶ ἐξετάσωμεν αὐτὸν ὡς ἄτομον, καὶ ὡς συγγενῆ ἀκόμη, ἡδύνατο νὰ μὴν ἀποφασίσῃ εἰς θάνατον τὸν Μαξιμιανὸν, δις ἐπιβουλευθέντα τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζωὴν καὶ ἐπ' αὐτοφώρῳ συλληφθέντα μὲ τὴν μάχαιραν τῆς δολοφονίας εἰς τὴν χεῖρα; Ἡδύνατο νὰ συγχωρήσῃ καὶ πάλιν τὸν Λικίνιον, ἀφοῦ ἀποστατήσαντα προηγούμενως καὶ κατατροπωθέντα ἐσυγχώρησεν;

Ἐρχόμενοι ὅμως εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κρίσπου καὶ τῆς Φαύστας δὲν δυνάμεθα νὰ μὴν ἐλεήσωμεν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἣτις δὲν ὠχύρωσεν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου ὥστε νὰ μένη ἀνάλωτος ἀπὸ πάθη καὶ διαβολάς· νὰ ἐλεεινολογήσωμεν δὲ καὶ τὴν θέσιν τῶν ἡγεμόνων, οἵτινες εἰς ὅσον ὑψηλοτέραν περιωπὴν ἀνυψοῦνται, καὶ ἀπὸ ὅσον μεγαλύτερον κύκλον αὐλικῶν περιστοιχίζονται, ἀπὸ τόσον πυκνότερον καὶ ζοφερώτερον νέφος ἀπάτης περικαλύπτονται, ὥστε ἀποβαίνει σχεδὸν ἀδύνατον τὸ νὰ εἰσδύσῃ μέχρις αὐτῶν ἡ ἀλήθεια. Ὁ Κωνσταντῖνος διατάξας τὴν εἰς τὰ τέχνα καὶ τοὺς ἀνεψιούς του διανομὴν τῆς αὐτοκρατορίας φαίνεται μᾶλλον τοῦ δέοντος φιλόστοργος· δὲν ἦτο λοιπὸν δυνατόν νὰ θέλῃ νὰ στερήσῃ τὸν Κρίσπον τῆς εἰς τὴν διανομὴν ταύτην συμμετοχῆς του. Ἡ ὁ Κρίσ-

πος λοιπὸν πραγματικῶς ἀνemiχθη εἰς συνωμοσίαν κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου, διὰ νὰ λάβῃ μόνος τὴν αὐτοκρατορίαν, ἢ ἡ Φαύστα, θεωροῦσα αὐτὸν ὡς ἐπικίνδυνον σύντροφον τῶν τέκνων τῆς, ἢ παρασυρομένη ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως, ἐὰν πρέπη νὰ δώσωμεν πίστιν εἰς τὰ περὶ ἔρωτος περὶ αὐτῆς λεγόμενα, παρέστησεν ὡς συνωμότην αὐτὸν διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἀφεύκτως τὸν θάνατον αὐτοῦ. Καὶ εἰς τὴν πρώτην λοιπὸν περίστασιν καὶ εἰς τὴν δευτέραν ὁ Κωνσταντῖνος πρέπει νὰ θεωρηθῆ μᾶλλον δυστυχῆς ἢ ἔνοχος. Ἐὰν δὲ μετὰ ταῦτα ἐγνώρισεν ὅτι ἐκ διαβολῆς τῆς Φαύστας ἀπώλεσεν ἀθῶον υἱὸν, ἐὰν ἀληθῶς ἢ ψευδῶς παρέστησαν τὴν Φαύσταν παραβάτην τῶν συζυγικῶν καθηκόντων, ἡδύνατο νὰ μὴν αἰσθανθῆ βαθεῖαν πληγὴν εἰς τὴν καρδίαν του; ἡδύνατο νὰ καταπνίξῃ ἐν ἑαυτῷ δύο τοσοῦτον ἰσχυρὰ αἰσθήματα; Ὅτι δὲ, διὰ νὰ προβῆ εἰς τοιοῦτον μέτρον τιμωρίας, πρέπει νὰ ἔλαβεν ἰσχυρὰ περὶ τῆς ἐνοχῆς διδόμενα, προκύπτει ἀπὸ τὴν προλαβοῦσαν αὐτοῦ διαγωγὴν. Ὁ Κωνσταντῖνος τίποτε δὲν ἔπραξεν ἐκ παραφορᾶς θυμοῦ καὶ εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν, ἀλλὰ πάντοτε μετὰ ἡσυχον σκέψιν καὶ ἀπόφασιν· δὲν ἦτο δὲ οὐδὲ φύσεως αἰμοβόρου· δὲν ἦτο λοιπὸν δυνατόν νὰ ἀναδειχθῆ τοιοῦτος πρὸς σύζυγον, μεθ' ἧς συνέζησεν εἰρηνικῶς ἐπὶ τοσοῦτα ἔτη, καὶ ἣτις ὑπῆρξε μήτηρ τοσοῦτων τέκνων ἐξ αὐτοῦ. Ἄλλ' ἂν καὶ εἰς τὰς δύο ταύτας περιστάσεις δὲν ἡδυνήθη ν' ἀνακαλύψῃ τὴν ἀλήθειαν, ἂν δὲν ὑπῆρξαν οἱ παθόντες ἔνοχοι, ἂν τὸ μέτρον τῆς τιμωρίας τὸ ἐξέτεινε πέρα τοῦ δέοντος ἐκ θυμοῦ καὶ ἀγανακτήσεως, εἶναι λύπης μᾶλλον καὶ ὄχι κατακρίσεως ἄξιος· τοῦλάχιστον ἡμεῖς

οὕτω σκεπτόμεθα μὴ δυνάμενοι ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον οὔτε παραφροσύνην οὔτε κακίαν ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω πράξεων· διότι οὔτε πρὸ αὐτῶν οὔτε μετ' αὐτὰς εὐρίσκομεν ὅμοιον παράδειγμα.

Θεωροῦμεν ὅμως καὶ ἡμεῖς ὡς πολιτικὸν ἀμάρτημα τοῦ Κωνσταντίνου τὴν εἰς τὰ τέχνα του καὶ τοὺς ἀνεψιούς του διανομὴν τῆς αὐτοκρατορίας, διότι διὰ τοῦ μέτρου τούτου κατέστρεψεν ὅλους τοὺς περὶ μοναρχίας ἀγῶνάς του, καὶ ἐπανάφερε τὰ πράγματα εἰς τὴν προτέραν πολυαρχίαν. Μίαν μόνον δικαιολογίαν εὐρίσκομεν εἰς τὸ μέτρον τοῦτο, ἐὰν μεταξὺ τῶν υἱῶν του δὲν εὕρισκε τὸν ἰκανὸν διάδοχόν του, καὶ ἠθέλησε νὰ προλάβῃ διὰ τῆς διανομῆς ἐμφυλίουσ ταραχὰς καὶ σπαραγμούς, οἵτινες ἀφεύκτως ἤθελαν λάβει χώραν μεταξὺ τῶν τέκνων του, ἀντιποιοιμένων ὄλων τὸν Ὀρόνον.

Κατέκρινον τινὲς τὸν Κωνσταντῖνον ὅτι ἀπέδωκε πολλὴν προστασίαν εἰς τὸν χριστιανισμὸν, ἐκπεσῶν εἰς καταδίωξιν τῆς προὔπαρχούσης εἰς τὸ κράτος Ὀρησκείας, ἀλλ' ἡμεῖς εἰς τὴν πράξιν ταύτην τοῦ Κωνσταντίνου ἀποδίδομεν τὴν μεγαλητέραν πολιτικὴν περίνοιαν. Ἐὰν τοσοῦτοι σκληροὶ καταδιωγμοί, γενόμενοι ἀλληλοδιαδόχως παρὰ τῶν προκατόχων του, ὅχι μόνον δὲν ἐπνίξαν τὰ σπέρματα τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας μάλιστα προήγαγον καὶ ἐστερέωσαν τὴν πίστιν ταύτην, δὲν ἦτο ἄρα γε πολιτικῆς συνέσεως ἔργον νὰ προστατεύσῃ ὅ,τι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καταστρέψῃ, καὶ μάλιστα ὅταν εἰς τὴν πίστιν ταύτην ἐβλεπε τὰς ὑγιεστεράς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς, καὶ τὰς κοινωφελεστεράς ἰδιωτικὰς ἀρετάς; Ἀποφασίσας δὲ νὰ κηρυχθῇ προστάτης τῶν ὁπαδῶν τῆς νέας Ὀρησκείας,

εἰς ποίαν ἐποχὴν ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο καταλληλότερον εἰμὴ καθ' ἣν εἶχε μεγαλητέραν ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς τῶν; Ἀποφασίσας νὰ καταστρέψῃ τοὺς ἀντιπάλους του, καὶ ἔχων μόλις τὸ τέταρτον τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως αὐτῶν, πῶς ἄλλως ἠδύνατο νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τούτους, εἰμὴ ἀναπληρῶν τὸ πλῆθος τῶν στρατευμάτων διὰ τῆς ἀνδρίας καὶ τόλμης τῶν ὑπ' αὐτῷ χριστιανῶν; Πῶς ἄλλως δὲ ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς τολμηροτέρους καὶ ἀποφασιστικωτέρους εἰς τὸν ἀγῶνα, εἰμὴ θέτων τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῶν σημαίων τοῦ στρατοῦ ἀντὶ τῶν βωμαϊκῶν ἀετῶν, καὶ διατάττων νὰ προηγηθῇ τῶν χριστιανικῶν λεγεῶνων τὸ Λάβαρον; Πῶς ἦτο δυνατόν ἀνθρωποὶ καταφρονοῦντες τὰς βασάνους καὶ τὸν θάνατον τοῦ μαρτυρίου· τί λέγω καταφρονοῦντες; τρέχοντες πρὸς ἀναζήτησιν αὐτῶν· νὰ μὴν νικήσωσι τὸν ἐχθρὸν ἀφειδοῦντες καὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν ζωῆς; Πῶς ἦτο δὲ δυνατόν νὰ μὴν κυριευθῶσιν ἀπὸ ὀρησκειτικὸν ἐνθουσιασμὸν στρατιῶται βλέποντες τὸν ἴδιον αὐτῶν ἡγεμόνα προπορευόμενον καὶ ἀφειδοῦντα τῆς ἰδίας του ὑπάρξεως ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ σταυροῦ; Ἡ ἐπιτυχία λοιπὸν τοῦ Κωνσταντίνου ὑπῆρξε πλήρης καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη του πρὸς τὸν αἴτιον τῆς νίκης ἔπρεπε νὰ ὑπάρξῃ μεγίστη. Ἐὰν λοιπὸν ἀπέδωκε πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν προνόμια πλείωτερα παρὰ εἰς τὴν ἄχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπικρατοῦσαν εἰδωλολατρείαν, τοῦτο δὲν δύναται νὰ λογισθῇ πολιτικὸν ἀμάρτημα, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἐμφαίνει σύνεσιν καὶ πολιτικὴν πείραν, διότι προεἶδεν ὅτι ἡ μὲν χριστιανικὴ πίστις, νέα καὶ ἀκμάζουσα, καὶ ἐπὶ ὑγειῶν βάσεων στηριζομένη, ὑπέσχετο μεγίστας

προόδους, ἢ δὲ εἰδωλολατρεία, σαθρά καὶ γεγηρακεῖα, ἦτον ἐτοιμόρροπος, καὶ οὐδεμία ἐπισκευὴ ἠδύνατο ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν πτώσιν τῆς.

Ἐπεμφεν ὁ Κωνσταντῖνος εἰς βορὰν τῶν θηρίων τοὺς ἐχμαλωτισθέντας πολεμίους του ὡς καὶ τοὺς ἰδίους αὐτῶν ἀρχηγούς· ἀλλὰ τοῦτο ἦτον ἐλάττωμα τῆς ἐποχῆς, τοσοῦτον βαθέως ἐρρίζωμένον, ὥστε ἢ μετὰ τῶν θηρίων πάλῃ τῶν αἰχμαλώτων ἐθεωρεῖτο ὡς ἐν τῶν τερπινοτέρων θεαμάτων τοῦ λαοῦ, ἀφ' ἐτέρου δὲ αἱ τοσοῦτον συνεχῶς συμβαίνουσαι ἀποστασίαι τῶν γερμανικῶν καὶ ἄλλων βαρβάρων τότε ἐθνῶν ἀπῆται ἴσως παραδειγματικὴν τιμώρησιν, καὶ ἀνάλογον τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, διότι δὲν ἐπεθύμει βεβαίως ὁ Κωνσταντῖνος ν' ἀπαντήσῃ καὶ πάλιν τοιαῦτα προσκόμματα εἰς τὸ μέγα τῆς μονοκρατορίας σχεδίόν του.

Ὅτι ὅμως ἡμεῖς εὐρίσκομεν ἀξιόμειμπτον εἰς τὰς πράξεις τοῦ Κωνσταντίνου εἶναι ὅτι κατασταθεῖς μονοκράτωρ τοῦ ἀπεράντου κράτους τῶν Ῥωμαίων, καὶ συλλαβὼν τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ δώσῃ νέαν ψυχὴν καὶ νέαν κίνησιν εἰς τὸ κράτος διὰ τῆς μεταβιβάσεως τῆς καθέδρας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ τῆς συστάσεως νέας τάξεως πραγμάτων, δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστήσῃ τοιαύτην νομοθεσίαν εἰς τὸ κράτος, ὥστε νὰ ἐξαλείψῃ τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐλαττώματα, νὰ δώσῃ ὠθησιν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν πατριωτισμὸν, καὶ νὰ καταστήσῃ τὸ κράτος στερεὸν καὶ ἀκλόνητον διὰ παντός· Τίποτε δὲ δὲν ἦτον ἀνώτερον τῶν δυνάμεων του κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν. Ἄλλ' ἂν καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἐκδοθέντων παρ' αὐτοῦ νόμων καὶ διατάξεων προκύπτει ἀναγνιρρήτως ὅτι εἶχε μεγί-

στην προθυμίαν νὰ τακτοποιήσῃ τὸ κράτος του, καὶ νὰ καταστήσῃ διαρκῆ τὴν εὐημερίαν τῶν λαῶν του, δυστυχῶς ὅμως ἢ ὠφέλεια δὲν ὑπῆρξε διαρκῆς καὶ μόνιμος, καὶ τὸ κράτος κατεσθιόμενον ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸν σκώληκα τῶν πολιτικῶν ἐλλείψεων, καὶ τῆς διαφθορᾶς, ἐξησθένησεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε βάρβαρα ἔθνη προβαίνοντα ὀλίγον κατ' ὀλίγον, καὶ διαρπάζοντα τὰς ἐπαρχίας του κατήντησαν τέλοςν' ἀρπάσσει καὶ αὐτὴν τῆς αὐτοκρατορίας τὴν πρωτεύουσαν.

Ο ΜΑΘΗΤΗΣ.

Κατὰ τινὰ χειμερινὴν ἐσπέραν εὐρέθην εἰς τὴν οἰκίαν τινὸς τῶν φίλων μου, ὅπου παρευρίσκοντο καὶ ἀρκετοὶ ἄλλοι ὁμοίως σχετικοί, καὶ ἐγίνοντο διάφοροι συνδιαλέξεις, ὡς συνήθως, διὰ νὰ περνᾷ ὁ καιρὸς. Μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ἀντικειμένων ἐπέσε λόγος καὶ περὶ τῶν ἀποδιδόμενων εἰς ὑπαλλήλους καταχρήσεων. Οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι ὅλα τὰ διαδιδόμενα εἶναι ψεύδη πλαττόμενα κατὰ καιροὺς ἀπὸ τὴν ἀντιπολίτευσιν εἰς προσβολὴν τῆς κυβερνήσεως, οἱ δὲ ὅτι ἡμποροῦν νὰ ὑπάρχουν μικρὰ αἰτία, τὰ ὅποια αὐξάνουν ἐπὶ τούτῳ, διὰ νὰ προκαλέσωσι τὰς παύσεις τινῶν, ἄνθρωποι ἐλπίζοντες νὰ διαδεχθῶσι τοὺς προσβαλλομένους, ἄλλοι δὲ ἐφρόνουν ὅτι πραγματικῶς συμβαίνουν καταχρήσεις, καὶ ἐλευνολογοῦσαν τὴν κατάστασιν τῆς πατρίδος. Ἐγὼ ἤχουον ἐν σιωπῇ χωρὶς νὰ λαμβάνω ὀλοτελῶς μέρος εἰς τὴν συνομιλίαν· εἷς τῶν παρόντων ὅμως, ὁ ζωηρότερος, θέλων νὰ μὴν ἀφήσῃ τὴν συνομιλίαν εἰς νάρκωσιν, ἀποτείνεται πρὸς ἐμέ· — Τί φρονεῖς καὶ σὺ περὶ τοῦ ἀντι-

κειμένου τῆς ὀμιλίας μας, λέγει; Ἐξηγησαί μας τὴν γνώμη σου. — Τίποτε δὲν ἠμπορῶ νὰ βεβαιώσω ἀπ' ἑμαυτοῦ εἶπον. Ἐὰν ὅμως ἔχετε τὴν ὑπομονήν, δύναμαι νὰ σὰς διηγηθῶ ἐν ἀνέκδοτον ἀποβλέπον τὸ ἀντικείμενον τῆς ὀμιλίας μας, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγὼ ἠναγκάσθην νὰ δώσω πίστιν, διότι ἡ περιγραφή τῶν πραγμάτων μου ἐφάνη φυσικὴ καὶ ἀληθής. — Καὶ τι ἄλλο καλλήτερον δυνάμεθα νὰ κάμωμεν διὰ νὰ περάσωμεν τὴν ὥραν μας; εἶπεν εἷς τῶν παρόντων, καὶ τὴν γνώμην τούτου ἀπεδέχθησαν καὶ ἄλλοι, ὥστε προσεκλήθη νὰ κάμω τὴν διήγησιν, τὴν ὁποίαν ἤρχισα ὡς ἑξῆς.

Ἦμην ἰατρός εἰς ἓν φρούριον, εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ ὁποῖου ὑπῆρχον καὶ κατάδικοι. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν γενομένης ἀποπειρας ἐκ μέρους τῶν καταδίκων πρὸς δραπέτευσιν, συνέβη σύγκρουσις μετὰ τῆς φρουρᾶς καὶ αὐτῶν, ἐξ ὧν τινὲς μὲν κατώρθωσαν νὰ δραπέτευσωσι, τινὲς δὲ ἐφονεύθησαν παρὰ τῶν στρατιωτῶν, καὶ ἄλλοι ἐπληγώθησαν, οἱ δὲ πλειότεροι ἐπανήλθον εἰς τὴν φυλακὴν. Μετὰ τὴν σκηνὴν ταύτην προσεκλήθη νὰ ἐπισκεφθῶ τοὺς πληγωμένους, καὶ μετέβην εἰς τὴν φυλακὴν. Μὲ ὠδήγησαν εἰς ἓνα πληγωμένον, κείμενον κατὰ γῆς, καὶ σκεπασμένον μὲ μίαν κάπαν, τῆς ὁποίας εἶχαν τιναχθῆ ὄλαι αἱ τρίχες, καὶ ἔμενε μόνον τὸ ὕφασμα ὡς δίκτυον. Ὅταν ἀνεσήκωσαν τὴν κάπαν, εἶδον τὸν πληγωμένον ἡμίγυμνον, τὸ δὲ ὀλίγα μόνον τῶν μελῶν του ἐπικαλύπτον ἔνδυμα δὲν ἐγνωρίζετο πλέον ὁποῖαν εἶχεν ἀρχικῶς ποιότητα καὶ χρῶμα. Ὁ πληγωμένος ἦτο χίτρινος διὰ τὸ χυθὲν ἀπὸ τὴν πληγὴν αἷμα, καὶ ἔμενεν ἐξαπλωμένος ὡς ἀναίσθητος. Ἀφοῦ ἤνοιξε

πρὸς ὀλίγον τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ εἶδεν ἡμᾶς ἰσταμένους περὶ ἑαυτὸν, τοὺς ἔκλεισε πάλιν μὲ ἀδιαφορίαν, ἣτις ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῆ, ὅτι ὀλίγον φροντίζει περὶ τῆς ζωῆς. Ἡ κατάστασις αὕτη διήγειρεν αἴσθημα συμπαθείας εἰς τὴν καρδίαν μου, χωρὶς νὰ γνωρίσω τὴν αἰτίαν, καὶ θέλων νὰ συντελέσω εἰς τὸ νὰ σώσω τὴν ζωὴν τοῦ πάσχοντος τούτου, ἐπρότεινα νὰ μεταφέρωσιν αὐτὸν εἰς χωριστὸν δωμάτιον, διότι ἡ ἐπικρατοῦσα εἰς τὰς ὑπογείους καὶ σκοτεινὰς φυλακὰς ὑγρασία καὶ τοὺς ἐντελῶς ὑγειεῖς σύρει πρὸς τὸν θάνατον, πολὺ μᾶλλον τοὺς πάσχοντας καὶ τρέχοντας τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Ἄλλ' ὅταν ἔκαμα τὴν πρότασιν ταύτην, ὁ δεσμοφύλαξ ἀνεφώνησε μὲ ἀγανάκτησιν. Αὐτὸν τὸν τρομερὸν κακοῦργον, ὅστις εἶναι ὁ αἴτιος ὄλων τῶν διατρεξάντων, θέλεις νὰ μεταφέρωμεν εἰς ἄλλο μέρος; Δὲν τὸν ἀφίνεις νὰ φοβήσῃ αὐτοῦ κατὰ γῆς ἐξαπλωμένος ὅπως εὐρίσκεται; Ἐγὼ, τὸ λέγω καθαρά, κάμμίαν εὐθύνην δὲν ἀνιδέχομαι δι' αὐτόν. Οἱ λόγοι οὗτοι μ' ἔκαμαν νὰ ρίψω περιεργότερα βλέμματα εἰς τὸν πληγωμένον, ἀλλὰ δὲν εἶδα χαρακτῆρα τοιούτου τρομεροῦ ἀνθρώπου, ὁποῖον περιέγραψεν ὁ δεσμοφύλαξ· ἐξ ἐναντίας μάλιστα, ἡ φυσιογνωμία ἔδειχεν ἡμέρου χαρακτῆρος ἀνθρώπου, καὶ μὴ ἀνήκοντα εἰς τὴν τάξιν τοῦ ὄχλου, ὅπου συνηθέστερον λαμβάνουν χώραν τὰ μεγάλα κακουργήματα. Ἡ παρατήρησις λοιπὸν αὕτη συνοδευμένη καὶ μὲ τὴν κατὰ πρῶτον ἐμπνευσθεῖσαν εἰς τὴν καρδίαν μου συμπάθειαν, μ' ἔκαμε νὰ ἐπιμείνω εἰς τὴν εἰσέτερον δωμάτιον μετάθεσιν τοῦ πάσχοντος καὶ ν' ἀναδεχθῶ τὴν εὐθύνην εἰς ἑμαυτόν. Μόλις δὲ ὕστερον

ἀπὸ πολλὰς ἀποστολὰς ἀπὸ τὸν ἓνα πρὸς τὸν ἕτερον τῶν ὑπαλλήλων, κατωρθώθη ἡ μετάθεσις. Ὅταν δὲ ἦλθαν οἱ κατὰδικοι, οἵτινες ἔμελλον νὰ μεταφέρωσι τὸν πάσχοντα, οὗτος ἀνοιξας τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀποβλέψας πρὸς ἐμέ. — Σὲ εὐχαριστῶ, εἶπε, διὰ τὴν πρὸς με συμπάθειάν σου. Μὴ φοβεῖσαι νὰ μετανοήσης ποτὲ διὰ τὰ εὐγενῆ σου αἰσθήματα. Δὲν ἐξηχρειώθη ἐπὶ τοσοῦτον ἡ καρδιά μου ὥστε νὰ μένη ἀναίσθητος καὶ εἰς τῆς εὐγνωμοσύνης τὸ αἶσθημα. Καὶ κλείσας τοὺς ὀφθαλμοὺς πάλιν ἔμεινεν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐπιχειρησάντων τὴν μετακόμισιν αὐτοῦ.

— Ἄλλὰ τί ἔχει νὰ κάμη τοῦτο μὲ τὸ ἀντικείμενον τῆς ὁμιλίας μας, ἀνεφώνησεν εἷς; — Θέλει νὰ κάμη ἔτι θεατρικωτέραν τὴν σκηνήν, ἀπεκρίθη ἕτερος, διὰ νὰ ἐπιφέρῃ βαυτεράν ἐντύπωσιν εἰς τὸ ἀχροατήριόν του. — Δὲν εἶναι ὅλως ἄσχετος ἡ διήγησις αὕτη μὲ τὸ κύριον θέμα μας, εἶπον ἐγώ. Ἄν ὅμως βαρύνεσθε, θέλετε μ' ἀπαλλάξει τοῦ νὰ ἐξακολουθήσω τὴν διήγησιν. — Ὅχι, ὄχι, ἀνεφώνησαν δύο τρεῖς συνάμα, ἃς ἐξακολουθήσῃ τὴν διήγησιν. Μετέχει κάτι τι μυθιστορήματος αὕτη, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρκετὰ τερπνόν.

— Ἄφοῦ μετεκόμισαν τὸν πάσχοντα εἰς ἰδιαιτέρον δωμάτιον, ἐξηκολούθησα ἐγὼ, ἐπεχείρησα τὴν ἐπίσκεψιν τῶν πληγῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁμολογῶ ὅτι κατέβαλα πολλὴν προσπάθειαν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ βελτίωσις τῆς υἰείας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προβῇ ἔχοντος τοῦ ἀσθενοῦς τοιαύτην ἐνδυμασίαν, κατάρθωσα νὰ τοῦ δοθῇ μία ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας φοροῦν οἱ νοσηλεύομενοι στρατιῶται. Ἐφρόντισα ὁμοίως καὶ δι' ἀνάλογον τροφήν, ὥστε μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ πληγωμένος

ἦτον εἰς κατάστασιν νὰ μοῦ ἐξηγήσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του διὰ τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην περιποίησιν. Ὅταν δὲ ἡ κατάστασις τῆς υἰείας του τοῦ ἐσυγχώρει νὰ ἔμβῃ εἰς μακρυτέραν ὁμιλίαν, τοῦ ἐζήτησα νὰ μοῦ διηγηθῇ τὰ κατ' αὐτόν.

— « Εἶσαι πολὺ εὐαίσθητος, μοῦ εἶπε, καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ φέρω ταραχὴν εἰς τὴν καρδίαν σου μὲ τὴν διήγησιν τῶν συμβάντων μου. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπιμένεις, καὶ ἐπειδὴ ἡ πρὸς σὲ εὐγνωμοσύνη μου εἶναι ὑπέρμετρος, ὥστε ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴν πράξω πᾶν ὅ,τι ἐπιθυμῶ, θέλω σὲ εὐχαριστήσῃ, ἀλλὰ μὲ τὴν συμφωνίαν ὅτι κάνεις νὰ μὴν γνωρίσῃ τι ἐκ τῆς διηγήσεώς μου, διότι τὰ πάντα ἐπιθυμῶ νὰ μένωσι θαμμένα εἰς τὸ σκότος τῆς ἀγνοίας ». Ἦρχισεν ἐπομένως τὴν διήγησίν του. Ἄλλ' αὕτην δὲν θέλω τὴν ἐκθέσει ἐγὼ μὲ τὰς αὐτὰς λεπτομερείας τῶν τόπων καὶ τῶν προσώπων, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἔδωκα πρὸς αὐτόν ὑπόσχεσιν τῆς μυστικότητος, καὶ διότι περιστατικάτινα ἤμποροῦσαν νὰ τὰ ἐκλάβουν τινὲς ὡς ἀποδιδόμενα εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ μοῦ ζητήσουν ἱκανοποίησιν.

« Εἶμαι υἱὸς εὐπόρου χωρικοῦ, εἶπεν (ὄρα Βιβλιοθήκην τοῦ Λαοῦ, φυλ. ἡ. σελίδ. 607.) ὅστις μ' ἐπεμψεν εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ σπουδάσω, καὶ ἐξώδευσεν ἱκανὰ δι' ἐμέ. Ἄλλ' ὅταν ὁ πατήρ μου εἶδεν ὅτι ἡ σπουδὴ μου δὲν ἦτον ἀνάλογος τῶν ἐξόδων του, περιπλέον δὲ ὅτι ἀπέκτησα εἰς Ἀθήνας καὶ ἐξῆς ὅλως ἀσυμβιβάστους μὲ τὸν χαρακτήρα καὶ τὰ ἦθη του, ἀπελπίσθη τοῦ νὰ ἴδῃ εἰς ἐμὲ διάδοχον τῶν οἰκιακῶν ὑποθέσεων. Ἐχων δὲ ἱκανὴν κρίσιν, καὶ μὴ θέλων νὰ ταραξῇ τὴν

ήσυχίαν τῆς οικογενείας του ἐπαναφέρων ἐμέ εἰς τὴν οἰκίαν, ἀφοῦ μ' ἐθεώρησεν ἀδιόρθωτον καὶ ἀσυμβίβαστον, ἀπεφάσισε νὰ μ' ἀπομκρύνῃ ἀφίνων με αὐτεξούσιον, καὶ ἐγκαταλείπων με εἰς τὴν ἰδίαν μου τύχην. Μοῦ ἔδωκεν ὅμως εἰς χρήματα ὅ,τι ὡς ἔγγιστα μοῦ ἀναλογοῦσεν ἐκ τῆς περιουσίας του, καὶ ἔλαβε τὴν πρόνοιαν νὰ με συστήσῃ εἰς τινὰ τῶν ἐν Ἀθήναις φίλων του, διὰ νὰ φροντίσῃ περὶ ἐμοῦ».

« Μεταβάς εἰς Ἀθήνας διευθύνθη εἰς τὸν πατρικὸν φίλον, παρὰ τῷ ὁποίῳ καὶ ἐκατοίκησα. Οὗτος δὲ ἔλαβε τὴν φροντίδα νὰ δανείσῃ ἐπὶ τόκῳ τὰ χρήματά μου συμβουλευσάς με νὰ ζῶ μόνον ἐκ τοῦ τόκου αὐτῶν. Ἦρχισα δὲ καὶ τὴν σπουδὴν μου. Ἦμην, ἀληθῶς, ἀμελὴς πάντοτε, ἀλλὰ δὲν ἤμην πρότερον κακοήθης. Παρεξετράπην ὅμως εἰς ἄτοπα, ἀρχίσας πρῶτον ἀπὸ τὸ σφαιριστήριον (μπιλιάρδον) καὶ προχωρήσας εἰς τὰ χαρτῖα καὶ λοιπὰ, ὥστε πολλάκις καταντοῦσα μετὰ τὸ μεσονύκτιον νὰ μεταβαίνω εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ προστάτου μου. Οὗτος μ' ἔκαμε φιλικὰς τινὰς συμβουλάς καὶ παραινέσεις· καὶ ἐπειδὴ αὗται δὲν ἔφεραν ἀποτέλεσμα, ἠναγκάσθη νὰ ὀμιλήσῃ αὐστηρότερον πρὸς ἐμέ, ὥστε ἐγὼ, διὰ ν' ἀποφύγω πᾶσαν ἐπιτήρησιν, ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καὶ κατοίκησα ὁμοῦ με ἄλλους τινὰς ὁμοίους μου κατὰ τὴν διαγωγὴν. Τὸ πρῶτον βῆμα εἰς τὸ κακὸν συνεπάγει καὶ τὸ δεύτερον. Ἐγὼ εἰς ὀλίγου καιροῦ διάστημα παρεξετράπην εἰς τοσαῦτα ἄτοπα, ὥστε σπανίως ἐπήγαινα καὶ εἰς τὰ μαθήματα. Μὴ δυνάμενος νὰ δώσω ἐξετάσεις, μετέβαλα σπουδὴν, ἀλλ' οὐδ' εἰς αὐτὸν τὸν κλάδον εὐρέθην καλῆτερος, διότι δὲν εἶχον τὸν νοῦν μου εἰς τὰς σπου-

δάς. Δύω ἔτη σχεδὸν ἐξώδευσα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ εἰς τὸ διάστημα τοῦτο ἐξητλήθη ὅλον σχεδὸν τὸ χρηματικόν μου, ἐκτὸς μόνον ὅσα δάνεια δὲν ἠδυνήθη νὰ συνάξω ἀπὸ τοὺς ὀφειλέτας μου ἐξ αἰτίας τῆς ἀνεχειρίας των».

« Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐγνωρίσθη καὶ μ' ἕνα ὑπάλληλον, ὅστις ζῶν σχεδὸν πάντοτε μετ' ἐμοῦ καὶ ὠφελούμενος συνεχῶς μ' ἐπρότρεπε νὰ ζητήσω ὑπηρεσίαν. Κατ' ἀρχὰς δὲν ἔδωκα οὐδεμίαν εἰς τοῦτο προσοχὴν, ἀλλ' ὅταν τὰ χρήματα ἐξητλήθησαν πλεόν, καὶ δύο τρεῖς ἀπόπειραι διὰ νὰ δανεισθῶ ἀπέβησαν μάταιαι, ἐθεώρησα σπουδαίαν τὴν συμβουλήν ταύτην, καὶ ἐπεκαλέσθη μάλιστα καὶ τὴν σύμπραξιν καὶ συνδρομὴν τοῦ φίλου μου. — Πολλάκις σοῦ ἔλεγα, μοῦ εἶπεν οὗτος, ὅτι τὸ μόνον κατάλληλον διὰ σὲ στάδιον εἶναι τὸ πολιτικόν. Πιστεύω ὅτι θὰ γένῃς ἀξιόλογος οἰκονομικὸς ὑπάλληλος. Ἄς φροντίσωμεν λοιπόν. Ἐγὼ οὔτε ἔλαβον κάμμίαν φροντίδα, οὔτε ἤμην ἱκανὸς διὰ τοιαύτας διαπραγματεύσεις, οὐδ' ἐγνώριζα κανένα ὑπουργόν. Ἄλλ' ὁ ὑπάλληλος μεσίτης ἔκαμεν ὅλας τὰς προετοιμασίας. Μίαν ἡμέραν λοιπὸν μοῦ λέγει. — Τὰ πράγματα, φίλε μου, ἐγγίζου σχεδὸν εἰς τὸ τέρμα των, καὶ ἡ ἐπιτυχία μας εἶναι ἀφευκτος. Μοῦ εἶπαν δι' ἐν τελωνεῖον, ἀλλ' ἐγὼ δὲν συγκατετέθη, εἰπὼν ὅτι ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον δὲν ἠμπορεῖ νὰ ταπεινωθῇ μέχρι τελωνεῖου, καὶ διὰ τοῦτο γίνεται φροντίς περὶ ταμείου. Πρέπει ὅμως νὰ ἡξεύρῃς, μοῦ ἐπρόσθεσεν, ὅτι θέλουσι χρειασθῆ μερικὰ χρήματα. — Ἄλλ' ἐγὼ ἡξεύρεις ὅτι δὲν ἔχω, ἔσπευσα νὰ ἀποκριθῶ. Τίποτε δὲν μοῦ μένει πλεόν, εἰμὴ τὰ

ποσὸν ὅπερ μοῦ χρεωστεῖς σὺ, καὶ οἱ δύο ἐκείνοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν ἠμπόρεσα νὰ τὰ συνάξω, διότι δὲν ἔχουν, καὶ τὰ λαμβάνω ἀπὸ ὀλίγα ὀλίγα. — Τὰ ἔχω ὅλα ταῦτα εἰς τὸν λογαριασμὸν, εἶπεν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀρκετά. Θέλουν χρειασθῆ ἕως δύο χιλιάδες δραχμαὶ ἀκόμη. — Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον, εἶπον ἐγὼ· διότι οὐδὲ δύο χιλιάδας λεπτὰ δὲν ἠμποῦν νὰ εὔρω ἐκ δανείων. — Μὴν ἀπελπίζεσαι, μοῦ λέγει αὐτός· εὐρήκα ἐγὼ τὸν τρόπον. Ἔχω πολλὰς μεθόδους ἐγὼ. Θέλεις ἀποδεχθῆ ἐν συνάλλαγμα ἐκ δύο χιλιάδων δραχμῶν, τὸ ὁποῖον θέλω σοῦ τραβῆσαι ἐγὼ, καὶ κατορθῶνω ἐπομένως τὴν ἐξαργύρωσίν του, καὶ ἅμα ἀναλάβης τὰ χρέη τοῦ ταμείου, πρώτη πληρωμὴ θέλει εἶσθαι ἢ τοῦ συναλλάγματος τούτου. Δὲν ἐδυσκολεύθην ἐγὼ νὰ παραδεχθῶ τὴν συμφωνίαν ταύτην. — Ὁφελούμενος σὺ τόσον σημαντικὰ, ἐπρόσθεσεν ὁ φίλος, πρέπει ν' ἀποδώσης εὐγνωμοσύνην καὶ εἰς τὸν εὐεργέτην σου. — Καὶ τί πρέπει νὰ πράξω ὑπὲρ αὐτοῦ; εἶπον ἐγὼ. — Νὰ πέμπης κατὰ μῆνα, εἶπε, πενήντα, ἑκατὸν δραχμὰς εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ τόσον αὐτὰς, καθὼς καὶ ὅσας ἄλλας πρόκειται νὰ δώσης, δὲν θὰ τὰς δώσης ἀπὸ ἐδικὰ σου. Ἔχεις χίλια μέσα ἐσὺ διὰ νὰ ὠφεληθῆς διπλάσια καὶ τριπλάσια. Ἔχων τοιαύτην σημαντικὴν προστασίαν μὴ φοβῆσαι νὰ σοῦ γένη κάμμια κατηγορία· ἠμπορεῖς ν' ἀρπάξῃς δεξιὰ ζερβά, καὶ κάμμιαν ὑποψίαν νὰ μὴν ἔχῃς. Παρεδέχθην ἐγὼ καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο μέτρον, καὶ διότι ἐνθαρρύνθην ἀπὸ τὸν φίλον, καὶ διότι κἀνὲν ἄλλο μέσον πρὸς ὑπαρξίν δὲν εἶχον.»

« Ἀφοῦ ἐμείναμεν καθ' ὅλα ἐντελῶς σύμφωνοι μετὰ τὸν φίλον μου, μετὰ ὠδήγησεν εἰς τὸν προστάτην, ὅστις

μετὰ ἐδέχθη εὐμενῶς, καὶ μετὰ τινὰ μικρὰν συνομιλίαν μοῦ εἶπε. « Πρὸ πολλοῦ ὁ φίλος σου σὲ συνιστᾷ στενωῶς εἰς ἐμέ· τῶρα τέλος πάντων ἤλθεν ἡ ὥρα. Ἦξευρε ὅμως ὅτι καθὼς ἔχω τὴν δύναμιν νὰ ὠφελήσω, οὕτως ἠμπορῶ καὶ νὰ βλάψω· κρέματα καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ σέ. Ἐλπίζω ὅμως νὰ περάσωμεν πολὺ καλὰ μαζί ». Ἀνεχώρησα μετ' ὀλίγον ἀπ' αὐτὸν μόνος, διότι ὁ φίλος ἔμεινεν ὀπίσω, καὶ μετέβην εἰς τὴν κατοικίαν μου συλλογιζόμενος διὰ τὸ μέλλον μου καὶ ἀναπολῶν ἀνὰ μίαν τὰς προλαβούσας ὀμιλίας ».

« Δὲν παρήλθε πολλὴ ὥρα καὶ βλέπω ἐρχόμενον πρὸς ἐμέ τὸν φίλον μου. — Σὲ συγχαίρω, μοῦ λέγει, ἢ ὑπόθεσις ἐτελείωσε. Μετὰ πολλὴν συμπάθειαν σὲ εἶδεν ὁ νέος προστάτης σου, ὥστε ἀμέσως ἀνεδέχθη νὰ ὀμιλήσῃ ὑπὲρ σοῦ. — Πῶς με συγχαίρεις, τοῦ ἀπήντησα ἐγὼ, ἀφοῦ ἀκόμη δὲν ὠμίλησεν; — Ἄλλ' εἶναι ἀμφιβολία εἶπεν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἐπιτυγχάνει, ἅμα γένη ἢ πρότασις; Ὅλη ἡ δυσκολία εἶναι ἕως νὰ πεισθῇ αὐτός· ἀφοῦ ὅμως κατορθωθῇ τοῦτο, τὰ λοιπὰ δὲν σημαίνουν τίποτε. Ἦμπορεῖ τὸ πρᾶγμα νὰ βραδύνη μίαν ἢ δύο ἐβδομάδας διὰ τινὰς λεπτομερείας τύπων, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴν τελειώσῃ.»

« Ὑστερον ἀπὸ τινὰς ἄλλας ὀμιλίας ἀδιαφόρους, μετὰ ὠδήγησεν ὁ φίλος καὶ ἔκαμα τὰ συναλλάγματα, δι' ὧν μετεβίβασα εἰς τὴν διαταγὴν του ὅσα εἶχον ἔτι νὰ λαμβάνω ἀπὸ τοὺς ὀφειλέτας μου. Ἐσχισα τὸ ἐδικόν του ὁμόλογον, καὶ ὑπέγραφα τριῶν χιλιάδων δραχμῶν συνάλλαγμα, μ' ὄλον ὅτι πρότερον μοῦ εἶχεν εἰπῆ μόνον διὰ δύο χιλιάδας. Ἄλλ' ἐγὼ καὶ περισσότερα ἂν μ' ἐζήτηι, ἤθελον συγκατατεθῆ χωρὶς δυσκολίαν, διότι

ἤμην ὄλως κυριευμένος ἀπὸ τὴν ἰδέαν τοῦ ταμείου, τὸ ὅποιον μοῦ ἐφαίνετο ὡς νὰ ἀνακάτονα ἦδη. Ἐν συντόμῳ εἰς μιᾶς ἐβδομάδος διάστημα διωρίσθην ταμίας, καὶ μετέβην ἀμέσως εἰς τὰ χρέη μου συνοδευόμενος καὶ ἀπὸ τὸν φίλον μου μεσίτην, καὶ, ὡς εἶχεν οὗτος προειπεῖ, τῶντι πρώτην πληρωμὴν ἀπὸ τὰ χρήματα τοῦ ταμείου ἔκαμα διὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ συναλλάγματος».

« Ὅταν διωρίσθην ταμίας, ἔκαμα διάφορα ἔξοδα διὰ νὰ ἐνδυθῶ καταλλήλως, ἐπρομηθεύθην διάφορα σκεύη καὶ ἐπιπλα διὰ νὰ ζῶ ἀξιοπρεπῶς, ὅλα δὲ ταῦτα ἐπρομηθεύθην δι' ὀλιγοπροθέσμων συναλλαγμάτων, τὰ ὅποια ἐξώφλησα, ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἀπὸ χρήματα τοῦ ταμείου. Ὅταν δὲ ὁ φίλος μου ἔγεινεν ἔτοιμος διὰ νὰ ἀναχωρήσῃ, μοῦ ἐπρότεινεν ὅτι ἦτον εὐγενέστερον ἐκ μέρους μου, ἀντὶ τῆς κατὰ μῆνα πληρωμῆς τῶν συμφωνηθεισῶν ἑκατὸν δραχμῶν, νὰ δώσω διὰ μιᾶς μίαν ἐξαμηνίαν. Πρὶν δὲ κάμω ἐγὼ κάμμιαν παρατήρησιν. — φοβεῖσαι, λέγει, ἔχων τοιοῦτον προστάτην, ἀφοῦ μάλιστα οὕτω τὸν ὑποχρεώσεις; Ἐπλήρωσα καὶ τοῦτο τὸ ποσὸν ἀμέσως, καὶ ἐξεπροβόδισα τὸν φίλον μου. »

« Ὅταν ἐγὼ ἀνέλαβα τὸ ἔργον, οὔτε τὴν τακτικὴν ὑπηρεσίαν, οὔτε μέσα καταχρήσεως ἐγνώριζα· ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ἔλαβα ἱκανὴν συνδρομὴν ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους μου, ὡς πρὸς τὸ δεύτερον ὅμως ὠδηγήθην ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα. Οἱ ἄνθρωποι, ὅπως ἦσαν συνειθισμένοι μὲ τοὺς προκατόχους μου, ἀπετάθησαν καὶ πρὸς ἐμέ, καὶ εἰς ὀλίγον διάστημα καιροῦ εἶδον ὅτι ὅσα ἔδωκα δὲν ἦσαν ὑπέρογκα ἀναλόγως τῶν πλα-

γίων ὠφελειῶν τὰς ὁποίας ἔμελλον ν' ἀπολαύσω, καὶ τῶν ὁποίων εἶχον ἤδη ἀνὰ χεῖρας δείγματα. Ἐνῷ λοιπὸν ἔλαβον μέγα θάρρος ἐκ τούτου, καὶ ἐνόμιζα ὅτι ἡ εὐτυχία μου μὲ τὸν καιρὸν ἔμελλε νὰ ἀποβῆ ἀνυπολόγιστος, ἐξαίφνης λαμβάνω διὰ τοῦ ταχυδρομείου ἐπιστολὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις φίλου μου, ἔχουσαν τὰς ἐξῆς λέξεις. « Τὸ ἐπουργεῖον ἄλλαξε, καὶ ἡ παῦσις σου θεωρεῖται ἀφευκτος. Λάβε τὰ μέτρα σου». Μὲ τὸ ἐπόμενον ταχυδρομεῖον λαμβάνω ἑτέραν ἐπιστολὴν. « Ἡ παῦσις σου ἐγένετο καὶ ὁ διάδοχός σου ἀναχωρεῖ αὐριον ἀπὸ ἐδῶ ».

« Καὶ ἡ πρώτη ἐπιστολὴ μὲ ἐτάραξε μεγάλως, ἀλλ' ἡ δευτέρα μοῦ ἐπῆλθεν ὡς κεραυνός. Ἐπὶ ἱκανὴν ὥραν δὲν ἠδυνάμην ὀλοτελῶς νὰ συλλογισθῶ, ἀλλ' ἔμενον ἀκίνητος ὡς ἄγαλμα. Τελευταῖον λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὸ κατεπεῖγον τῆς ὑποθέσεως, ἤρχισα νὰ ἀναπολῶ εἰς τὸν νοῦν μου ποῖα μέσα σωτηρίας ἠδυνάμην νὰ εὔρω. Μοῦ ἔλειπαν ἀπὸ τὸ ταμεῖον ὑπὲρ τὰς ἐξ ἑκατοντάδας δραχμῶν ἡ ἀναπλήρωσις τοῦ ποσοῦ τούτου ἦτον ἀπολύτως ἀδύνατος εἰς ἐμέ· διότι ὦν ξένος εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, δὲν εἶχον φίλους διὰ νὰ δανεισθῶ παρ' αὐτῶν. Ἐπειτα συνήθως οἱ ἄνθρωποι δανείζουν τοὺς ἐμβαίοντας εἰς ὑπηρεσίαν καὶ ὄχι τοὺς ἐξερχομένους ἀπ' αὐτήν. Δὲν ἔμενε λοιπὸν εἰς ἐμέ ἄλλη ὁδός, εἰμὴ ἢ εἰς τὴν φυλακὴν, ἢ νὰ φύγω ἐκτὸς τοῦ κράτους. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τὴν φυλακὴν οὐδεμίαν ἐλπίδα ἐξόδου ἠδυνάμην νὰ ἔχω, ἐπροτίμησα νὰ φύγω ἐκτὸς τοῦ κράτους. Ὅλα ταῦτα ἀπεφασίσθησαν εἰς μίαν στιγμὴν». Ἀφοῦ ἔλαβον τὸ μέτρον τοῦτο. « Ἐγὼ, εἶπον κατ' ἑμαυτὸν, εἴμαι ἠθικῶς κα-

τετραμένος, ἄς λάβω κἄν μέτρα διὰ νὰ ζήσω ἐν ἀνέσει τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς μου, ἀν ἐξέλθω τοῦ κράτους. Ἐάν δὲ συλληφθῶ, νὰ ἔχω τοῦλάχιστον χρήματα νὰ ἐξοδεύσω εἰς τὸ κακουργιοδικεῖον διὰ νὰ ἀθωωθῶ. Καὶ ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐγένετο εἰς τὴν στιγμήν, ἀλλὰ πῶς νὰ οἰκονομήσω τὰ χρήματα; ποῖος νὰ μὲ συνδράμη νὰ φύγω; Εἰς τὸν τόπον, ὡς εἶπον, δὲν εἶχον φίλους, ἠναγκάσθην μ' ὄλον τοῦτο ν' ἀποτανωθῶ πρὸς ἐκείνους, τῶν ὁποίων αἱ σχέσεις μοῦ ἦσαν ὅπως στενωτέραι. Ἐκοινοποίησα εἰς ἓνα τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ πάρω τεσσαράκοντα χιλιάδας δραχμὰς καὶ νὰ ἀναχωρήσω διὰ τῆς συνδρομῆς του· ἀλλὰ πρώτη παρατήρησις αὐτοῦ ὑπῆρξεν, ὅτι τόσον ποσὸν χρημάτων δὲν σιχόνεται εὐκολα, (διότι, εἶπε, συνήθως εἰς τὰ ταμεῖα δὲν ὑπάρχουν χρυσᾶ νομίσματα) καὶ ὅτι τὰ χρήματα πρέπει νὰ τὰ παρακαταθέσω εἰς φίλον, ὅστις ἀκολούθως νὰ τὰ διαβιβάσῃ εἰς ἐμέ. Ἐνόησα τὴν ὀρθότητα τῆς παρατηρήσεως ταύτης, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθην νὰ μὴν λάβω καὶ ὑπόνοιαν ὅτι ὁ φίλος μοῦ δίδει τὴν συμβουλήν ταύτην ἐλπίζων ὅτι, ἀφοῦ προτιμῶ αὐτὸν ὡς μέσον διὰ τὴν ἀναχώρησίν μου, καὶ τὸν ἐμπιστεύομαι, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δώσω εἰς ἄλλον τὰ χρήματα. Ἐγὼ, διὰ νὰ ᾔμαι ἀσφαλέστερος, ἀπεφάσισα τρία μέτρα. Νὰ δώσω ἐν ποσὸν χρημάτων, τὸ μεγαλύτερον, εἰς ἓνα φίλον, διὰ νὰ τὸ διατηρῇ εἰς παρακαταθήκην, μέρος δὲ εἰς ἕτερον φίλον, ὅστις, ὡς προεῖπον, ἐμελλε νὰ συμπράξῃ εἰς τὴν φυγὴν μου, μέρος δὲ νὰ λάβω ἐγὼ ἐπάνω μου ».

« Ἄμα ἀπεφάσισα ταῦτα, ἔδωκα τριάκοντα χιλιάδας δραχμὰς εἰς τὸν ἓνα φίλον, ἐκτὸς τῶν ὅσα τὸν ἐδώ-

ρησα διὰ τὴν φροντίδα τῆς φυλάξεως, ἔδωκα εἴκοσι εἰς τὸν δεύτερον, ὅστις ἐμελλε νὰ μοῦ εὐκολύνη τὴν φυγὴν· καὶ ἔλαβον καὶ ἐγὼ ἐπάνω μου ἕως τέσσαρας χιλιάδας δραχμὰς, διότι πλειοτέρας δὲν ἠμποροῦσα νὰ σηκώσω. Ἐκλεισα ἀκολούθως τὸ ταμεῖον, καὶ μετέβην εἰς τὴν κατοικίαν μου. Κατὰ τὴν συμφωνηθεῖσαν ὥραν ἦλθεν ὁ φίλος καὶ μ' ἐκάλεσε διὰ νὰ ἀναχωρήσω. Ἐφορτώθην τὰ χρήματα καὶ ἀνεχώρησα, χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ εἰς ἐμέ κἄνεν ἐναντίον συνάντημα. Ἐλάβομεν δὲ διεύθυνσιν, ὅθεν συντομώτερον ἠδυνάμεθα νὰ ἐξέλθωμεν τοῦ κράτους. Ὡν ἀτυνείθιστος εἰς τὴν νυκτοπορίαν, ἐστενοχωρούμην μεγάλως ἀπὸ τὸ βάρος τῶν χρημάτων, καὶ συχνὰ ἐπρότεινα εἰς τὸν συνοδοιπόρον μου διὰ νὰ μὲ περιμένῃ. Μοῦ λέγει τέλος αὐτὸς ὅτι εἶναι ἀδύνατον εἰς μίαν νύκτα νὰ ἐξέλθωμεν τοῦ κράτους· ἀνάγκη νὰ παρεκτραπῶμεν ὀλίγον τῆς ὁδοῦ καὶ νὰ μείνωμεν ὅλην τὴν ἡμέραν, τὴν δὲ ἐπιούσαν νύκτα νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν ὁδοπορίαν μας. Ἐπίεισθην προθύμως, καθ' ὅσον οὐδὲ δύναμιν εἶχον πλέον νὰ περιπατήσω. Ἐκλέξας λοιπὸν ὁ φίλος μου κατάλληλον μέρος διὰ νὰ διαμείνωμεν, μὲ ἐτοποθέτησε συμβουλευσας με μὲ ποίας προφυλάξεις νὰ διαμείνω εἰς τὴν θέσιν μου. Ἐγὼ δὲ ἀποκαμωμένος ἀπὸ τὸν κόπον ἐξηπλώθην καὶ ἀπεκοιμήθην ἀμέσως ».

« Πόσον ἐκοιμήθην δὲν ἠξεύρω· ἀλλ' ὅταν ἐξύπνησα, ὁ ἥλιος ἦτον ἀρκετὰ ὑψωμένος εἰς τὸν ὀρίζοντα· ἀνεσηκώθην ὀλίγον καὶ ἔστρεψα τὸ βλέμμα μου περὶ ἑμαυτὸν, ἀλλὰ μὴ βλέπων τὸν συνοδοιπόρον μου πλησίον μου ἠγέρθην ὀρθιος, καὶ διευθύνων τὰ βλέμματά μου πανταχοῦ παρετήρουν μὲ πολλὴν περιέργειαν·

ἀλλὰ πανταχοῦ ἦτον ἐρημία. Ἐσυμπέρανα λοιπὸν ὅτι ὁ συνοδοιπόρος μου φοβηθεὶς μὴ ἀνακαλυφθῆ ἔφυγε καὶ μὲ ἐγκατέλειπεν. Ἐνῶ δὲ εὐρισκόμην ἀπὸ δεινούς περὶ τοῦ μέλλοντος συλλογισμοὺς κυριευμένος, διότι δὲν ἐγνώριζα δρόμον, οὐδ' ἐτόλμων νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸν τυχόντα, φοβούμενος καὶ διὰ τὴν ἰδίαν μου ζωὴν, παρατηρῶ ὅτι ὁ φίλος ἀναχωρήσας μ' ἐλάφρωσε καὶ ἀπὸ τὸ φορτίον μου. Ἐγνώριζα ὅτι κανεὶς δὲν εἶναι ἀσφαλὴς φύλαξ κλοπιμαίων χρημάτων, ἀλλ' ἐνόμιζα ὅτι λαμβάνων ὡς συνεργὸς μερίδιον ἤθελεν ἀφήσει μέρος καὶ εἰς ἐμέ. Ὅταν ὁμως εἶδα ὅτι ὁ φίλος μου ἀφήρεσε καὶ ὅσα χρήματα ἔφερον μετ' ἐμοῦ, ὄχι μόνον ἀπελπίσθην καὶ διὰ τὴν μεγαλύτεραν ποσότητα τὴν ὁποίαν εἶχον εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθῆ, ἀλλ' ἐκυριεύθην καὶ ἀπὸ δεινὴν ἀνησυχίαν μήπως πράξῃ τὸ αὐτὸ καὶ ὁ ἄλλος φίλος. Ἀλλὰ τί ἠμποροῦσα νὰ κάμω; τὸ κακὸν εἶχεν ἤδη γίνει.

« Ἐνῶ εὐρισκόμην εἰς τοὺς διαλογισμοὺς τούτους, καὶ δὲν ἤξευρα τί νὰ ἀποφασίσω, ἀκούω μακρόθεν ὀμιλίας καὶ φωνάς. Ἐσηκώθην καὶ εἶδον ὅτι ἦσαν στρατιῶται καὶ χωροφύλακες ἐρχόμενοι πρὸς τὸ μέρος μου. Ἐδραμον ταχέως καὶ ἐκρύβην μεταξύ τινων θάμνων, ἀλλ' ἡ φωνὴ ὀλοὲν ἐπλησίαζε περισσότερον, ὥστε τελευταῖον ἤκουον καὶ τὸν ποδοβολητὸν αὐτῶν ἐρχομένων πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἐγὼ ἤμην τρυπωμένος. « Ἐδῶ πλησίον πρέπει νὰ εὐρίσκεται », λέγει εἷς, καὶ πλησιάσας εἰς τοὺς θάμνους, ὅπου ἤμην κρυμμένος « ἐδῶ εἶναι, ἐδῶ » ἀνεφώνησε, καὶ ἀμέσως συνῆλθε περὶ ἐμὲ ἀρκετὸς ἀριθμὸς στρατιωτῶν καὶ χωροφυλάκων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἄλλοι μ' ἐπεριγελοῦσαν, ἄλλοι μὲ ὕβρι-

ζαν, εἷς δὲ τῶν χωροφυλάκων μὲ ἐκτύπησε καὶ μίαν κοντακιὰν, εἰπὼν· « Ποῦ εἶναι τὰ χρήματα, κλέπτης; » Ἀμέσως ἐρεύνησαν ἐπάνω μου καὶ εἰς τὰ ὀλίγα πράγματα ὅσα ἔφερον μαζί μου, καὶ ἔμειναν ἐκστατικοὶ νὰ μὴ εὕρωσιν εἰς ἐμὲ διόλου χρήματα. Πόσα ὑπέφερα ἐξεταζόμενος τί ἔκαμα τὰ χρήματα, καὶ μὲ ποῖον τρόπον μὲ ὠδήγησαν εἰς τὴν φυλακὴν διὰ τῆς ἀγορᾶς, ἀφίνω νὰ τὰ συμπεράνης. Ὅταν μὲ ἔμβασαν εἰς τὴν φυλακὴν, ἔπεσα ὡς νεκρὸς καὶ ἔμενον ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἐξαπλωμένος κατὰ γῆς. Ἐν συντόμῳ, τὴν ἐπιούσαν ὠδηγήθην εἰς τὴν ἀνάκρισιν· ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἔκρινα καλὸν νὰ ὁμολογήσω πρὸς ποίους ἔδωκα τὰ χρήματα, μ' ὄλον ὅτι δὲν εἶχον μεγάλας ἐλπίδας ὅτι οὗτοι διετήρουν ταῦτα δι' ἐμέ. Ἠλπίζα μ' ὄλον τοῦτο ὅτι ἴσως, καμπτόμενοι ἀπὸ τὴν ἐλεεινὴν μου θέσιν, ἤθελον μὲ συνδράμει κατὰ τὴν ἐνώπιον τοῦ κακουργιοδικείου δίκην μου. Ἀλλ' ὅλαι αἱ ἐλπίδες μου ἀπέβησαν μάταιαι. κατεδικάσθην λοιπὸν εἰς δεκαετὴ εἰρκτὴν, τῆς ὁποίας τὰ δύο τρίτα διήνυσα ἤδη. Ἀλλὰ τίς ἤξεύρει ποῖα θάσανα μοῦ παραφυλάττει ἀκόμη ἡ κακὴ μου μοῖρα. »

— Δὲν ἠθέλησε ποτὲ ὁ πατήρ σου νὰ σοῦ χορηγήσῃ τινὰ συνδρομὴν εἰς τὴν δυστυχίαν σου τὸν ἠρώτησα, ἐγὼ. — Ὅχι μόνον δὲν ἐζήτησα ποτὲ ἀπ' αὐτὸν οὐδεμίαν συνδρομὴν, εἶπεν αὐτὸς, ἀλλ' ἐφρόντισα πάντοτε νὰ μείνῃ ἄγνωστος ἡ τύχη μου εἰς αὐτὸν, θεωρῶν ὅτι πάσχω δικαίως ἀποῦ δὲν ἠθέλησα ν' ἀκούσω τὴν συμδουλήν του. »

Ἐκ τῆς διηγήσεως ταύτης κάμετε ὑμεῖς τώρα τὰ συμπεράσματά σας ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς συνδιαλέξεως ἡμῶν, εἶπον ἐγὼ πρὸς τοὺς φίλους. Σᾶς

λέγω μόνον ὅτι διάφοροι λεπτομέρειαι καὶ τινὰ περιστατικά, τὰ ὅποια ἐγὼ ἀπεισιώπησα πρὸς ὑμᾶς, μὲ εἶχαν πείσει ἐντελέστατα περὶ τῶν ἐνεργουμένων καταχρήσεων, καὶ πιστεύω πολὺ ὅτι ἡ κοινὴ φήμη δύναται μὲν νὰ δώσῃ μέγεθος εἰς τὰ μικρὰ, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πλάσῃ ὅπου δὲν ὑπάρχει οὐδεμίᾳ αἰτία. Τινὲς ἐκ τῶν παρόντων δὲν παρεδέχθησαν τὴν γνώμην ταύτην, ἄλλοι ἔμειναν εἰς δισταγμὸν, ὅλοι ὁμῶς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἦσαν ἐσωτερικῶς πεπεισμένοι περὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν καταχρήσεων.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ
ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.

Αἱ μεταβολαὶ τῶν νόμων δὲν πρέπει νὰ γίνωνται ἀπρομελετήτως καὶ αὐτοσχεδίως. Εἶναι καλῆτερον νὰ διατηρῆ τις κακὸν νόμον, παρὰ νὰ πῆσῃ εἰς τοὺς κινδύνους καὶ τὰς δυσκολίας, τὰ ὅποια ἐπιφέρει ἡ μεταβολὴ ὡς ἐκ τῶν προσβαλλομένων μακρῶν ἔξεων καὶ συνηθειῶν. Καὶ τοῦτο δὲ εἰάν πρόκειται νὰ ἐπέλθῃ ἐκ τῆς μεταβολῆς προφανὲς ὄφελος. Ἄλλ' ὅταν τὸ ὄφελος δὲν εἶναι γενικῶς ὁμολογούμενον καὶ βέβαιον, ἡ μεταβολὴ δὲν πρέπει νὰ ἀποφασίζεται τόσο εὐκόλως, καὶ ἄνευ πολλῆς περισκέψεως. Νομίζομεν ὅτι ἐκάστη μεταβολὴ νόμου πρέπει νὰ ἀναπτύσσεται προηγουμένως ὑπ' ὅλας τὰς ἐπόψεις αὐτῆς καὶ μάλιστα κατὰ τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας ἐκείνας, τὰς ὁποίας κυριώτερον ἀφορᾷ ἡ μεταβολή. Οἱ φορολογικοὶ μάλιστα νόμοι πρέπει νὰ ἐγγίζονται μὲ πολὺ μεγαλητέραν, παρὰ τοὺς λοιποὺς, προφύλαξιν· διότι πολλὰκις μεταβολαὶ

τοιαῦται, γινόμεναι ἀπερισκέπτως, παρέσυρον τὰ ἔθνη εἰς ἐπαναστάσεις καὶ ἐμφυλίους ταραχὰς, ὀλεθρίους εἰς τοῦ ἔθνους τὴν ὀλομέλειαν. Ὑπὸ τὴν ἐποφιν ταύτην θεωροῦντες τὸ πρᾶγμα ἐνομίσαμεν ἀναγκαῖον νὰ δημοσιεύσωμεν τὴν ἀκόλουθον περὶ τοῦ φορολογικοῦ συστήματος διατριβὴν, διὰ νὰ δοθῇ ἀφορμὴ λόγων καὶ παρατηρήσεων, νὰ σχηματισθῇ ἡ κοινὴ γνώμη, καὶ οὕτω γενομένης τῆς μεταβολῆς, ὁ λαὸς νὰ εὐρεθῇ προπαρασκευασμένος εἰς τὴν παραδοχὴν αὐτῆς, καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς νὰ μὴν ἀποβῇ δύσκολος.

Ἡ διατριβὴ αὕτη εἶναι ἔργον ἀρχαίου οἰκονομικοῦ ὑπαλλήλου ἔχοντος καὶ θεωρίας ἱκανὰς καὶ πείραν ὀχι ὀλίγην ὡς ἐκ τῆς μακροχρονίου ὑπηρεσίας του· ἀλλ' ἡμεῖς δὲν τολμῶμεν νὰ συστήσωμεν τὸ περιεχόμενον ὡς ἄριστον, ἢ ὡς τὸ μόνον δυνάμενον νὰ φέρῃ τὴν εὐτυχίαν τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ἐκθέτομεν τοῦτο εἰς τὸ κοινὸν διὰ νὰ δώσωμεν ἀρχὴν σκέψεως ἐπὶ τοσοῦτον σπουδαίας ὑποθέσεως, ὅποιον εἶναι τὸ περὶ φορολογίας ζήτημα. Τὸ ἄριστον ἢ τὸ καταλληλότερον φορολογικὸν σύστημα θέλει ἀποδειχθῇ μετὰ μακρὰν συζήτησιν μεταξύ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἑλλάδος. Εὐχόμεθα δὲ ὥστε ἡ ἀφορμὴ αὕτη, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς παρέχομεν εἰς τὸ κοινὸν διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης διατριβῆς νὰ φέρῃ τὸ ἐπιθυμητὸν καὶ σωτήριον ἀποτέλεσμα, τὴν εἰσαγωγὴν δικαίου καὶ ὀλιγώτερον ἐπαχθοῦς φορολογικοῦ συστήματος.

Ἴδου ἡ διατριβή.

Α'.

Ἀπὸ τοὺς δημοσιευθέντας κατὰ τὸν παρελθόντα Αὐγούστον ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν πίνα-

κας τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1851, 1852 καὶ 1853 εἰσαχθέντων καὶ ἐξαχθέντων ἀπὸ τοὺς λιμένας τοῦ Βασιλείου εἰδῶν βλέπομεν, ὅτι κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα εἰσῆχθησαν μὲν ἐν Ἑλλάδι σιτηρὰ ἀξίας 15,600,000 δραχμῶν, ἐξήχθησαν δὲ μόνον 1,200,000· ἐκ τούτου συνάγομεν, ὅτι ἡ ἐλληνικὴ ἐπικράτεια, ἡ ὁποία κατοικεῖται ὑπὸ ἑνὸς μόλις ἑκατομμυρίου ψυχῶν καὶ ἡ ὁποία θεωρεῖται κυρίως ὡς τόπος γεωργικὸς (διότι οὔτε βιομηχανία ἀξία λόγου ἐν αὐτῇ ὑπάρχει, οὔτε ἐμπόριον σημαντικὸν ἐνεργεῖται), δὲν παράγει σήμερον τὰ ἀναγκαῖα πρὸς διατροφήν τῶν κατοίκων αὐτῆς σιτηρὰ, καὶ ὅτι πληρόνομεν κατ' ἔτος εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ εἰς τὴν Ῥωσσίαν πέντε ἑκατομμύρια δραχμῶν διὰ τὴν τροφήν μας, τὸ δὲ ποσὸν τοῦτο εἶναι τὸ ἡμισυ περιπίου τοῦ χρηματικοῦ, τὸ ὁποῖον εἰσάγεται εἰς τὸν τόπον ἀφ' ὅλα τὰ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν μεταφερόμενα ἐγχώρια προϊόντα.

Ἐν τούτοις εἶναι ὁμολογούμενον, ὅτι ἡ ἐπικράτεια αὕτη ἔχει ἕκτασιν, δυναμένην νὰ διαθρέψῃ πενταπλάσιον καὶ ἐπέκεινα πληθυσμὸν, καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας γνωρίζομεν, ὅτι ἐντὸς τῶν ὀρίων, τὰ ὁποῖα τὴν περικλείουσι, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀρχαιότητος πέντε ἑκατομμύρια ψυχῶν. Ἐγένετο ἄρα γε ἤδη ἄλλη χρῆσις τῶν γαιῶν αὐτῆς καὶ δὲν ἔμεινεν ἡ ἀναγκαῖα ἕκτασις διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν καρπῶν, ἡ μήπως ὑπάρχουν μὲν εἰσέτι πολλοὶ διαθέσιμοι γαῖαι, δὲν καλλιεργεῖνται ὅμως ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν ἀναγκαίων χειρῶν ἢ κεφαλαίων, καὶ πρὸ πάντων ἕνεκα τῶν πολυειδῶν καταπιέσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὑπόκειται ὡς ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος φορο-

λογικοῦ συστήματος ἡ γεωργικὴ τῆς Ἑλλάδος τάξις; Τοῦ ζητήματος τούτου τὴν λύσιν εὐρίσκει τις εὐκόλως, ἐὰν λάβῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι κατὰ τὴν κρίσιν πολλῶν εἰδημόνων, ἡ Ἑλλὰς περιέχει τριάκοντα ἑκατομμύρια στρεμμάτων καλλιεργησίμου γῆς καὶ ὅτι ἐξ αὐτῶν μόλις ἐν ἑκατομμύριον εἶναι φυτευμένα. Εἶναι λοιπὸν ἀληθές, ὅτι πολλοὶ γαῖαι ἐκ τῶν ἄλλοτε σπειρομένων μὲ δημητριακοὺς καρποὺς καλύπτονται ἤδη μὲ διαφόρους φυτείας ἀμπέλων, σταφιδαμπέλων, ἐλαιοδένδρων, μωραιῶν καὶ συκοδένδρων, διὰ τὴν ἀποκατάστασιν καὶ καλλιέργειαν τῶν ὁποίων κατεβλήθησαν ἄπειρα κεφάλαια καὶ ἀπασχολοῦνται πολλοὶ ἐργατικαὶ χεῖρες, ἀλλ' ἐπίσης εἶναι βέβαιον, ὅτι ἀπέραντος ἕκτασις γαιῶν, ἐθνικῶν μάλιστα, μένει ἐντελῶς ἀκαλλιέργητος, καὶ ὅτι ἡδύνατο ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν νὰ καλλιεργηθῇ, ἐὰν ἡ γεωργικὴ τάξις, ἣτις μόνη, ὡς εἶναι γνωστὸν, δύναται νὰ ἀνασχοληθῇ ἐπικερδῶς εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν καρπῶν, ἐλάμβανε προστασίαν τινά. Ἄλλ' ὁ γεωργὸς τῆς Ἑλλάδος οὐ μόνον δὲν εὐρίσκει εὐκολίαν τινά εἰς τὴν κατάληψιν τῶν ἐθν. γαιῶν, οὐ μόνον δὲν ἔχει γεωργικὴν τράπεζαν διὰ νὰ δανείζηται μικρὰ ποσὰ μὲ μέτριον τόκον, ὁσάκις εἶτε ἐκ καιρικῶν περιστάσεων, εἶτε ἐξ ἄλλων ἀφορμῶν ἤθελε λάβει ἀνάγκην, ἀλλὰ διατελεῖ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ καταθλιπτικωτέρου ἴσως φορολογικοῦ συστήματος ἀφ' ὅσα ἐφάνησάν ποτε εἰς τὸν Κόσμον, τὸ ὁποῖον, ἐνῶ τοῦ ἀφαιρεῖ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἰδρώτων καὶ τῶν ἐτησίων κόπων του, τὸν ἀπασχολεῖ ἀπὸ τὰς ἐργασίας του καὶ τὸν ἀφίνει ἐκθεμιμένον εἰς τὴν ἀπληστίαν καὶ τὴν κακοήθειαν σμήγους φορολόγων καὶ δημοσίων ὑπηρετῶν, οἱ-

τινες τὸν καταπιέζουσι, τὸν ἐξευτελιζουσι καὶ τὸν ἀπογυμνώνουσι παντοιοτρόπως (1).

Ὡς ἐκ τοῦ συστήματος τούτου, ὁ γεωργὸς, ὅστις καλλιεργεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γῆν ξένην, ὅταν ἔρχεται ὁ καιρὸς τῆς σπορᾶς τῶν διαφόρων προϊόντων, συλλογίζεται, εἰνὰ πρέπη νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν καλλιέργειαν καὶ νὰ ὑποφέρῃ ὅλα τὰ δεινὰ καὶ τὰ ἀδικήματα τῆς φορολογίας, ἢ μήπως εἶναι προτιμώτερον νὰ παραιτήσῃ τὸ ἄροτρον καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἀξίνην διὰ νὰ προσπορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν σκάπτων εἰς ξένα κτήματα. Ὁ σπείρων δημητριακοὺς καρποὺς συλλογίζεται, ὅτι θὰ ἔχῃ ἐπὶ κεφαλῆς του ἄπληστον καὶ αἰσχροκερδῆ ἐνοικιαστήν, ὅστις ἀφοῦ τῷ παρεμβάλλῃ μυρία προσκόμματα εἰς τὸν θερισμὸν καὶ εἰς τὸ ἀλώνισμα, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ τὸν ἐπιβαρύνῃ ἐπὶ τέλους καὶ μὲ φόρους, τοῖς ὁποίοις δὲν ὀφείλει, ἐκδίδων ἐπ' ὀνόματί του εἰκονικὰ διπλότυπα, τὰ ὁποῖα ἐκτελοῦσιν οἱ ὑπάλληλοι τῆς Κυβερνήσεως, μεταχειριζόμενοι κατ' αὐτοῦ ὅλα τὰ βίαια τῆς καταδιώξεως μέτρα. Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν καταπιέσεων τοῦ ἐνοικιαστοῦ, ἔχει νὰ συλλογισθῇ οὐδὲν ἥττον καὶ ἐκεῖνας τοῦ ἀποθηκαρίου, ὅστις ἐνῶ τὸν ἀναγκάζει πολλάκις νὰ περιμένῃ μίαν ἢ δύο ἡμέρας, τὸν ἀδικεῖ εἰς τὸ μέτρημα ἢ τὸν ὑποχρεώνει νὰ τῷ παραδώσῃ ἀνωτέραν ποσότητα τῆς ὀφειλομένης ἐπὶ λόγῳ ὅτι ὁ καρπὸς του εἶναι νοθευμένος.

Ὁ καλλιεργῶν καπνοὺς, βαμβάκια, μπιστάνια καὶ ἄλλα ἐπὶ ἐκτιμῆσει φορολογούμενα προϊόντα εὐρίσκειται εἰς θέσιν ἔτι δεινότεραν. Οἱ ἐνοικιασταὶ τῶν εἰδῶν τούτων, ὠφελούμενοι ἀπὸ τὴν ἐλαστικότητα τοῦ Νόμου, τὴν ἀμάθειαν τῶν φορολογουμένων καὶ τὴν κου-

φότητα ἢ κακὴν πίστιν τῶν Δημοτικῶν ἀρχῶν, διαπράττουσι τὰ μεγαλύτερα ἀδικήματα, ἐπιβάλλοντες ὅσον φόρον θέλουσι καὶ πολλάκις συνέβη νὰ πωλήσῃ ὁ φορολογούμενος ὀλόκληρον τὸ προϊόν διὰ νὰ ἀπαντήσῃ τὴν πληρωμὴν τοῦ φόρου. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ νῦν ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν, βλέπων τὰ ἀτοπήματα ταῦτα καὶ φροντίζων περὶ τῆς τακτοποιήσεως τοῦ μέρους τούτου τῆς φορολογίας, κατήργησε τὴν ἐνοικίαν τοῦ φόρου τῶν προϊόντων τούτων καὶ ἀντὶ τῆς ἐκτιμῆσεως παρεδέχθη εἰς τὸν ἐφετεινὸν περὶ φορολογίας Νόμον νὰ πληρόνηται ὁ φόρος κατὰ στρέμμα καὶ κατὰ ποιότητα ἐπὶ τῇ θάσει δηλώσεων τῶν καλλιεργητῶν. Ἄλλὰ καὶ τὸ μέτρον τοῦτο περιέχει μεγάλη ἀτοπία 1) διότι ἀναγκάζει τοὺς φορολογουμένους νὰ ἀφίνουν τὰς ἐργασίας των καὶ νὰ τρέχουν πολλάκις τοῦ ἔτους εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Δήμου διὰ νὰ κάμνουν δηλώσεις, διὰ τὴν σύνταξιν τῶν ὁποίων ἐξοδεύουν ἀνὰ 10—25 λεπτά. 2) διότι εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν ποιότητων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φυλαχθῇ ἢ ἀπαιτουμένη δικαιοσύνη καὶ 3) διότι μηδενὸς σχεδὸν τῶν καλλιεργητῶν γνωρίζοντος τὴν ἀληθῆ ἔκτασιν τῶν ἀγρῶν, τοὺς ὁποίους καλλιεργεῖ, αἱ πλείοτεροι δηλώσεις θέλουν εὐρεθῆ ἑλλειπεῖς καὶ τὸ Δημόσιον θέλει σύρει καθημερινῶς εἰς τὰ δικαστήρια τοὺς φορολογουμένους.

Ὁ ἔχων ἐλαιόδενδρα ἐπὶ ἐθνικῆς γῆς ἢ εἰς μέρη, ὅπου δὲν ὑπάρχουν ἐλαιοτριβεῖα, ὑποχρεούμενος νὰ πληρόνη κατ' ἐκτίμησιν τὸ δικαίωμα τῆς ἐπικαρπίας ἢ τὸν ἑγγειον φόρον, εἶναι ἐκτεθειμένος εἰς τρομερὰς καταπιέσεις καὶ ἀδικίας· τὰ αὐτὰ ὑποφέρει καὶ ὁ ἔχων

συκοδένδρα (ἐκ τῶν παραγόντων τὰ ξηρὰ τῆς Μεσσηνίας σῦκα) ἐπὶ ἔθν. γῆς. Ἡ καταχωρηθεῖσα εἰς τὸν ἐφετεινὸν περὶ φορολογίας Νόμον διάταξις περὶ τοῦ ὅτι ἐν περιπτώσει διαφωνίας θέλει ζυγίζεσθαι ὁ καρπὸς τῶν ἐλαιοδένδρων ἢ συκοδένδρων δὲν θέλει ἀνακουφίσει παντάπασι τοὺς φορολογουμένους, διότι οὔτε ὁ Νόμος προσδιορίζει τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον τοῦ ζυγίσματος, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ ζυγίσμα εἰς τὰ προϊόντα ταῦτα.

Ἄλλὰ μ' ὄλα τὰ ἀτοπήματα, τὰ ὁποῖα περιέχει τὸ σημερινὸν φορολογικὸν σύστημα, ἤθελεν εἶσθαι ὁπωσοῦν ὑποφερτὸν, ἐὰν ὑπῆρχε τρόπος ὥστε ἡ θεβαίωσις καὶ ἡ εἰσπραξις ὄλων τῶν φόρων νὰ γίνηται διὰ μιᾶς καὶ ὁ φορολογούμενος νὰ ὑποφέρῃ ἅπαξ τὴν ἐνόχλησιν καὶ τὰ βάρη τῆς φορολογίας. Δυστυχῶς ὅμως, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τοὺς φορολογικοὺς Νόμους, βλέπομεν, ὅτι εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὑποστῇ πολλάκις τοῦ ἔτους τὴν ἐνόχλησιν ταύτην, ἐντὸς τοῦ Μαρτίου πρέπει νὰ δηλώσῃ τὰ γρασιδία καὶ τὰ τριφύλλια του καὶ ἐντὸς τοῦ Ἀπριλίου ὀφείλει νὰ ὑποδεχθῇ καὶ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὸ κτῆμά του τὸν ἀποσταλησόμενον παρὰ τοῦ οἰκονομικοῦ ἐφόρου Γεωμέτρην ἢ Πραγματογνώμονα διὰ τὴν ἐξακριβωσὶν τῆς ἐκτάσεως τῶν τοιούτων κτημάτων· ἐντὸς τοῦ Μαΐου, τοῦ Ἰουνίου καὶ τοῦ Ἰουλίου πρέπει νὰ κάμῃ τὰ αὐτὰ διὰ τοὺς λαχανοκῆπους, τὰ μπουστάνια, τὰ κρόμμου, τὰ γαιόμηλα, τοὺς καπνοὺς καὶ τὰ βαμβάκια· ὁμοίως δὲ δηλώσει ὀφείλει νὰ κάμῃ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους διὰ τοὺς χοίρους του, τὰ ζῶά του, τὰς κυφέλας τῶν μελισσίων του καὶ τὰς ἀμπέλους του. Ἐὰν δὲ ἔχῃ τὴν κακὴν τύχην νὰ χα-

ρακτηρισθῶσιν ἐλλειπεῖς αἱ δηλώσεις του, πρέπει νὰ ὑπάγῃ πολλάκις τοῦ ἑνιαυτοῦ εἰς τὰ δικαστήρια διὰ νὰ δικασθῇ καὶ ἔχει ἀνάγκην νὰ βάλῃ δικηγόρον διὰ νὰ τὸν ὑπερασπισθῇ, ἐντὸς τοῦ Μαΐου πρέπει νὰ δεχθῇ τὸν ἐνοικιαστὴν τῶν κουκουλιῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ μηνὸς τούτου μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου ἢ Νοεμβρίου ἔχει ἐπὶ κεφαλῆς του τὸν ἐνοικιαστὴν τῶν δημητριακῶν καρπῶν, τὸν ὁποῖον διαδέχεται ὁ ἐνοικιστὴς τῶν ἐλαιοδεκάτων. Ἄλλὰ μήπως τελειοῦν τοῦλάχιστον τὰ δεινὰ του μὲ μόνην τὴν θεβαίωσιν; κατὰ δυστυχίαν ἐκτὸς τῶν φόρων, τοὺς ὁποίους ἀποδίδει εἰς εἶδος ἐν καιρῷ τῆς θεβαίωσεως, ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι εἰσπράττονται ἀκολούθως παρὰ τοῦ Δημοσίου εἰς χρήματα· ἀφοῦ λοιπὸν παρέλθουν οἱ ἐνοικιασταί, οἱ ἀποθηκάριοι, οἱ συντάκται τῶν δηλώσεων, οἱ ἀπαριθμηταὶ οἱ Γεωμέτραι καὶ οἱ Πραγματογνώμονες, ἔρχονται οἱ εἰσπράκτορες, οἱ ποινῆτορες, οἱ κατασχεταὶ καὶ οἱ τούτους παρακολουθοῦντες στρατιῶται, σήμερον μὲ τὸν κατάλογον τῶν δηλωθέντων γρασιδίων, αὔριον μὲ τὸν πίνακα τῶν ἀνακαλυφθέντων γρασιδίων καὶ μεθαύριον μὲ τὸν πίνακα τῶν ἐπιβληθέντων προστίμων διὰ τὴν μὴ ἀκριβῆ αὐτῶν δήλωσιν, ἔπειτα μὲ τοὺς καταλόγους τῶν μπουστάνιων, τῶν γαιωμήλων, τῶν κρομμύων, τῶν καπνῶν, τῶν βαμβακίων, ἀκολούθως τῶν δηλωθέντων καὶ τῶν ἀπαριθμηθέντων χοίρων, τῶν ζῶων, τῶν μελισσίων, τῶν ἐθνικοῖδιοκτητῶν μωραιῶν κτλ. Πληρόναι λοιπὸν καθημερινῶς ὁ δυστυχὴς φορολογούμενος καὶ ὅμως πάντοτε χρεωστεῖ καὶ πάντοτε καταδιώκεται, διότι οὔτε αὐτὸς δὲν ἤξεύρει πόσα ὀφείλει, οὔτε τῶ εἶναι γνωστὴ πάντοτε ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν

θέλει ζητηθῆ νὰ πληρώσῃ. Ἐάν τις λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅλα τὰ εἶδη τῶν εἰς χρήματα ἀποδιδομένων φόρων, βλέπει, ὅτι περιέχονται εἰς τοὺς ἀκολουθοῦς πίνακας,

3. τῶν γρασιδίων, ἤτοι τῶν δηλωθέντων, τῶν ἀνακαλυφθέντων καὶ τῶν προστίμων.

3. Τῶν τριφυλλίων, ὁμοίως.

3. Τῶν μπροστανίων, ὁμοίως.

3. Τῶν κρομμύων, ὁμοίως.

3. Τῶν σκοροδῶν, ὁμοίως.

3. Τῶν γαιωμήλων, ὁμοίως.

3. Τῶν καπνῶν, ὁμοίως.

3. Τῶν θαμβακίων, ὁμοίως.

3. Τῶν κήπων, ὁμοίως.

3. Τῶν ἀμπέλων, ὁμοίως.

3. Τῶν χοίρων, ὁμοίως.

3. Τῶν ζώων, ὁμοίως.

3. Τῶν μελισσίων, ὁμοίως.

1. Τῶν ἐθνικοῖδιοκτῆτων μωριαοδένδρων.

1. Τῶν οἰκοδομῶν.

1. Τῶν ἐπιτηδευμάτων.

42 Τὸ ὅλον τεσσαράκοντα δύο κατάλογοι.

Ἐπίστετε κάμνουν χρηματικούς καταλόγους καὶ οἱ ἐνοικιασται τῶν εἰς εἶδος ἀποδιδομένων φόρων δι' ὅσα δὲν ἠδυνήθησαν νὰ λάβωσιν εἰς εἶδος ὥστε ὁ φορολογούμενος, ἐκτὸς τῶν δεινῶν καὶ τῶν ἀδικημάτων, τὰ ὅποια ὑποφέρει διὰ τὴν βεβαίωσιν τῶν φόρων του, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὑπάγῃ πεντηχοντάκις σχεδὸν τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰς τὸν εἰσπράκτορα διὰ νὰ πληρώσῃ.

Οὗτοι εἶναι οἱ λόγοι, δι' οὓς δὲν καλλιεργεῖται εἰμῆ

ελάχιστον μόνον μέρος τοῦ ἐλληνικοῦ ἐδάφους καὶ δι' οὓς ἡ καλλιέργεια γίνεται ἀτέχνως καὶ ἀτελῶς. Ἐάν δὲ ἐμμείνωμεν εἰς τὸ ἐν ἰσχύϊ φορολογικὸν σύστημα, οὐ μόνον δὲν εἶναι ἐλπίς νὰ εὐδαιμονήσῃ ποτὲ τὸ ἔθνος, ἀλλ' εἶναι πολὺς φόβος μήπως περιορισθῇ ἐτι μᾶλλον ἡ καλλιέργεια, καὶ κατὰ συνέπειαν ἐλαττωθῇ ἡ παραγωγή, διότι παρατηρήθη, ὅτι πολλοὶ τῶν γεωργῶν ἐγκαταλείπουσι τὸ ἐπάγγελμά των, ζητοῦντες ἄλλον πόρον ζωῆς, ἄλλοι δὲ περιορίζονται εἰς μικροτέραν ἔκτασιν, διότι οἱ ὑπέρογκοι φόροι καὶ αἱ πολυεῖδεις καταπιέσεις ἐξήντηλσαν τὰ κεφάλαιά των καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ πωλήσουν εἰς τοὺς κρεοπώλας τοὺς ἀροτῆρας βόας των.

Ὅσα λέγεis, δύναται νὰ μοι εἴπῃ τις, εἶναι ἀλήθειαι πασίγνωστοι· ὅλοι γνωρίζομεν καὶ τὰς καταπιέσεις τῶν γεωργῶν καὶ τὴν ἐκ τούτων προσγινομένην ὀπισθοδρόμησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου· ἀλλὰ δυστυχῶς οὔτε τὸ Κράτος δύναται νὰ οἰκονομηθῇ ἄνευ τῶν ἐξ ἡ ἐπτὰ ἑκατομμυρίων, τὰ ὅποια εἰσπράττει ἐτησίως ἀπὸ ἐγγείους καὶ ἐπικαρπίας φόρους, οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ μεταφέρωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ ἐπικρατοῦν εἰς τὰ εὐνομούμενα τῆς Εὐρώπης Κράτη διανεμητικὸν σύστημα. Συνομολογῶ, ὅτι τὸ Κράτος ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς ἐκ τῶν ἐγγείων φόρων εἰσπραττομένης προσόδου καὶ ἀναγνωρίζω, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐφαρμοσθῇ πρὸς τὸ παρὸν ἐν Ἑλλάδι τὸ ἐν ἰσχύϊ εἰς τὴν Γαλλίαν φορολογικὸν σύστημα. Εἶμαι μάλιστα τῆς ἰδέας, ὅτι τὸ ἔθνος ἤθελεν εἰσθαι εἰς πολὺ καλητέραν κατάστασιν, ἐάν οἱ κατὰ καιροὺς ἄρχοντες ἡμῶν δὲν ἔσπευδον νὰ

μεταφυτεύουν τυφλῶς καὶ ἀνεξετάστως πολλὰς θεσμοθεσίας τῶν πεπολισμένων τῆς Εὐρώπης λαῶν, ὅλως ἀσυμβιβάστους μὲ τὰ ἡμέτερα ἦθη, τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς περιστάσεις. Διὰ τοῦτο ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν κατάστασιν καὶ τὴν ὅλως ἐξαιρετικὴν θέσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἔρχομαι νὰ ὑποδείξω ἄλλο σύστημα, τὸ ὁποῖον, ἐνῶ θέλει ἀπαλλάξει τὴν γεωργίαν ἀπὸ τὰ δεινὰ, τὰ ὁποῖα ὑποφέρει σήμερον, δὲν θέλει φέρει συγχρόνως καὶ τὴν ἐπικράτειαν εἰς ἀμηχανίαν. Τοῦτο σύστημα τοῦτο, ἐφαρμοζόμενον πρὸς καιρὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, θέλει ἀναπτύξει τὰς παραγωγικὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους καὶ θέλει δώσει καιρὸν εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐκτελέσῃ τὰς προπαρασκευαστικὰς ἐργασίας, ὅσαι εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τελειότερου φορολογικοῦ συστήματος.

B.

Κατὰ τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων τοῦ ἔτους 1855 ἢ ἐξ ἀμέσων φόρων πρόσοδος προϋπελογίσθη διὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς δραχμὰς 8,678,384· εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰς εἰς τὸ Δ'. Κεφάλ. ἄρθρ. 7 καὶ 8 τοῦ προϋπολογισμοῦ σημειουμένης ἐπικαρπίας τῶν ἐθνικοῖδιοκτητῶν σταφιδαμπέλων, ξηρῶν σύκων καὶ μωραιῶν, αἵτινες ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀμέσων φόρων καὶ αἱ ὁποῖαι συμποσοῦνται εἰς δραχ. 145,000 τὸ ὅλον 8,823,384.

Ἐὰν ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου ἀφαιρέσωμεν τοὺς φόρους τῶν ζώων, τῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ τῶν οἰκοδομῶν,

περὶ τῶν ὁποίων δὲν πρόκειται ἤδη, καὶ οἱ ὁποῖοι συμποσοῦνται εἰς δραχ. 1,720,400 μένουσιν 7,095,984.

Ἀφαιρουμένου ἐκ τῆς ποσότητος ταύτης τοῦ ἐγγείου φόρου τῶν προικοκτησιῶν, ὅστις, ἂν καὶ σημειοῦται εἰς τοὺς προϋπολογισμοὺς, δὲν εἰσπράττεται 115,184 ὑπολείπονται 6,980,800.

Ἡ φορολογία τῶν ἐλαιῶν ὡς πρὸς τὸν ἐγγεῖον αὐτῶν φόρον, ἐνθα ὑπάρχουν ἐλαιοτριβεῖα, πρέπει ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ διατηρηθῇ ὅπως ἔχει, διότι ἀπεδείχθη ἐκ πείρας, ὅτι οὐδενὸς εἶδους καταπίεσις δύναται νὰ ἐνεργηθῇ ὑπὸ τῶν ἐνοικιαστῶν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο· ἐπίσης πρέπει νὰ διατηρηθῇ καὶ ἡ ἐγγεῖος φορολογία τῶν ἀμπέλων, διότι εἶναι ὁπωσοῦν τακτοποιημένη, καὶ διότι τὸ εἶδος τοῦτο δὲν εἶναι ἄξιον πολλῆς προστασίας καὶ ἐμφυχώσεως, καθόσον ἐφυτεύθησαν πλέον τοῦ δέοντος ἀμπέλοι καὶ τὸ προῖόν αὐτῶν, καταναλισκόμενον ὅλον σχεδὸν ἐντὸς τοῦ Κράτους, δὲν παρέχει μεγάλας ὠφελείας. Ἡ ἐκ τῶν δύο τούτων εἰδῶν πρόσοδος συμποσοῦται, κατὰ τὸν προϋπολογισμὸν, εἰς δραχ. 1,200,000, ἐξ ὧν ἐκπίπτομεν τὰς 300,000 διὰ τὴν ἐπικαρπίαν τῶν ἐθνικοῖδιοκτητῶν ἀμπέλων, καὶ ἔχομεν 900,000, ὥστε ἀφαιρουμένων καὶ τούτων ἐκ τῶν ἀνωτέρω μένουσιν 6,080,800.

Ἐκ τούτων δύναται τις νὰ ἀφαιρέσῃ διὰ τὰς συμβαινούσας καθυστερήσεις τὰς 780,800 καὶ μένουσιν 5,300,000.

Ὡστε κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦτον θέλουσιν εἰσελθεῖ πιθανῶς εἰς τὸ Ταμεῖον τοῦ Κράτους ἀπὸ τοῦς λοιποῦς ἐγγεῖους φόρους, τὰ δικαιώματα τῆς ἐπικαρπίας καὶ τὸν φόρον τῶν μελισσίων πέντε ἑκατομμύρια τριακόσθαι χιλιάδες δραχμῶν.

Ἐπειδὴ τὴν βεβαίωσιν καὶ εἰσπραξιν τῶν φόρων τούτων παρακολουθοῦσιν, ὡς ἐρρέθη, μυρία καταχρήσεις καὶ ἀδικίαι, καταπνίγεται τὰ παραγωγικὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους, ἤθελον τοὺς καταργῆσαι καὶ ἰδοὺ τίνι τρόπῳ ἤθελον προσπαθῆσαι νὰ ἀναπληρώσω τὸ κενὸν τῶν πέντε ἑκατομμυρίων τριακασίων χιλιάδων, τὸ ὅποιον ἤθελον ἀφήσει εἰς τὸν προϋπολογισμόν τοῦ Κράτους ἢ κατάργησίς του.

α. Ἦθελον διατηρήσει ὅλους τοὺς εἰσπραττομένους εἰς τὰ Τελωνεῖα φόρους, οἵτινες κατὰ τὸν προϋπολογισμόν συμποσοῦνται εἰς δραχ. 350,000, ἤθελον δὲ περιπλέον κανονίσει νὰ εἰσπράττωνται εἰς τὰ Τελωνεῖα οἱ ἔγγειοι φόροι τῆς μετάξης καὶ τῶν ξηρῶν σύκων τῆς Μεσσηνίας, ἀναβαίνοντες εἰς δραχ. 460,000, τὸ αὐτὸ ἤθελον κάμει καὶ διὰ τοὺς καπνοὺς καὶ τὰ θαμβάκια, τὸν φόρον τῶν ὁποίων ὑπολογίζω πρὸς τὸ παρὸν εἰς δραχ. 50,000.

β. Ἦθελον κανονίσει, ὥστε ὁ ἔγγειος φόρος τῶν σιτηρῶν νὰ βεβαιουῖται καὶ νὰ εἰσπράττηται, ὅταν φορτόνωνται εἰς πλοῖα διὰ νὰ ἐξαχθῶσι τοῦ Κράτους, ἢ νὰ μεταφερθῶσιν εἰς ἄλλα τῆς ἐπικρατείας μέρη, ἢ ὅταν εἰσάγωνται διὰ ξηρᾶς εἰς τὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις πρὸς κατανάλωσιν· τὸ δὲ ποσὸν τοῦ ἔγγειου φόρου ἤθελον κανονίσει εἰς χρήματα ὡς ἐφεξῆς.

Διὰ τὸν σῖτον καὶ τὰ ὄσπρια ἐν γένει εἰς λεπτὰ 50 τὸ κοιλόν, διὰ τὸ καλαμβόκι, τὰ ἀραβόσιτα, τὰ σμιγὰ καὶ τὴν σίκαλιν λ. 30 διὰ τὴν κριθὴν λ. 20 διὰ τὴν βρώμην λ. 10.

Κατὰ τὸ δημοσιευθέντα διὰ τῆς Βασ. ἐφημερίδος περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος ἔτους πίνακα τοῦ πλη-

θυσμοῦ τοῦ Κράτους, εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὰς ἐπισημοτέρας κωμοπόλεις τῆς Στερεᾶς, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς νήσου Εὐβοίας κατοικοῦσι διακόσιαι περίπου χιλιάδες ψυχῶν, ὁ δὲ πληθυσμὸς τῶν λοιπῶν τοῦ Βασιλείου νήσων, πλην τῆς Εὐβοίας, συμποσοῦται εἰς ἑκατὸν ἐννενήκοντα χιλιάδας, ἐξ ὧν μόλις αἱ πενήκοντα δύνανται νὰ τραφῶσιν ἀπὸ τὰ ἐντὸς αὐτῶν παραγόμενα σιτηρὰ (5)· ἔχομεν λοιπὸν τριακοσίας τεσσαράκοντα χιλιάδας ἀτόμων, τὰ ὅποια διατρέφονται ἀπὸ σιτηρὰ μεταφερόμενα ἀπὸ ἄλλα μέρη διὰ ξηρᾶς ἢ διὰ θαλάσσης. Ἐὰν δὲ ὑπολογίσωμεν τὴν τροφὴν ἐκάστου ἀτόμου εἰς ἑπτὰ κοιλὰ κατ' ἔτος, ἐξάγομεν, ὅτι διὰ τὴν διατροφήν τῶν ἀτόμων τούτων ἀπαιτοῦνται 2,380,000 κοιλὰ, τὰ ὅποια ὅλα εἶναι σῖτος. Εἰς ταῦτα δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ ἄλλας διακοσίας χιλιάδας κοιλῶν διαφόρων ἄλλων καρπῶν, οἱ ὅποιοι εἰσάγονται εἰς τὰ μέρη ταῦτα πρὸς τροφήν τῶν ζώων καὶ πρὸς θεραπείαν ἄλλων ἀναγκῶν. Ἐὰν δὲ ἀπὸ τὸ σύνολον τούτων, τὸ ὅποιον συγκεφαλαιοῦται εἰς 2,580,000, ἀφαιρέσωμεν τὸ ἐν ἑκατομμύριον κοιλῶν, τὸ ὅποιον εἰσάγεται ἀπὸ ξένα Κράτη, καὶ ἀφ' ἑτέρου προσθέσωμεν διακοσίας χιλιάδας κοιλῶν, τὰ ὅποια κατὰ τοὺς πίνακας τῆς κινήσεως τοῦ ἐμπορίου ἐξάγονται τοῦ Κράτους, μᾶς μένουσιν 1,780,000 κοιλῶν, ἐξ ὧν θέλομεν εἰσπράττει τοῦλάχιστον δραχμὰς 800,000.

Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία, ὅτι ἐὰν ἀπαλλάξωμεν τὴν γεωργίαν ἀπὸ τὰς καταπιέσεις, τὰς ὁποίας ὑποφέρει σήμερον, θέλομεν αὐξήσει τὴν παραγωγὴν καὶ ἐπομένως οὐ μόνον θέλομεν καταστήσει ἀτύμφορον τὴν εἰ-

σχωγῆν ξένων σιτηρῶν εἰς τὸν τόπον, ἀλλὰ θέλομεν ἔχει καὶ ἱκανὸν περίσσευμα, τὸ ὁποῖον τὸ ἀεικίνητον ναυτικόν μας θέλει μεταφέρει καὶ πωλεῖ ἐπὶ τιμαῖς συμφερούσαις εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν ὁποίαν μόλις ἀρκοῦσι νὰ χορτάσωσι τὰ περισσεύοντα σιτηρὰ τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου Κόσμου· ὡσε μετ' ὀλίγα ἔτη ἐκ τῆς τοιαύτης ἐμμέσου φορολογίας τῶν σιτηρῶν, ἣτις καθίσταται ἀνεπαίσθητος διὰ τοὺς γεωργοὺς, θέλει διπλασιασθῆ καὶ τριπλασιασθῆ ἢ ἀνωτέρω σημειωθείσα πρόσοδος.

Γ'. Ἀντὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπικαρπίας ἤθελον ὑποχρεώσαι τοὺς ἐμφυτεύοντας ἢ ὅπωςδῆποτε κατέχοντας ἔθν. γαίας νὰ πληράνωσι μετριώτατον ἐτήσιον ἐνοίκιον κατὰ στρέμμα, τὸ ὁποῖον ἤθελον προσδιορίσει εἰς μίαν μὲν καὶ ἡμίσειαν δραχμὴν διὰ τὰς ποτιστικὰς γαίας ἐν γένει, εἰς μίαν δὲ διὰ τὰς πεδινὰς ξηρικὰς καὶ εἰς πεντήκοντα μόνον λεπτὰ διὰ τὰς ὄρεινὰς ξηρικὰς.

Κατὰ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1855 ἢ ἐκ δημοτριακῶν καρπῶν πρόσοδος τοῦ Δημοσίου ἐκτιμᾶται εἰς 1,378,000 κοιλὰ, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὡς προερχόμενα ἀπὸ ἐθνικὰς γαίας τὰς ὀκτακοσίας χιλιάδας· τὸ ὅλον ἐπομένως τῶν παραγομένων ἀπὸ ἔθν. γαίας δημοτριακῶν καρπῶν ἀναβαίνει 3,000 000 κοιλὰ. Ἐπομένως δὲ κατὰ μέσον ὄρον ἕκαστον στρέμμα παράγει τρία περίπου κοιλὰ, ἔπεται, ὅτι διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀνωτέρω ποσοῦ πρέπει νὰ σπαρῶσιν ἐνὸς ἑκατομμυρίου στρέμματα· ἀλλ' ἐπειδὴ ὅλαι αἱ γαῖαι δὲν σπεύρονται κατ' ἔτος, πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ ἄλλας πεντακοσίας χιλιάδας καὶ οὕτω θέλομεν ἔχει τὴν ὀλικὴν ἕκτασιν τῶν κατεχομένων ὑπὸ

τῶν γεωργῶν πρὸς καλλιέργειαν δημοτριακῶν καρπῶν ἐθνικῶν γαιῶν, ἀναβαίνουσιν εἰς 1,500,000. Ἄς προσθέσωμεν εἰς τὸ ποσοῦν τοῦτο ἑκατὸν χιλιάδας στρέμματα, χρησιμεύοντα διὰ σπορὰν καπνῶν, βαμβακίων, μπιστανίων καὶ λοιπῶν ἐπ' ἐκτιμῆσει προϊόντων, καὶ ἄλλας διακοσίας χιλιάδας ἀκόμη, τὰ ὁποῖα καλύπτονται μὲ διαφόρους φυτείας ἀμπελῶν, σταριδαμπελῶν, μωραιῶν, ἐλαιοδένδρων, συκῶν κτλ. καὶ τὰ ὁποῖα νομίζω δίκαιον νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὸ αὐτὸ μὲ τὰς ἀσχεπεῖς γαίας ἐνοίκιον· ἔχομεν λοιπὸν 1,800, 000 στρέμματα ἔθν. γαιῶν κατεχομένων, ἐξ ὧν θέλομεν εἰσπράττει ἐτησίως κατὰ μέσον ὄρον δραχμὰς 1,600,000 (8).

Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ὁμολογούμενον, ὅτι ὑπάρχουν πολλὰ ἑκατομμύρια (9) στρεμμάτων ἔθν. γῆς ἀκαλλιεργητα, δὲν μένει ἀμφιβολία, ὅτι θέλουν καλλιεργηθῆ βαθμηδὸν καὶ ταῦτα καὶ ὅτι ἐπομένως ἢ ἐξ ἔθ. γαιῶν πρόσοδος τοῦ Δημοσίου θέλει πολλαπλασιασθῆ· ἤθελε συντελέσει μάλιστα πολὺ εἰς τοῦτο, εἰάν ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσιζε νὰ ἐξοδεύῃ κατ' ἔτος 50—100 χιλιάδας δραχμῶν διὰ τὴν ἀποξήρανσιν ἐλωδῶν θέσεων, ἢ εἰάν ἐχάριζεν ἐπὶ τρία ἢ πέντε ἔτη τὸ ἐνοίκιον διὰ γαίας, τῶν ὁποίων ἢ πρώτη καλλιέργεια ἀπαιτεῖ πολλὰ ἐξόδα.

Ἐπειδὴ δὲ εἶναι γενικὴ ἰδέα, ὅτι δὲν πρέπει ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ἀφαιρεθῶσιν αἱ ἐμφυτευθεῖσαι ἢ ὅπωςδῆποτε κατεχόμεναι γαῖαι ἀπὸ τοὺς ἐμφυτευτὰς ἢ κατόχους αὐτῶν, ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ εὐρεθῆ ὁ τρόπος, ὥστε νὰ περιέλθωσιν εἰς τὴν κυριότητά των χωρὶς ζημίαν τοῦ Κράτους, ἰδοὺ τίνι τρόπῳ ἤθελον ἐκπληρώσει τὴν γενικὴν ταύτην ἐπιθυμίαν· ἤθελον κηρύξει,

ὅτι ὅλοι οἱ ἐμφυτεύοντες ἢ κατέχοντες ἐθ. γῆν δύναται νὰ τὴν κάμωσιν ἰδιοκτησίαν των, ἐὰν πληρώσωσι διπλοῦν τὸ ἐνοίκιον ἐπὶ εἴκοσι ἔτη· οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ μοι διαφιλονεικήσῃ, ὅτι ὑπὸ τοιοῦτον ὄρον οἱ κάτοχοι τῶν ὀκτακοσίων τοῦλάχιστον χιλιάδων στρεμμάτων θέλουν ζητήσῃ ἀμέσως νὰ γενῶσιν ἰδιοκτῆται καὶ ἐπομένως ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πρώτου ἔτους θέλομεν ἔχει ἐκ τούτου αὐξῆσιν ἐκ δραχ. 700,000.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νομίζω, ὅτι λύεται ἄνευ περισπασμοῦ καὶ τὸ μέγα περὶ διανομῆς τῆς ἐθνικῆς γῆς πρόβλημα· διότι ἢ μὲν γῆ περιέρχεται εἰς χεῖρας τῶν θελώντων καὶ δυναμένων νὰ τὴν καλλιεργῶσι, τὸ δὲ ἔθνος πληρόνεται τὴν ἀξίαν αὐτῆς πρὸς 20, 40 ἢ 60 δραχμὰς κατὰ στρέμμα.

Δ'. Κατὰ τὴν συνοδεύουσαν τὸν προϋπολογισμόν τῶν ἐσόδων τοῦ 1855 ἔχθουσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν βεβαιοῦνται ἐτησίως ἀπὸ χρεωλύσια καὶ τόκους προικοκτησιῶν δραχ. 402,000· ὥστε τὸ ὅλικόν τίμημα τῶν ἐπὶ προικοδοτῆσει ἐκπονηθεισῶν γαιῶν ἀναβαίνει εἰς δραχ. 6,700,000, ἐξ ὧν καθυστεροῦνται τοῦλάχιστον τὰ τέσσαρα ἑκατομμύρια· δὲν εἴμεθα δὲ πολὺ μακρὰν τῆς ἀληθείας, ἐὰν παραδεχθῶμεν, ὅτι ἄλλα τόσα ἑκατομμύρια καθυστεροῦνται ἀπὸ τὰς δεκαετεῖς πιστώσεις τῶν ἐθν. γαιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξεπονήθησαν κατὰ τὸν Νόμον τῆς προικοδοτήσεως, καὶ τῶν ἐθν. φθαρτῶν κτημάτων, ὅσα ἀπὴλλοτριώθησαν δυνάμει τοῦ ἀπὸ 13 Νοεμβρίου 1836 Νόμου. Τακτοποιουμένων τῶν καθυστερημάτων τούτων διὰ τοῦ ὑποβληθέντος ἤδη εἰς τὰς Βουλὰς Νόμου, θέλομεν ἔχει κατ' ἔτος 320,000.

Ε'. Ἐὰν ἐκποιήσωμεν ἐπὶ δεκαετεῖ πιστώσει ὅλα τὰ διαθέσιμα ἐθν. φθαρτὰ κτήματα καὶ λάβωμεν τὴν ἀνήκουσαν πρόνοιαν εἰς τρόπον ὥστε διὰ καταλλήλων διατάξεων νὰ περιστείλωμεν τὸν πεισματώδη συναγωνισμόν κατὰ τὰς δημοπρασίας καὶ τὴν καθυστέρησιν τῶν δόσεων, θέλομεν ἔχει καὶ ἐξ αὐτῶν τοῦλάχιστον 300,000.

ΣΤ'. Ἐὰν ἡμεῖς καλῶς πληροφορημένος, τὸ σύνολον τῶν καθυστερούντων ἀπὸ ἔσοδα κλεισμένων χρήσεων ὑπερβαίνει τὰ τεσσαράκοντα ἑκατομμύρια δραχμῶν καὶ ἐξ αὐτῶν τὰ δεκαπέντε προέρχονται ἀπὸ φόρους καὶ ἄλλα μικρὰ χρέη μὴ ὑπερβαίνοντα τὰς πεντακοσίας δραχμὰς. Ἐὰν λοιπὸν ὑπαγάγωμεν ὅλα τὰ καθυστεροῦντα εἰς τὸν εὐεργετικὸν Νόμον καὶ τροποποιήσωμεν τὰς διατάξεις αὐτοῦ ἐπὶ τὸ βέλτιον, δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι θέλομεν εἰσπράττει κατ' ἔτος ἀπὸ ἔσοδα κλεισμένων χρήσεων δύο τοῦλάχιστον ἑκατομμύρια δραχμῶν ἀντὶ τοῦ ἐνός, τὸ ὅποιον μόλις εἰσπράττεται σήμερον, ἦτοι πλέον δραχ. 1,000,000.

Τὴν πεποίθησίν μου δὲ ταύτην στηρίζω καὶ εἰς τὸ ὅτι ἡ τάξις τῶν γεωργῶν καὶ τῶν κτηματιῶν, ἀνακουφιζομένη ἀπὸ τὰ βάρη τῆς τρεχούσης φορολογίας, θέλει εἶσθαι εἰς θέσιν νὰ πληρόνη τὰ παλαιότερα χρέη της. Ὅλα δὲ ταῦτα συγκεφαλαιούμενα ἀποτελοῦν τὸ ποσόν 5,380,000.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐλπίζω, ὅτι ἤθελε καλυφθῆ ὀλοσχερῶς τὸ ἔλλειμα, τὸ ὅποιον ἤθελεν ἀφήσει ἢ κατάργησις τῶν ἀμέσων ἐγγείων φόρων καὶ τοῦ φόρου τῶν μελισσίων· ἀλλὰ καὶ ἂν ἤθελε παρουσιασθῆ κατὰ τὰ δύο ἢ τρία πρῶτα ἔτη μικρὸν ἔλλειμα, ἤθελον προσπαθῆσαι νὰ τὸ ἀπαντήσω διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῶν ἐξό-

δων καὶ διὰ τοῦ διορισμοῦ τιμῶν καὶ ἰκανῶν προσώπων εἰς τὰς τελωνιακὰς θέσεις, τὸ ὁποῖον ἤθελε θεβαίως ἐπιφέρει τὴν αὐξήσιν τῶν τελωνιακῶν εἰσπράξεων. Ἐπὶ τέλους ἠδυνάμην νὰ καταφύγω καὶ εἰς μικρὸν δάνειον, διότι εἶμαι βέβαιος, ὅτι μετ' ὀλίγα ἔτη ἤθελον μοὶ περισσεύσει πολλὰ ἑκατομμύρια· ἀφ' ἑνὸς μὲν ἤθελε καλλιεργηθῆ ὅλη σχεδὸν ἡ ἐθνικὴ γῆ καὶ τὸ Δημόσιον ἤθελεν ἔχει, ἐκτὸς τοῦ ἐνοικίου, σημαντικὰς ἀπολαβὰς ἀπὸ τὰ δικαιώματα τῆς ἐξαγωγῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ αὐξήσις τῶν κεφαλαίων καὶ τοῦ πληθυσμοῦ ἤθελεν ἔχει ὡς ἄμεσον συνέπειαν τὴν αὐξήσιν τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ξένων ἐμπορευμάτων καὶ τὸν ἐκ τούτου πολλαπλασιασμὸν τῶν τελωνιακῶν εἰσπράξεων.

Προϊόντος τοῦ χρόνου, ἤθελον διαθέσει τὰς ἐθνικὰς βοσκὰς καὶ ἤθελον καταργῆσαι τὸν φόρον τῶν ζῶων καὶ ὅλους ἐν γένει τοὺς ἀμέσους φόρους· διὰ τῆς καταργήσεως δὲ ταύτης καὶ τῆς συστάσεως γεωργικῆς τραπέζης νομίζω, ὅτι ἤθελον ἐξαλείψει ῥιζηδὸν τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα κρατοῦσιν εἰς μαρασμὸν τὴν πολυπληθεστέραν τάξιν τῶν κατοίκων τοῦ Βασιλείου.

Τὸν λαὸν τῆς Ἑλλάδος εἰς ἣν εὐρίσκεται σήμερον κατάστασιν δύναται τις νὰ παρομοιάσῃ μὲ πρόβατον, εἰς τὸ δέρμα τοῦ ὁποίου εἶναι κολλημένα πολλὰ βδέλλα καὶ τσιμπούρια. Ὅπως λοιπὸν τὸ πρόβατον τοῦτο, ἐνόσω δὲν ἀπαλλαχθῆ ἀπὸ τὰ βυζάνοντα τὸ αἶμά του, ζώφια, εἶναι ἀδύνατον ν' ἀναπτυχθῆ καὶ νὰ παχύνῃ, ἀπαράλλακτα καὶ ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐνόσω δὲν ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὸ σμῆνος τῶν φορολόγων, οἱ ὁποῖοι καθ' ὅλους τοὺς μῆνας τοῦ ἔτους τὸν βασανίζουσιν, εἶναι ἀδύνατον νὰ προοδεύσῃ καὶ νὰ εὐδαιμονήσῃ.

Γ.

Εἰς τὸ Β'. τῆς παρούσης πραγματείας μέρος κατέδειξα τοὺς πόρους, ἐξ ὧν κατ' ἐμὲ δύναται νὰ ἀναπληρωθῆ τὸ ἔλλειμμα, τὸ ὁποῖον θέλει ἀφήσει ἡ κατάργησις τοῦ φόρου τῶν μελισσιῶν καὶ τῶν ἐγγείων φόρων ἐπὶ τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ τῶν ἐπιεκτιμήσει· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐφαρμογὴ παρουσιάζει ἐκ πρώτης ὄψεως δυσκολίας, ἔκρινα ἀναγκαῖον νὰ ἐκθέσω ἐν εἰδει Νομοσχεδίου καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς των.

1. Περὶ ἐγγείων φόρων.

Ὁ ἐγγεῖος φόρος τῆς σταφίδος, τῶν κουκουλίων, τῆς μετάξης, τῶν καπνῶν, τῶν βαμβακίων, τοῦ ῥίζαρίου, τῶν βαλανοκικιδίων καὶ τῶν ξηρῶν σύκων τῆς Μεσσηνίας θεβαιούται καὶ εἰσπράττεται εἰς τὰ Τελωνεῖα κατὰ τὴν ἐκτὸς τοῦ Κράτους ἐξαγωγῆν των.

Ὁ ἐγγεῖος φόρος τῶν ἀμπέλων κανονίζεται κατὰ στρέμμα καὶ κατὰ ποιότητα καὶ εἰσπράττεται παρὰ τοῦ Δημοσίου εἰς χρήματα.

Ὁ ἐγγεῖος φόρος τῶν ἐλαιῶν ἐνοικιάζεται εἰς χρήματα, θεβαιούται δὲ καὶ εἰσπράττεται παρὰ τῶν ἐνοικιαστῶν εἰς εἶδος ἐπὶ τῶν ἐλαιοτριβείων. Εἰς ὅσα μέρη δὲν ὑπάρχουν ἐλαιοτριβεῖα τὸ ἔλαιον δὲν ὑπόκειται εἰς φορολογίαν (10).

Ὁ ἐγγεῖος φόρος τῶν σιτηρῶν, κανονιζόμενος εἰς θεβαιούται καὶ εἰσπράττεται παρὰ τοῦ Δημοσίου, ὅταν τὰ σιτηρὰ ἐπιβιβάζωνται εἰς πλοία

διὰ τὰ ἐξαχθῶσι τοῦ Κράτους ἢ τὰ μεταφερθῶσιν εἰς ἄλλα τῆς ἐπικρατείας μέρη, ἢ ὅταν εἰσάγωνται διὰ ξηρᾶς εἰς τὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις πρὸς κατανάλωσιν καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ἢ βεβαίωσις καὶ εἰσπραξίς τοῦ φόρου γίνεται ἀπὸ τὰς τελωνιακὰς ἀρχάς, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἐφαρμόζονται αἱ ἐξῆς διατάξεις.

Ἰδιαιτέρος Νόμος θέλει ὀρίσει τὰς πόλεις καὶ τὰς κωμοπόλεις, εἰς τὰς ὁποίας εἰσαγόμενα τὰ σιτηρὰ θέλουν φορολογεῖσθαι· εἰς ἐκάστην δὲ αὐτῶν θέλουν προσδιορισθῆ μία ἢ πλείοτεραι ὁδοί, διὰ τῶν ὁποίων θέλει γίνεσθαι ἢ εἰσαγωγή, καὶ πᾶσα δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰσαγωγή θέλει θεωρεῖσθαι ὡς λαθρεμπόριον· εἰς τὰς προσδιορισθῆσομένας ὁδοὺς θέλουν διαμῆνει, ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιτήρησιν τοῦ οἴκου· ἐφόρου οἱ ἀναγκαῖοι ἐπιστάται (11), οἵτινες θέλουν ἐνεργεῖ τὴν βεβαίωσιν καὶ εἰσπραξίν τοῦ φόρου· ὅστις εἰσάγει σιτηρὰ οὐχὶ πρὸς κατανάλωσιν, ἀλλ' ἐπὶ σκοπῷ τοῦ τὰ μεταφέρειν ἀλλαχοῦ, δύναται τὰ ἀναικτοθέτη εἰς τὴν διαμετακόμισιν· εἰς τὰς γεωργικὰς οἰκογενείας, αἱ ὁποῖαι κατοικοῦσιν ἐντὸς τῶν πόλεων ἢ κωμοπόλεων καὶ αἱ ὁποῖαι καλλιεργοῦσιν ἐντὸς τῆς περιφερείας αὐτῶν, χαρίζεται ἐτησίως ὁ ἔγγειος φόρος τριάκοντα κοιλῶν ἐκ τῶν καρπῶν, τοὺς ὁποίους εἰσάγουσι.

2. Περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπικαρπίας ἢ τοῦ ἐνοικίου τῶν ἐθν. γαιῶν.

Οἱ ἐμφυτεύσαντες ἢ ὅπωςδῆποτε κατέχοντες ἐθν. γαίαν ὑποχρεοῦνται τὰ πληρόνουν εἰς τὸ Δημόσιον Τα-

μεῖον ἐτήσιον ἐνοίκιον, τὸ ὁποῖον ὀρίζεται εἰς 11 [2 δραχμὴν κατὰ στρέμμα διὰ τὰς ποτιστικὰς γαίας ἐν γένει, εἰς μίαν διὰ τὰς πεδινὰς ξηρικὰς καὶ εἰς λεπτὰ πεντήκοντα διὰ τὰς ὄρεινὰς ξηρικὰς.

Ἀμέσως μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ παρόντος Νόμου ἐπιτροπὴ, συγκειμένη ἀπὸ τὸν ἐπαρχον, τὸν οἶκον· ἔφορον, τὸν εἰρηνοδίκην καὶ τὸν δήμαρχον, θέλει προσδιορίσει κατὰ θέσιν ποταὶ γαίαι· ἐκ τῶν ξηρικῶν θεωροῦνται πεδινὰ καὶ ποταὶ ὄρεινὰ.

Ἡ ἐξακρίβωσις τῶν κατεχομένων ἐθν. γαιῶν θέλει γενεῖ διὰ δηλώσεων. Ἡς διακάτοχος ἢ ἐμφυτευτὴς ὀφείλει ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσίευσέως τοῦ παρόντος Νόμου τὰ υποβάλλει εἰς τὴν Δημοτικὴν ἀρχὴν δῆλωσιν περιέχουσαν τὴν θέσιν, τὴν ἔκτασιν, τὰ ὄρια καὶ τὴν κατηγορίαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένων ἐθν. γαιῶν.

Ἐάν τις δὲν δηλώσῃ ἀκριβῶς τὴν ἔκτασιν ἢ τὴν κατηγορίαν, τιμωρεῖται μὲ χρηματικὴν ποινὴν, ἴσην μὲ τὸ τετραπλοῦν τοῦ ἐνοικίου, τὸ ὁποῖον ἐζήτησε τὰ ὑπεκφυγῆ, τὸ δὲ ἥμισυ τῆς ποινῆς ἀποδίδεται εἰς τὸν μηνυτὴν· ἐάν δὲ παραλείψῃ ὀλοσχερῶς τὴν δῆλωσιν ἀγροῦ τινὸς ἢ φυτείας, ἀποβάλλεται αὐτοδικαίως ἐξ αὐτοῦ καὶ εἰ μὲν εἶναι ἀγρὸς παραδίδεται εἰς τὸν μηνυτὴν ἢ, ἐν ἐλλείψει τοιοῦτου, εἰς ἄλλον γεωργόν, εἰ δὲ εἶναι φυτεία, περιέρχεται εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Δημοσίου, τὸ ὁποῖον τὴν ἐκποιεῖ κατὰ τὴν περὶ ἐκποιήσεως τῶν ἐθν. φθαρτῶν κτημάτων Νόμον καὶ ἀποδίδει τὸ ἕκτον τοῦ ἐκπλειστηριάσματος εἰς τὸν μηνυτὴν. Καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν ὑποχρεοῦται ὁ παραλείψας τὴν δῆλωσιν κάτοχος τὰ πλη-

ρώση διπλοῦν τὸ ἐνοίκιον δι' ὅσα ἔτη κατεῖχε τὸν μὴ δηλωθέντα ἀγρὸν ἢ φυτεῖαν.

Τὸ ἐνοίκιον τῶν ἔθν. γαιῶν πληρόνεται εἰς δύο ἴσας δόσεις τὴν α. Αὐγούστου καὶ τὴν β. Δεκεμβρίου· ὅστις δὲν πληρώσῃ τριῶν ἐτῶν ἐνοίκιον, ἀποβάλλεται αὐτοδικαίως τῆς ἔθν. γῆς καὶ καταδιώκεται ἀσυγκατάβατως διὰ τὰ καθυστεροῦντα ἐνοίκια.

Ἐκαστος πολίτης δύναται νὰ καταλάβῃ, τῇ ἀδείᾳ τῆς οἰκονομικῆς ἀρχῆς, ἔθν. γαίας ἀκαλλιεργήτους καὶ νὰ τὰς καλλιεργῇ, πληρόνων ἐτησίως τὸ νόμιμον ἐνοίκιον. Ὁ ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν δύναται, ἐπὶ τῇ προτάσει τῆς Διοικητικῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀρχῆς νὰ ἀπαλλάττῃ ἐπὶ 3—5 ἔτη τῆς πληρωμῆς τοῦ ἐνοικίου τοὺς καταλαμβάνοντας γαίας ἐλώδεις λογγώδεις, τῶν ὁποίων ἢ ἀποξήρανσις καὶ ἢ ἐκχέρσωσις ἀπαιτεῖ ἐκτάκτους δαπάνας.

Ὁ θέλων νὰ ἐγκαταλείψῃ ἔθν. γῆν, εὐρισκομένην εἰς τὴν κατοχὴν του, ὀφείλει νὰ δηλώσῃ τοῦτο δι' ἀναφορᾶς του πρὸς τὸν οἶκον. ἔφορον ἐντὸς τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου τοῦ ἀμέσως προηγουμένου ἔτους.

Ἡᾶς πολίτης, ὅστις κατέχει ἢ ἐφύτευσεν ἔθν. γῆν, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὴν ζητήσῃ καὶ νὰ τὴν λάβῃ εἰς ἰδιοκτησίαν του, πληρόνων διπλοῦν τὸ ἐνοίκιον ἐπὶ εἴκοσι συνεχῆ ἔτη· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐνεργεῖται ἀκριβῆς καταμέτρησις καὶ περιγραφή αὐτῆς ὑπὸ ἐπιστήμονος Γεωμέτρου καὶ ἐκδίδεται τακτικὸν παραχωρητήριον ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν οἰκονομικῶν. Ἐὰν συμβῇ καθυστέρησις τῆς πληρωμῆς ἐπὶ τρία ἔτη, ἐφαρμόζονται ὅσα καὶ ἐπὶ τῶν καθυστερούντων τὸ ἐνοίκιον κατόχων.

Οὐδεὶς δύναται νὰ κατέχῃ ἢ νὰ προσκτήσῃ πλέον τῶν ἑκατὸν στρεμμάτων ἔθν. γῆς.

Ἀπαγορεύεται ἡ ἐμφύτευσις ἀμπέλων καὶ σαφιδάμπέλων ἐπὶ ἔθν. γῆς (12)· οἱ δὲ ζητοῦντες καὶ λαμβάνοντες τὴν ἔθν. γῆν ὡς ἰδιοκτησίαν των, δὲν δύναται νὰ κάμωσι τοιαύτας ἐμφυτεύσεις πρὶν ἢ παρέλθωσι δέκα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ παραχωρητηρίου· οἱ παραβάται ἀποβάλλονται ἄνευ τινὸς ἀποζημιώσεως ἀπὸ τὰς γαίας, τὰς ὁποίας ἐφύτευσαν.

Οὐδεὶς δύναται νὰ κατέχῃ ἀσκεπεῖς ἔθν. γαίας καὶ νὰ τὰς καλλιεργῇ διὰ κολλίγων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ κολλίγοι θεωροῦνται νόμιμοι διακάτοχοι τῶν γαιῶν, τὰς ὁποίας καλλιεργοῦσι.

3. Περὶ διαθέσεως τῶν ἐθνικῶν φθαρτῶν κτημάτων.

Ἄλλα τὰ ἐθνικὰ φθαρτὰ κτήματα θέλουν ἐκποιηθῆ διὰ δημοπρασίας· τὸ τίμημα θέλει πληρωθῆ ἀτόκως εἰς δέκα ἴσας ἐτησίας δόσεις, ὧν ἡ πρώτη πρέπει νὰ καταβληθῆ ἀμέσως μετὰ τὴν κοινοποίησιν τῆς ἐγκρίσεως· ἐὰν ὁ ἀγοραστὴς δὲν δεχθῆ νὰ ὑπογράψῃ τὰς ὁμολογίας ἢ δὲν πληρώσῃ τὴν πρώτην δόσιν, ἡ ἐκποίησις ἀκυροῦται καὶ αὐτὸς ὑποβάλλεται εἰς πρόστιμον ἴσον μὲ τὸ δέκατον τοῦ τιμήματος. Ὅστις τῶν ἀγοραστῶν δὲν πληρώσῃ δύο κατὰ συνέχειαν δόσεις, ἀποβάλλεται αὐτοδικαίως τοῦ κτήματος ἄνευ τινὸς ἀποζημιώσεως διὰ τὰς πληρωθείσας δόσεις καὶ τὰς ἐπενεχθείσας βελτιώσεις, ὑποχρεούμενος συνάμα εἰς τὴν

πληρωμήν τῶν καθυστερουσῶν δόσεων δι' αὐστηρᾶς καταδιώξεως.

Τὸ Δημόσιον δὲν ἀποξενούται τῶν ἐκποιουμένων κτημάτων, πρὶν ἢ ἐξοφληθῆ ὀλοσχερῶς τὸ τίμημα αὐτῶν. Ἐπομένως ἐὰν οἱ ἀγορασταὶ αὐτῶν τὰ μεταβιβάσωσιν εἰς ἄλλους, ὑπόκεινται καὶ οὗτοι ἀπέναντι τοῦ Δημοσίου εἰς τὰς αὐτὰς μὲ ἐκείνους ὑποχρῶσεις (13).

4. Περὶ τῶν καθυστερούντων ἀπὸ κλεισμένης χρήσεως.

Ἄλλα τὰ ὀφειλόμενα ἀπὸ χρέη κλεισμένων χρήσεων θέλουν συγκεφαλαιωθῆ κατ' ὀφειλέτην καὶ πληρωθῆ ἀτόκως εἰς δόσεις.

Οἱ Ταμίαι, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ Βιβλία τῶν εἰσπρακτέων καὶ τοὺς φορολογικοὺς καταλόγους, θέλουν συντάξαι ἐκκαθάρισιν ὄλων τῶν χρεῶν ἐκάστου ὀφειλέτου, περιέχουσαν τὸ ὄνομα, τὸ ἐπώνυμον καὶ τὴν κατοικίαν αὐτοῦ, τὸ ποσὸν ἐκάστου χρέους, τὴν αἰτίαν, ἐξ ἧς προέρχεται, καὶ τὴν χρῆσιν, εἰς ἣν ἀνήκει. Αἱ τοιαῦται ἐκκαθαρίσεις, ἀφοῦ ἐγγραφῶσιν εἰς βιβλίον κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν, θέλουν ἀποσταλῆ πρὸς τοὺς Δημάρχους τῆς διαμονῆς τῶν ὀφειλετῶν εἰς διπλοῦν ἀντίτυπον, ὧν τὸ μὲν θέλει ἐπιδοθῆ πρὸς τὸν ὀφειλέτην ἢ τοὺς κληρονόμους του, τὸ δὲ ἄλλο θέλει ἐπιστραφῆ πρὸς τὸν Ταμίαν, ἀφοῦ κάτωθι αὐτοῦ γραφῆ ἢ περὶ ἀποδόσεως ἀπόδειξις, τὴν ὁποίαν θέλει ὑπογράψει ὁ Δήμαρχος μετὰ τοῦ ὀφειλέτου, ἢ τούτου ἀγραμμάτου ὄντος μετὰ δύο μηνῶν.

Ὅστις τῶν ὀφειλετῶν νομίζει, ὅτι εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν του περιελήφθησαν χρέη, τὰ ὁποῖα δὲν ὀφείλει, δύναται ἐντὸς ἑνὸς μηνὸς νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὸν ἑπαρχὸν ἀντιρρήσιν, εἰς τὴν ὁποίαν θέλει ἐπισυνάψαι ὅσα ἔχει δικαιολογητικά· αἱ ἀντιρρήσεις αὗται, ἀφοῦ ἐξετασθῶσιν ἀπὸ συμβούλιον, συγκείμενον ὑπὸ τοῦ ἐπαρχοῦ, τοῦ οἰκον. ἐφόρου καὶ τοῦ εἰρηνοδίκου τῆς πρωτεύουσας, ἐπὶ παρουσία καὶ τοῦ Ταμίου, ὑποβάλλονται εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν οικονομικῶν, τὸ ὁποῖον ἀποφασίζει ὀριστικῶς· αἱ ἀποφάσεις τοῦ ὑπουργείου κοινοποιοῦνται ἐπὶ ἀποδείξει πρὸς τοὺς ὀφειλέτας, καὶ ὅστις νομίζει ἑαυτὸν ἠδικημένον δύναται ἐντὸς ἑνὸς μηνὸς νὰ προσφύγῃ εἰς τὰ τακτικὰ Δικαστήρια, τὰ ὁποῖα δικάζουσι συνοπτικῶς.

Τὰ κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον ἐκκαθαρισθόμενα χρέη θέλουν πληρωθῆ εἰς ἐτήσιας δόσεις, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ 1. Νοεμβρίου τοῦ ἀμέσως μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ πικρόντος Νόμου ἐπομένου ἔτους, ὡς ἐφεξῆς· τὰ μέχρι 40 δραχμῶν εἰς μίαν δόσιν, τὰ μέχρι 100 εἰς δύο, τὰ μέχρι 300 εἰς τρεῖς, τὰ μέχρι 600 εἰς τέσσαρας, τὰ μέχρι 1000 εἰς πέντε, τὰ μέχρι 3,000 εἰς δέκα, τὰ μέχρι 5,000 εἰς δεκαπέντε καὶ τὰ ἐπέκεινα τῆς ποσότητος ταύτης εἰς εἴκοσι δόσεις.

5. Περὶ καταδιώξεως τῶν καθυστερούντων (14).

Ἄλλοι οἱ ὀφειλέται τοῦ Δημοσίου ὀφείλου νὰ πληρῶνουν ἀπροφασίστως τὰ χρέη των κατὰ τὰς ὀρισμένας ἐποχάς. Οἱ καθυστεροῦντες ὑποβάλλονται εἰς τὸν 12 τοῖς 0[0 κατ' ἔτος, ἀλλ' ὅσοι πληρῶνουν ἐντὸς ἑνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς λήξεως ἀπαλλάττονται τῆς πληρωμῆς τοῦ τόκου.

Ὅστις δὲν πληρώσῃ ἐντὸς ἐνὸς μηνὸς, τὸ χρέος τοῦ, καταδιώκεται, ἄνευ περαιτέρω διατυπώσεων, διὰ προσωπικῆς κρατήσεως, κατασχέσεως κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας καὶ μεσεγγυήσεως τῶν εἰς χεῖρας τρίτου εὕρισκομένων χρημάτων τοῦ ὀφειλέτου. Ἡ προσωπικὴ κράτησις μάλιστα ἀπαγγέλλεται καθ' ὅλων ἀνεξαίρετως τῶν ὀφειλετῶν καὶ δὲν δύναται νὰ ἀνασταλῆ, εἰμὴ κατὰ διαταγὴν τοῦ ὑπουργείου τῶν οικονομικῶν καὶ ἐπὶ ὠρισμένη προθεσμία.

Οἱ ὑπερήμεροι ὀφειλέται τοῦ Δημοσίου στεροῦνται τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι εἰς τὰς Δημοτικὰς καὶ Βουλευτικὰς ἐκλογάς.

Τὸ μέτρον τῆς προσωπικῆς κρατήσεως ἐφαρμόζεται καὶ κατὰ τῶν ἀρρένων κληρονόμων τῶν ὀφειλετῶν, ὅταν ἐνηλικιωθῶσι.

Σ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

(1) Κατὰ τὸ περίφημον σύγγραμμα τοῦ σοφοῦ Γάλλου Βαρθελεμῆ τὸ ἐπιγραφόμενον «περιήγησις τοῦ νέου Ἀναχάρσιδος ἐν Ἑλλάδι», εἰς μόνον τὴν Ἀττικὴν κατόικον τετρακόσιαι χιλιάδες δούλων, ἐκτὸς τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν.

(2) Κατὰ τὸν παρὰ τῷ ὑπουργεῖῳ τῶν οικονομικῶν περιληπτικὸν πίνακα τῆς φορολογίας τῶν ἀμπέλων τοῦ Κράτους, ἡ ὅλική ἐκτασις αὐτῶν ἀναβαίνει εἰς 380,000 στρέμματα· κατὰ δὲ τὰς ὑποβληθείσας ὑπὸ τῶν οἰκον. ἐφόρων πληροφορίας, καθ' ὅλον τὸ Κράτος ὑπάρχουσι 130,000 στρέμματα σταφιδαμπέλων.

(3) Πολλοὶ τῶν χωρικῶν ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ σημερινὴ κατάστασις των εἶναι πολὺ χειρότερα ἀπὸ τὴν ἐπὶ Τουρκοκρατείας, διότι τότε τοῦλάχιστον, λέγουσιν, ἦσαν ἀπὸ πηλαγμένοι

ἀπὸ τὴν ἐνόχλησιν τῶν διατυπώσεων καὶ οἱ κύριοι τῆς γῆς Ὀθωμανοὶ τοὺς ἐδίδον θόας καὶ σπόρον καὶ τοὺς ἐπροστάτευον ἐναντίον παντὸς ἄλλου· σήμερον ἕως οὔτε σπόρον τοὺς δίδει κανεὶς οὔτε θόας, ἐὰν δὲ ὁ ἐνοικιαστής, ὁ ἐκτιμητῆς ἢ ὁ ἀπαριθμητῆς συντάξῃ ψευδῆ διπλότυπα ἢ Πρωτόκολλα, ἢ Κυβερνήσις τὸν λέγει, ὅτι πρέπει νὰ τὰ προσβάλλῃ δικαστικῶς, χωρὶς νὰ συλλογίζηται, ὅτι μὲ τὴν πολύπλοκον νομοθεσίαν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν, ἀπαιτοῦνται πολλὰ ἐξόδα καὶ ἡμεραργίαι διὰ νὰ ὑπάγῃ τις εἰς τὰ δικαστήρια.

(4) Ὁ ἐγγεῖος φόρος τῆς σταφίδος προὔπελογιόθη εἰς 200,000 μόνον δραχμὰς ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι θέλει ἐξακολουθῆσαι καὶ ἐφέτος ἢ καταστρέφουσα τὰς ἀμπέλους νόσος· ἀλλ' ἅμα παρέλθη αὕτη, τὸ ποσὸν τοῦτο θέλει τετραπλασιασθῆ, διότι κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ ὑπουργοῦ τῶν οικονομικῶν τῷ 1851 ἐξήχθη σταφιδοκαρπὸς ἀξίας 8,359,000 δραχμῶν.

(5) Κατὰ τὸν προὔπολογισμὸν ἡ ἀξία τῶν εἰσπραττομένων φόρων ἀπὸ τὰ σιτηρὰ τῶν νήσων ἀναβαίνει εἰς δρ. 160,000· Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς νήσους ὅλοι αἱ γαῖαι εἶναι ἰδιόκτητοι, ἔπεται, ὅτι ἡ ὅλική ἀξία τῶν παραγομένων ἐν αὐταῖς σιτηρῶν συμποσοῦται εἰς 1,600,000 δραχμὰς ἢ κοιλὰ 400,000, ὑπολογιζομένης τῆς ἀξίας ἐκάστου κοιλοῦ εἰς δραχμὰς τέσσαρας.

(6) Ὁρεινὰς ἐννοῶ τὰς πετρώδεις καὶ κητωφερεῖς γαῖας.

(7) Καὶ ἐνεακοσίας χιλιάδας ἐὰν παραδεχθῆτις δὲν σφάλει ἴσως πολὺ· διότι ἐὰν παραδεχθῶμεν ὡς προερχόμενα ἀπὸ ἐθν. γαῖας 800,000 κοιλὰ καὶ ἀπὸ ἰδιόκτητα 578,000, θὰ εἶπῃ, ὅτι ἡ ὅλική παραγωγή ἐκ μὲν τῶν ἐθνικῶν εἶναι 3,200,000, ἐκ δὲ τῶν ἰδιοκτῆτων 5,780,000, ἤτοι τὸ ὅλον 8,980,000· ἀλλ' ἐὰν ἡ Ἑλλὰς παρῆγε πραγματικῶς τοσαῦτα σιτηρὰ, δὲν ἤθελε λαμβάνει ἀνάγκην ξενικῶν διὰ τὴν τροφήν της.

(8) Τὸ ποσὸν τοῦτο θέλει εἶσθαι ἀνεπαίσθητον διὰ τοὺς φορολογουμένους, διότι σήμερον, ἐκτὸς τῶν ἀδικημάτων καὶ τῶν καταπιέσεων, τὰς ὁποίας ὑποφέρουσι, πληρῶνουσιν 145,000

δραχ. διὰ τὴν ἐπικαρπίαν τῶν σταφίδων, σύκων καὶ μω-
ριῶν, 300,000 διὰ τὴν ἐπικαρπίαν τῶν ἀμπέλων καὶ ἀπο-
δίδουσιν εἰς εἶδος ὀκτακοσίας χιλιάδας κοιλῶν δημητριακῶν
καρπῶν.

(9) Ἐκ τῶν τριάκοντα ἑκατομμυρίων στρεμμάτων, τὰ
ὁποῖα κατὰ τὴν κρίσιν πολλῶν ἀπαρτίζουσι τὴν ὀλικὴν ἔκτα-
σιν τῆς καλλιεργημένης γῆς τῆς Ἑλλάδος, μόλις τὸ τρίτον
ἠμπορεῖ νὰ ᾔναι ιδιόκτητον, τὰ δὲ ἄλλα εἶναι ἐθνικά. Ἐπειδὴ
δὲ δύο μόνον ἑκατομμύρια καλλιεργοῦνται, ἔπεται, ὅτι μένον
ἀκόμη διαθέσιμα δεκακοτῶ ἑκατομμύρια στρεμμάτων ἐθν.
γῆς ὁποῖον λαμπρὸν μέλλον περιμένει τὴν Ἑλλάδα, ἐάν κη-
πορθωθῇ ἡ καλλιέργεια ὅλης αὐτῆς τῆς ἐκτάσεως!

(10) Ὅπου δὲν ὑπάρχουν ἐλαιοτριβεῖα, εἶναι ἀπόδειξις ὅτι
δὲν ὑπάρχουν πολλὰ ἐλαιόδενδρα, διότι δὲν συμφέρει ἡ κατ'
ἄλλον τρόπον ἐκθλιψίς τῶν ἐλαιῶν, πρέπει λοιπὸν νὰ ἀφε-
θῶσιν οἱ κάτοικοι ἐλεύθεροι πάσης φορολογίας διὰ νὰ ἀναπτύ-
ξωσι τὴν ἐλαιοφυτείαν, ἥτε θὰ ἀναγκασθῶσι νὰ κάμωσι καὶ
ἐλαιοτριβεῖα.

(11) Ὁ διορισμὸς τῶν τοιοῦτων ἐπιστατῶν θέλει ὑποβάλλει
βεβαίως τὸ Δημόσιον εἰς δαπάνην οὐ μικράν, ἀλλ' ἡ δαπάνη
αὕτη θέλει ἀναπληρωθῆ ἕκ τε τῆς ἐλαττώσεως τοῦ ἀριθμοῦ
τῶν εἰσπρακτόρων καὶ ἐκ τῆς καταργήσεως τῶν ἀποθηκαρίων,
τῶν ἀποθηκῶν κτλ. διὰ τὰ ὁποῖα σημειοῦται ἤδη εἰς τὸν
προῦπολογισμὸν τοῦ Κράτους ἔξοδα ἐκ δρ. 180,000. Ἐπειτα
αἱ τοιαῦται πόλεις καὶ κωμοπόλεις δὲν εἶναι βέβαια, (μετὰ τὴν
ἀφαίρεσιν τῶν νήσων, πλείοτεροι τῶν πενήκοντα καὶ δὲν θὰ
χρειασθῶσιν ἐπέκεινα τῶν 100—120 ἐπιστατῶν.

(12) Ἐκαστος ἔννοεῖ τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀπαγορεύ-
σεως. Ὁ σταφιδοκαρπὸς δὲν καταναλίσκεται εἰμὴ εἰς τὴν Ἀγ-
γλίαν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν· ἐάν ἡ παραγωγή δὲν ὑπερβαίῃ τὰ
ἑξήκοντα ἑκατομμύρια ἐνετικῶν λιτρῶν, ἠμπορεῖ νὰ πωλεῖται
μέχρι τεσσαράκοντα ταλλήρων τὴν χιλιάδα· ἐάν δὲ ἡ τιμὴ ἐκ-

πίση μέχρι τῶν δεκαπέντε ταλλήρων, νὰ ἐξοδεύονται ἠμποροῦν
ἕως ὀγδοήκοντα ἢ ἑννεήκοντα τὸ πολὺ ἑκατομμύρια, διότι ἡ
εὐθηνία αὐξάνειτῃν κατανάλωσιν· ἐν τούτοις αἱ σταφιδοφυ-
τεῖαι, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα, συμπο-
σοῦνται εἰς 130,000 στρέμματα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ 1851
παρήγαγον 75,000,000 λιτρῶν, ἐάν δὲ προστεθῇ εἰς αὐτὰ
καὶ ἡ παραγωγή τῆς Ἑπτανήσου ἐκ τριάκοντα ὡς ἑγγιστα
ἑκατομμυρίων, ἔχομεν 105 ἑκατομμύρια ποσόν, τὸ ὁποῖον
ἐστάθη ἀδύνατον νὰ ἐξοδευθῇ, μολονότι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἡ
τιμὴ κατέβη μέχρι τῶν δέκα ταλλήρων. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ
ὡς πρὸς τὰς ἀμπέλους. Ἐνεκα κακῶς ἐννοουμένου συμφέροντος
ἐφ' ὅτε ὑθίσθησαν πολλὰ γαῖαι, αἵτινες ἐσπείροντο δημητριακοῦς
καρποῦς, καὶ ἡ τιμὴ τοῦ οἴνου ἐξέπεσε σημαντικὰ.

(13) Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης ἐξασφαλίζονται τὰ δικαιοῦ-
ματα τοῦ Δημοσίου καὶ καθίσταται περιττὴ ἡ ἐγγραφὴ ὑπο-
θηκῶν. Πρέπει νὰ λάβωμεν ὡς κανόνα τὸ νὰ ἀποφεύγωμεν
ὅσον ἐνεῖται τὴν πολυγραφίαν, περιοριζόμενοι εἰς μόνα τὰ ἀπο-
λύτως ἀναγκαῖα.

(14) Ὡς συμπλήρωμα τῆς παρούσης πραγματείας ἔκρινα
ἀναγκαῖον νὰ ἐπιτάξω διατάξεις τινάς, ἀφορώσας τὴν κατα-
δίωξιν τῶν καθυστερούντων. Ἐγὼ ἀναχωρῶ πάντοτε ἀπὸ τὴν
ἀρχὴν τοῦ ὅτι ὅσον γενναῖα καὶ ἐπιεικῆς πρέπει νὰ ᾔναι ἡ Κυ-
βέρνησις ὡς πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τῶν φόρων, ἄλλο τόσον
αὐστηρὰ καὶ ἀδυσώπητος πρέπει νὴ δεῖκνυται ὡς πρὸς τὴν
εἰσπραξίαν καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπη οὐδεμίαν καθυστέρησιν. Διὰ νὰ
ἐπιτύχωμεν τοῦ σκοποῦ τούτου, νομίζω ἀναγκαῖον 1) νὰ αὐ-
ξυνθῇ ὁ τόκος διὰ τοὺς ὀφειλέτας τοῦ Δημοσίου ἀπὸ 8 εἰς 120/0,
ὥστε νὰ μὴ συμφέρῃ εἰς κανένα νὰ κρατῇ Δημόσια χρήματα καὶ
νὰ τὰ ἐμπορευθῆται, ὡς κάμουν τώρα πολλοί· 2) νὰ καταργη-
θοῦν αἱ προσκλήσεις τῶν ὀφειλετῶν καὶ αἱ ἀπογραφαὶ τῆς
κινήτης καὶ ἀκινήτου αὐτῶν περιουσίας, διότι ταῦτα εἶναι
ὄλως διόλου περιττὰ καὶ μάταια καὶ δὲν κάμουν ἄλλο, εἰμὴ

νά επιφέρουν όπιθροδρόμητιν εἰς τήν πορείαν τῶν εἰσπραξέων· ἕκαστος όφειλέτης γνωρίζει κάλλιστα τήν λήξιν τοῦ χρέους του καί πρέπει νά τὸ πληρόνῃ ἀπροφασίστως, ἐν περιπτώσει δὲ ἐναντία πρέπει νά ἐφαρμόζονται κατ' αὐτοῦ ἀσυγκαταβάτως τὰ καταναγκαστικά μέτρα. Τὸ Δημόσιον, ἐπειδὴ ἔχει νά κάμῃ μὲ πολλοὺς όφειλέτας, ἐπειδὴ τὰ πρὸς αὐτὸ χρέη εἶναι καθαρὰ καί ἀνκμφισθήτητα καί ἐπειδὴ ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς ἐγκαίρου τῶν ἐσόδων εἰσπράξεως, δὲν πρέπει νά χάνηται εἰς ματαιάς διατυπώσεις, ἀλλὰ πρέπει νά παραδεχθῆ σύστημα εἰσπράξεως συντομώτερον καί βιαιότερον παρὰ τὸ όποῖον ἐπιτρέπει ὁ πολιτικός Νόμος διὰ τὰ ἰδιωτικά χρέη· 3) Ν' ἀποκλείωνται ἀπὸ τὰς Δημοτικές καί Βουλευτικές ἐκλογάς οἱ όφειλέται τοῦ Δημοσίου· εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἐπαρχίας τοῦ Κράτους ὑπάρχουν άτομα, τὰ όποῖα διὰ τήν ὑψηλὴν κοινωνικὴν θέσιν των ματαιοῦν πᾶν μέτρον καταδιώξεως καί δὲν εἶναι ἴσως ὑπερβολή, ἐὰν εἴρητις, ὅτι δὲν ἐπλήρωσάν ποτε φόρους ἢ ἄλλα πρὸς τὸ Δημόσιον χρέη· ἄλλοι πάλιν, ἐξασκοῦντες ἐπιπόρους διὰ τῶν δημοσίων χρημάτων, τὰ όποῖα κατεκράτησαν, ἀνέβησαν εἰς περιοπὰς, εἰς ἃς ἡ ἀτομικὴ των ἀξία δὲν τοῖς ἔδιδε δικαίωμα νά ἐλπίζωσι τὰ τοιαῦτα εἶναι σκανδαλωδέστατα διὰ τήν κοινωνίαν καί πρέπει βίξικῶς νά ἐκλείψωσι· καί 4) ἐπειδὴ ἐκ τῶν καταδιωκτικῶν μέτρων τὸ μόνον τελεσφόρον εἶναι ἡ προσωπικὴ κράτησις καί ἐπειδὴ ἡ Κυβέρνησις, διὰ νά καταστήσῃ τοὺς Ἕλληνας ἰδιοιτήτας, πωλεῖ τὰ κτήματά της μὲ μακρὰς προθεσμίας, πρέπει νά νομοθετηθῆ, ὅτι τὸ μέτρον τῆς προσωπικῆς κρατήσεως ἐφαρμόζεται καί κατὰ τῶν ἀρρένων κληρονόμων τῶν όφειλετῶν· διότι ἄλλως μετ' ὄλιγον ἔτη, ὅταν ἐκλείψωσι οἱ ἀγορασταί, θέλει ἀπαντᾶ, μεγίστην δυσκολίαν εἰς τήν εἰσπραξίν τῶν δόσεων ἐκ μέρους τῶν κληρονόμων των.

Θ Α Υ Μ Α Δ'.

Ο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ ΕΝ ΕΦΕΣΩΙ.

Ἡ Ἐφεσος, μία τῶν ἐπισημοτέρων πόλεων τῆς Ἰωνίας κατὰ τήν μικρὰν Ἀσίαν, ἐγένετο πολὺ ἔτι ἐπισημοτέρα διὰ τὸν ἐν αὐτῇ ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος, ὅστις κατετάχθη μεταξὺ τῶν ἐπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου.

Ὁ μεγαλοπρεπὴς οὗτος ναὸς εἶχε μῆκος τετρακοσίων εἴκοσι ποδῶν, πλάτος δὲ διακοσίων εἴκοσι, καί ἦτο Ἰωνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ μακρὰ σκέπη τοῦ ναοῦ τούτου ἐστηρίζετο εἰς ἑκατὸν εἴκοσι ἐπτὰ στήλας, τῶν όποίων ἐκάστη εἶχεν ἐξήκοντα ποδῶν ὕψος. Ἐκάστη αὐτῶν κατεσκευάσθη δαπάνῃ πλουσίων βασιλέων, καί ἀπὸ δωρεὰς ὄλων τῶν κατὰ τήν Ἀσίαν πόλεων. Τριάκοντα ἐξ ἀπὸ αὐτὰς ἐκίνουν πρὸ πάντων τὸν θαυμασμὸν τῶν ἀνθρώπων διὰ τὰ ἐν αὐταῖς ἀριστουργήματα τῆς γλυπτικῆς, μία δὲ αὐτῶν, ἣτις πρὸ πάντων ἐκίνει τὸν θαυμασμὸν τῶν θεατῶν ἦτο ὄλη ἔργον τοῦ Σκόπα, ἐνὸς τῶν περιφημοτέρων τεχνητῶν τῆς ἀρχαιότητος.

Τὸ σχέδιον τοῦ ναοῦ τούτου ἐδόθη ἀπὸ τὸν Κτησιφῶντα, ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις αὐτοῦ μόλις ἀπεπερατώθη εἰς διάστημα διακοσίων εἴκοσι ἐτῶν. Ἀλλὰ τὸ μέγα τοῦτο ἔργον, διὰ τήν κατασκευὴν τοῦ όποίου τόσον μέγα διάστημα καιροῦ ἐχρησιάσθη, κατεστράφη διὰ τοῦ πυρός εἰς μίαν μόνην νύκτα. Ὁ Ἐρώστρατος, κυριευθεὶς ἀπὸ τήν μανιώδη ἐπιθυμίαν τοῦ νά ἀπαθανάτισῃ τὸ ὄνομά του διὰ μεγάλης τιμης πράξεως, ἐπυρπόλησε τὸν ἐξάίσιον τοῦτον ναὸν τήν ἰδίαν νύκτα καθ' ἣν ἐγεννήθη ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος.

Ὅταν ὁ μέγας οὗτος κατακτητὴς νικήσας τὸν Δαρεῖον εἰς τὴν ἐν Γρανικῷ μάχην κατέστη κύριος τοῦ περσικοῦ πλοῦτου, ἐπρότεινεν εἰς τοὺς Ἐφεσίους, ὅτι ἀναδέχεται νὰ κάμῃ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ μὲ ἰδίας αὐτοῦ δαπάνας, ἐὰν ἐπιγράψωσι τὸ ὄνομά του εἰς τὸ μέτωπον τοῦ ναοῦ. Ἄλλ' οἱ Ἐφέσιοι εὐγενῶς φερόμενοι δὲν παρεδέχθησαν τὴν συμφωνίαν ταύτην, καὶ ἐπεχείρησαν μὲ ἰδίας αὐτῶν δαπάνας τὴν οἰκοδομήν· τὴν δὲ βασιλικὴν πρότασιν ἀνεπλήρωσεν ἡ προθυμία μὲ τὴν ὁποίαν συνέδραμον ὅλαι αἱ πόλεις τῆς Ἀσίας κοινῶς, καὶ ἰδίως πολλὰ ἄτομα, πρὸ πάντων δὲ ἐθαυμάσθησαν αἱ γυναῖκες τῶν Ἐφεσίων, αἵτινες προσέφερον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὅλους αὐτῶν τοὺς χρυσοῦς στολισμοὺς, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος θαυμάσας τὸν ζῆλον τῶν Ἐφεσίων κατέστησεν ἐλευθέραν τὴν πόλιν των. Ὁ ναὸς οὗτος κατέστη πολὺ τοῦ ἀρχαίου λαμπρότερος. Ἀρχιτέκτων ἐπὶ τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ ἦτον ὁ Ἑρμοκράτης, ἀλλ' ἐκοσμήθη οὗτος μὲ τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Ἀπελλοῦς καὶ Παρράσιου. Ὁ βωμὸς ἦτο ἔργον τοῦ Πραξιτέλους, τὸ δὲ ἄγαλμα τῆς Θεᾶς ἦτον ὅλον χρυσοῦν. Εἷς τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ Λυσίμαχος, ἐκαλλώπισεν ἔτι πλείοτερον αὐτόν, συμπαραλαβὼν εἰς τὸ περιτείχισμα τοῦ ναοῦ καὶ μέρος τοῦ ὄρους Κορέσσου.

Τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς τέχνης κατεστράφη ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ ὅλα τὰ ἀπαρτίζοντα τὸν ναὸν τοῦτον ἔξοχα πράγματα μετεκομίσθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐχρησίμευσαν εἰς οἰκοδομήν καὶ στολισμὸν τῆς πόλεως ταύτης.

ΠΕΡΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ. ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Αἰτιολογικὴ ἔκθεσις ἐπὶ τῶν περὶ μισθοδοσίας κτλ. τῶν δημοδιδασκάλων Νομοσχεδίου.

Συνέχεια (ὄρα Βιβ. τοῦ Λαοῦ φυλλ. Γ'. σελ. 211).

Ὁ ἄμεσος σκοπὸς τοῦ προκειμένου νομοσχεδίου εἶναι τὸ νὰ δοθῇ δι' αὐτῶν ἡ ἀπαιτουμένη ἀνεξαρτησία πρὸς τοὺς δημοδιδ. τοῦ Κράτους διὰ τῆς ἀμέσου παρὰ τοῦ δημοσίου μισθοδοτήσεως αὐτῶν, ὅπως, μὴ ἐπιρρέαζόμενοι ἀπὸ τὰς δημοτικὰς ἀρχὰς διὰ τῆς ἀμέσου παρ' αὐτῶν μισθοδοτήσεως, τολμῶσι ν' ἀπαιτοῦν τὴν προμήθειαν παντὸς πρὸς λυσιτελεῖ διεξαγωγὴν τῆς ἐμπιστευμένης αὐτῆς σπουδαιοτάτης ἐθνικῆς ὑπηρεσίας μέσου. Διότι καλ' ὄν μέχρι τοῦδε μισθοδοτοῦνται τρόπον οἱ δημοδιδάσκαλοι, προκειμένου περὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου αὐτῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν των, ἢ πρέπει παραλείποντες τὸ χρέος των καὶ καλύπτοντες τὰς ἐλλείψεις τῶν δημοτ. ἀρχῶν πρὸς διευκόλυνσιν τῆς πληρωμῆς τοῦ μισθοῦ των, νὰ μὴ παράγωσι κἀνὲν ἢ πολὺ ἀνεπαίσθητον ἀποτέλεσμα διὰ τῆς διδασκαλίας των, ἢ ὀμιλοῦντες καὶ γράφοντες ἐλευθέρως περὶ χορηγίας παντὸς μέσου πρὸς διδασκαλίαν τῶν παρ' αὐτῆς μαθητευομένων καὶ αξιοπρεπῆ καὶ ἐπιωφελῆ συντήρησιν τῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν των δημοτικῶν σχολείων, νὰ ὑποφέρωσι παντὸς εἶδους καταδιώξεις καὶ συκοφαντίας ἀπὸ τὰς δημοτ. ἀρχὰς, καὶ νὰ στεροῦνται γυμνητεύοντες καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ τέκνα των, τὸ ὁποῖον πρὸς μεγίστην τοῦ ἔθνους βλάβην καὶ ἀνυπολόγιστον τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος κατα-

φρόνησιν (!!!) ήχολούθει και εξακολουθεῖ συμβαῖνον πρὸς πάντα δημοδιδάσκαλον ὅπως οὖν ἀνεξαρτήτου χαρακτῆρος και ἐπιθυμοῦντα νὰ ἐκπληροῖ πιστῶς και ἐντίμως τὸ πρὸς τὸν πλησίον του και τὴν πατρίδα, διὰ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ, ἱερὸν χρέος του. Ἐνταῦθεν και ὁ ζήλος αὐτῶν ἐμαράνθη και ἡ φιλοτιμία και ἡ πρὸς πᾶν καλὸν κλίσις ἐξέλιπε· και ὁ χαρακτήρ, ὁ ἀνήκων εἰς ἐλευθέρους ἐλευθέρας νεολαίας μορφωτάς, ἡμαυρώθη και τὸ ἱερώτερον και ἐπωφελέστερον ἐπάγγελμα, τὸ διδασκαλικόν, εἰς πολλῶν τὰ πρόσωπα ἐξευτελίσθη, και ἐπομένως, ὄχι μόνον πολλοὶ τῶν ἀξίων δημοδιδ., ὅσοι μάλιστα δὲν εἶχον οἰκιακὰς ἀνάγκας, παραιτηθέντες ἀπεμακρύνθησαν, πάσης ἄλλης ὑπηρεσίας παρ' αὐτῶν προτιμηθείσης, ἢ ἀπεδήμησαν εἰς τὴν ἄλλοδαπὴν, τυχοδιωκτῶν δίκην, πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἐπιτηδείων, ἀλλὰ και οὐδεὶς πλέον ἡσθάνετο ἢ αισθάνεται τὴν ἐλαχίστην κλίσιν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Διδασκάλου τῶν πρώτων γραμμάτων, τὴν κρηπίδα ταύτην πάσης ὑγειοῦς μορφώσεως και διανοητικῆς ἀναπτύξεως και ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως παντὸς ἐλευθέρου και εὐνομουμένου ἔθνους. Καὶ ἄντις τῶν ἀρχαίων και ἱκανῶν δημοδιδασκάλων εἰς τὴν ὑψηλὴν και ἀληθῆ ἀποστολὴν του ἀποβλέψας, και τὴν ὠφέλειαν τῶν ὁμοίων του και τὴν μόρφωσιν τῶν ὁμοειδῶν του κατὰ νοῦν ἀεῖποτ' ἔχων, και πᾶσαν δυσχέρειαν ὑπὲρ τούτων καταφρονῶν, ἐνεκαρτέρησε και ἐγκαρτερῆ ὑπηρετῶν, οὗτος ἂν δὲν εἶναι μάρτυς πρέπει νὰ θεωρηταί ὡς Ἡρως.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ προκειμένου σχε-

δίου προσημειώσαντες, ἐμβαίνομεν εἰς τὰ καθ' ἕκαστα τούτου, ἰδίως περὶ ἐνὸς ἐκᾶςτου ἄρθρου. πραγματευόμενοι.

Ἐπὶ τοῦ 1. ἄρθρου.

Δύο τιὰ παρατηροῦνται συγκριτικῶς πρὸς τὴν ὁποῖαν οἱ δημοδιδάσκαλοι λαμβάνουσι νῦν μισθοδοσίαν, κατὰ τὸν ἐν ἰσχύϊ Νόμον· 1) τὸ φαινόμενον ἀνώτερον ποσὸν, και 2) ἡ διαφορὰ τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ μεταξὺ τῶν τεσσάρων κατηγοριῶν, και ἰδίως τὴν Α' και Β'. ἣτις οὐχ' ἦττον και νῦν ὑφίσταται.

1.) Τὸ ποσὸν τῆς μηνιαίας μισθοδοσίας ἐκάστου δημοδιδ., ἂν και φαίνεται ἀνώτερον τοῦ νῦν πληρομένου, δὲν εἶναι ὅμως πραγματικῶς τοιοῦτον· διότι κατὰ τὸ ἄρθρ. τοῦ Νομοσχεδίου εἰς τὴν μισθοδοσίαν συμπεριλαμβάνονται και τὰ δίδακτρα και τὸ ἐνοίκιον τῆς κατοικίας κλπ., ἄλλως τε κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου, ἐπιβαρύνεται ὁ δημοδιδάσκαλος και μὲ δαπάνας, χορηγουμένας νῦν ἀπὸ τὰ δημοσι. ταμεῖα, και οὕτως ἡ μηνιαία μισθοδοσία, ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἀνωτέρα τῆς διδομένης, ἀλλὰ και κατωτέρα, κατὰ τὸν ἐξῆς ὑπολογισμόν.

Ὁ Νομάρχιακὸς δημοδιδ. π. χ. ἔχει νῦν μισθοδοσίαν καθρ μῆνα δραχμὰς 100, και καθ' ἂ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας εἶναι γνωστὸν, εἰς σχολεῖον πρωτευούσης Νομοῦ, ἔχον τοῦλάχιστον 350 μαθητάς, 70 δραχμὰς, τὰς ὁποίας λαμβάνει ἀπὸ δίδακτρα, κατὰ μῆνα εἰς τὸ ἀνάλογόν του, ἂν ἔχη και βοηθόν, διότι ἄλλως φθάνουν τὰς 100—120, γίνονται 170, και 35 τοῦλάχιστον, αἵτινες τῷ χορηγοῦνται δι' ἐνοίκιον κατοικίας

γίνονται 205, τῶν δίδονται δὲ καὶ 15 τὸ ὀλιγώτερον διὰ μικροῦξοδα τοῦ σχολείου ἀπὸ τὸ δημοτ. ταμείον, ὥστε ἡ ὄλη μισθοδοσία νῦν τοῦ Νομαρχιακοῦ δημοδιδ. ἀναβαίνει εἰς δραχμὰς 220, περίπου, ἀντὶ τῶν 200 καθ' ἃ διατάσσει τὸ προκείμενον 1 ἄρθρον. Ταῦτα ἐννοοῦνται καὶ ὡς πρὸς τοὺς τῶν τριῶν ἐπομένων κατηγοριῶν δημοδιδ., σχετικῶς πρὸς τοὺς ὁμοιοβάθμους αὐτῶν θέσεις.

2.) Ἡ δὲ διαφορὰ τῆς μεταξὺ αὐτῶν μισθοδοσίας ὑπαγορεύεται ὄχι τόσον ἀπὸ τὴν ὑφισταμένην διαφορὰν τῶν γνώσεων (αἵτινες καλὸν ἦτο νὰ ἦναι αἱ αὐταὶ τοῦλάχιστον εἰς τοὺς τῆς Α'. καὶ Β'. καὶ Γ'. κατηγορίας δημοδιδ.) καὶ τὴν διαφορὰν τῶν ἐργασιῶν καὶ τῆς φροντίδος ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν, ὅσον ἀπὸ τὴν διαφορὰν τῶν ἐξόδων ἐνέγει, τὰ ὁποῖα χρειάζεται νὰ ζήσῃ, ὅπως οὐκ ἀξίως τῆς ἐμβριθείας τῆς θέσεώς του εἷς Νομαρχιακὸς εἰς ἕδραν Νομοῦ διατελῶν δημοδιδ. συγκριτικῶς πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα χρειάζεται ὁ εἰς μικρὰν ἐπαρχίαν πόλιν, ἢ κωμόπολιν ἀπλοῦ δήμου, ἢ χωρίον κατοικῶν. Τὸ δὲ κύριον καὶ σπουδαιότερον σκοπούμενον τῆς διατάξεως ταύτης εἶναι ἡ διέγερσις τῆς ἀμίλλης τῶν δημοδιδ. εἰς τὸ νὰ φιλοτιμῆται ἐπιμελούμενος καὶ ἐνδελεχῶς μελετῶν ἕκαστος πρὸς αὐξήσιν τῶν ἰδεῶν του, ὅπως φθάσῃ εἰς βαθμὸν ἀνώτερον.

Παρατρέχοντες τὸ 2 ἄρθρον ὡς μὴ ἀπαιτουμένης ἐπ' αὐτοῦ οὐσιώδους τινὸς παρατηρήσεως ἢ αἰτιολογίας, ἐρχόμεθα.

Ἐπὶ τοῦ 3.

Τὸ ἄρθρ. 21 τοῦ ἰσχύοντος περὶ δημοδιδασκαλίας

ὀργανικοῦ Νόμου ἐπιβάλλει τὸ χρέος εἰς τοὺς Νομαρχιακοὺς καὶ Ἐπαρχιακοὺς δημοδιδ. νὰ ἐπιθεωρῶσι περιοδεύοντες, δις τοῦ ἐνιαυτοῦ μάλιστα, τὰ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν δημοτ. σχολεῖα. Τὴν εὐστοχον τῶντι καὶ σοφωτάτην ταύτην διάταξιν, ὡς ἔχουσαν ἄμεσον ἀντικείμενον τὴν πρόδον τῶν προκαταρκτικῶν σχολείων καὶ τὴν βελτίωσιν αὐτῶν, περιττὸν νὰ ὑποστηρίζωμεν, διότι ἀρκούντως τὸ σύστημα τῆς ἐπιθεωρήσεως συσταίνεται ἐκ τῆς πείρας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος εἰς ὅλους τοὺς τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας κλάδους, οἷον τὸν Τελωνιακόν, τὸν ὑγειονομικόν κλ. ἀλλ' ἠδυνήθη ἄρα γε νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐκτελεσθῇ καὶ ὡς πρὸς τὰ δημοτ. σχολεῖα ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῶν; Τὰ χρονικὰ τῆς δημοδιδασκαλίας ἀποκρίνονται ἀποφατικῶς καὶ διὰ τί τοῦτο; διότι οὐδαμοῦ τοῦ εἰρημένου ὀργανικοῦ Νόμου προβλέπεται ποσόν τι δι' ἔξοδα περιοδείας τῶν κατὰ Νομούς ἢ κατ' Ἐπαρχίας δημοδιδ. ἐπομένως καὶ ἡ Κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποβάλλῃ τοὺς ἄλλως πενομένους δημοδιδ. εἰς ἕκτακτα ἔξοδα, καὶ οἱ ἴδιοι ὑπεξέφευγον ἐν σιωπῇ τὸ χρέος τῶν τοῦτο. "Ἄρα διὰ νὰ τεθῇ εἰς ἐνέργειαν τὸ ἀξιόλογον τῆς τακτικῆς κατ' ἔτος κἂν ἐπιθεωρήσεως τῶν δημοτικῶν σχολείων σύστημα, καθὸ συντελεστικώτατον εἰς τὴν πρόδον τῶν σχολείων (διότι ἄλλως δύναται νὰ πληροφορήσῃ γράφων πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ὁ ἐπιθεωρῶν δημοδιδ. καὶ ἄλλως ὁ διηλεκτῶς παραμένων τῇ ἐπιτοσίῳ δημοτ. ἀρχῇ καὶ ἔχων καθ' ἑκάστην τὴν ἀνάγκην αὐτῆς), ἀνάγκη νὰ προσδιορισθῇ διὰ νόμου ποσόν τι χρηματικόν διὰ τὰ ἔξοδα τὸς ὁδοιπορίας, καὶ τοιοῦτον προσδιορίζεται εἰς δραχμὰς 500, διὰ τὴν κατὰ Νομόν, καὶ

150 διὰ τὴν κατ' Ἐπαρχίαν περιοδείαν, ἀναλόγως μὲ τὰ προσδιορισθέντα ποσὰ τῶν δραχ. 600 διὰ τοὺς Νομάρχας, καὶ 200 διὰ τοὺς Ἐπάρχους, αἵτινες καθ' ἃ ἡ πείρα ἐδίδαξε, περιοδεύουσι σχεδὸν ἀνεξόδως, ἐν ᾧ οἱ δημοδιδ. οὔτε ὕδατος ἴσως θὰ τύχωσί που δωρεάν.

Καὶ ἐκτάκτους ἐπιθεωρήσεις, συνεπεία κατηγοριῶν ἢ ἄλλων αἰτιῶν κατὰ δημοδιδ., πολλάκις εὐρέθη εἰς θέσιν νὰ διατάξῃ ἡ Κυβέρνησις, ἀλλ' ἀπέφευγε τοῦτο, ὡς μὴ ἔχουσα τίνα νὰ ὑποχρεώσῃ νομίμως πρὸς ἀποτίσιν τῶν ἐξόδων. Ὅθεν ἐκρίθη ἀναγκαῖον καὶ ἡ περὶ τούτου δι' ἐδικῆς διατάξεως πρόνοια, καὶ τρόπος τοῦ νὰ πληρώνωνται τὰ ἐξοδα τῆς ἐπιθεωρήσεως ἀπὸ τὸν ἐπιβαρυνόμενον μὲ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς, πρὸς ἀποφυγὴν ἀδίκων καὶ κευδῶν ψατηγοριῶν κατὰ τῶν δημοδιδασκάλων.

Τὰ δὲ ἐν τῷ § β'. τοῦ παρόντος ἄρθρου ἐξοδα τῶν περιοδειῶν λογίζονται εἰς θάρος τοῦ Δημοσίου, καθότι ἢ διὰ τῶν ἐπιθεωρήσεων ἐξασκουμένη ἐξουσία ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως ἐκπηγάζει, οὔσα ἐν εἶδος ἐλέγχου κυρίως τῶν δημοτ. ἀρχῶν, καὶ ἢ ἐκ ταύτης προκύπτουσα βελτίωσις τῆς ὑπηρεσίας καὶ ἢ τῶν δημοτ. σχολείων πρόοδος εἰς αὐτὴν ἀντανακλῶσα χρεωστεῖται ἢ ἀποδίδεται. Ὁ δὲ προσδιορισμὸς τῶν δι' ἐκτάκτους ἐπιθεωρήσεις ἐξόδων ἐγένετο ἀναλόγως μὲ τὸν διὰ τοὺς ἀνακριτικούς κλ. δικαστικούς ὑπαλλήλους εἰς ἕκτακτον ὑπηρεσίαν ἐξερχομένους.

Ἐπὶ τοῦ ἄρθρ. 4.

Ὁ σκοπὸς τῆς διατάξεως τῆς ἐκ τοῦ Δημοσίου μισθοδοσίας τῶν δημοδιδ., ἐν ᾧ δὲν ἐπιβαρύνει αὐτὸ μὲ τίνα

περιπλέον δαπάνην ἐκείνης, τὴν ὁποίαν δαπανᾷ νῦν, διότι, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου τοῦ Νομοσχεδίου, θέλει ἀποζημιόνεσθαι παρὰ τῶν δημοτ. ταμείων καθ' ὅ,τι δὲν ἐπιβοηθεῖ ταῦτα νῦν εἰς τὴν μισθοδοσίαν τῶν δημοδιδ., ἀφαιρεῖ τὰς ἀφορμὰς τοῦ νὰ πάσχωσιν οὔτοι μισθοδοτούμενοι ἀμέσως ἀπὸ τοὺς δήμους, ὅσα ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ παρόντος νομοσχεδίου διὰ τοῦ προοιμίου τῆς παρούσης ἐκθέσεως περιγράφονται ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν δεινά. Ἀφαιρεῖται δὲ καὶ ἡ ἀμεσὸς ἐπ' αὐτῶν ἐξουσία καὶ ἐπήρεια, ἢ διὰ τῆς ἀμέσου μισθοδοτήσεως ἀπὸ τοὺς Δημάρχους ἐξασκουμένη, καὶ προλαμβάνονται καὶ αἱ ἀπὸ τούτους καὶ τοὺς δημοτ. εἰσπράκτορας ἐπὶ τοῦ μισθοῦ τῶν δημοδιδασκάλων γινόμεναι καταχρήσεις· ἐνῷ οὐδόπως παραβιάζεται τὸ διὰ τῆς ἀμέσου διαχειρήσεως τῆς δημοτικῆς περιουσίας δημοτικὸν δίκαιον.

Ἐπὶ τοῦ 5. ἄρθρου.

Ἡ διάταξις τούτου σκοπὸν προτίθεται τὴν περιστολὴν τῶν συχνῶν καὶ μακρῶν ἐπ' ἀδεία ἀπουσιῶν, τὴν ὁποίαν ἄλλως δὲν δύναται ν' ἀρνηθῇ ἡ Κυβέρνησις εἰς τὸν παραιτούμενον τῶν ἐκ τῆς θέσεώς του ἀπολαβῶν, καὶ μάλιστα δι' ἀνυπερβλήτους οἰκιακὰς ἀνάγκας· ἀγκαλὰ καὶ θέλουν παύσει, καὶ αἱ ἀπουσίαι καὶ αἱ ταύτας προκαλοῦσαι ἀνάγκαι μὲ τὴν διὰ τῆς τακτικῆς τῶν δημοδιδασκαλικῶν μισθῶν πληρωμῆς παύσιν καὶ τῶν δεινῶν τῶν δημοδιδ., τοὺς ὁποίους μόνῃ ἢ διηνεκῆς καθυστέρησις τῶν μηνιαίων ἀποδοχῶν αὐτῶν ἔστυρε τῇ δε καχεῖσε.

Ἐπὶ τοῦ 6. ἄρθρου.

Ὁ σκοπὸς τῶν διατάξεων τοῦ ἄρθρου τούτου εἶναι νὰ κανονισθῇ ἡ χρῆσις τῶν μικροεξόδων τῶν σχολείων, ἅτινα συγχονεούμενα νῦν εἰς τὴν ὅλην μισθοδοσίαν καὶ πληρονόμια οὕτω τακτικῶς, πρέπει καὶ νὰ δαπανῶνται εἰς τὴν προμήθειαν τῶν παρὰ τοῦ ἄρθρου τούτου διαγραφομένων χρεωδῶν, συμφώνως μὲ τὰς περὶ δημοδιδασκαλίας διατάξεις καὶ ὁδηγίας, τὰ ὅποια μέχρι τοῦδε, πρὸς μεγίστην τῶν μαθητῶν ἠθικὴν βλάβην, εἰς τὰ πλείοτερα σχεδὸν τοῦ Κράτους δημοτικὰ σχολεῖα δὲν ἦσαν εἰς ἐνέργειαν.

Ἐπὶ τοῦ 7. ἄρθρου.

Διὰ τοῦ προκειμένου ἄρθρου κανονίζονται αἱ ὑποχρεώσεις τῶν δήμων πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ὡς πρὸς τὴν μισθοδοσίαν τῶν δημοδιδ., ἐκτὸς τοῦ ποσοῦ, τὸ ὅποῖον χορηγεῖ εἰς βοήθειαν τῶν ὁμολογουμένων πτωχῶν δήμων, καὶ διατάσσεται ὁ τρόπος τῆς εἰσπράξεως τῆς μισθοδοσίας, ἣτις πληρόνεται ἀμέσως, ἀλλὰ μετὰ πλείστης δυσκολίας, ἀπὸ τὸ δημοτ. ταμεῖον. Κατὰ τὴν εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ ἀναλογίαν παρατηρεῖται, ὅτι καὶ τὸ δημόσιον δὲν θέλει πληρόνει χορηγοῦν τι πλέον τοῦ ὁποῖου χορηγεῖ πρὸς βοήθειαν τῶν δήμων ποσοῦ.

Ἐπὶ τοῦ 8. ἄρθρου.

Διὰ τοῦ προκειμένου ἄρθρου, ἐκτὸς ὅτι καταδεικνύεται τὸ ποίας ἄλλας ὑποχρεώσεις ἔχουσιν οἱ δήμοι ὡς πρὸς τὴν ἀποτελεσματικὴν συντήρησιν τῶν δημοτ. σχολείων, νομοθετοῦνται καὶ τὰ μέτρα, ἅτινα ὀφείλου

νὰ χορηγοῦν πρὸς τοὺς διευθύνοντας αὐτὰ, πρὸς λυσιτελεῖ διεξαγωγὴν τῆς ὑπηρεσίας, καὶ διέγερσιν τῆς ἀμίλλης καὶ φιλομαθείας τῶν μαθητευομένων, περὶ τῶν ὁποίων μέσων, οὐδενὸς νόμου προνοοῦντος καὶ ἐπομένως ὑποχρεοῦντος τὰς δημοτ. Ἀρχὰς, οὐδεὶς σχεδὸν ἐφρόντιζε μέχρι τοῦδε· καὶ διὰ τοῦτο ἡ βία καὶ οἱ ῥαβδισμοὶ καὶ αἱ παντὸς εἶδους κακώσεις ἔμειναν εἰς τοὺς δημοδιδ., ὡς μόνον μέσα, δι' ὧν πολλοὶ, ἀλλ' εἰς μάτην ἢ πρὸς πολλὰ μικρὸν ὄφελος, προσπαθοῦν νὰ προάξωσιν εἰς τὰ γράμματα, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἐξημέρωσιν τῶν ἠθῶν τὴν τυραννομένην οὕτω τῆς ἐλευτέρας καὶ συνταγματισθείσης Ἑλλάδος δούλην ἔτι νεολαίαν.

Ἐπὶ τοῦ 10.

Σκοπὸς τοῦ προκειμένου ἄρθρου εἶναι ὅχι μόνον νὰ συμπληρωθῇ ἡ μισθοδοσία τῶν δημοδιδ. καθ' ἃ καὶ ἐπὶ τοῦ 1. ἄρθρου διὰ τῆς παρούσης ἐκθέσεως παρατηροῦνται. ἀλλὰ καὶ ν' αὐξυνθῶσιν ὡς πρὸς τοῦτο οἱ πόροι τῶν δήμων.

Κατὰ τὸ ἄρθρ. 24 κ. ἐ. τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ περὶ δημοδιδασκαλίας ὄργαν. Νόμου, ὀρίζονται καὶ διδακτρα πρὸς ὄφελος τῶν δημοδιδ., ἢ μᾶλλον πρὸς ἀπαρτισμὸν τῆς ἄλλης μικρᾶς αὐτῶν μισθοδοσίας, συγκριτικῶς πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν ὑπαλλήλων παντὸς κλάδου, καὶ σχετικῶς πρὸς τοὺς ὁποίους καταβάλλουσι πολλοὺς κόπους, τὴν ἀνάγκη καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἐπαγγελματῶς Διδασκάλου, ὅστις συγκιρῶν τὴν ὀλιγάρκειαν μετὰ τοῦ εὐπρεποῦς, πρόκειται τύπος καὶ ὑπογραμμὸς εἰς τὸ κοινὸν καθαριότητος καὶ πάσης τῆς

λοιπῆς φιλοκαλίας εἰς τε τὸν ἑαυτόν του, τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα του, τὰ ὁποῖα ἐπίσης χρησιμεύουσι ὡς ὑπόδειγμα εἰς τὰ ἐμπιστευμένα αὐτῶ. Ἄλλ' ὁ ὅρισμός οὗτος καὶ ὁ σκοπὸς καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ νομοθέτου ἐματαιώθησαν. Ἐπειδὴ ὁ νόμος ἢ παντάπασι δὲν ἐφηρόσθη, καὶ ἐπομένως ἢ μισθοδοσία τῶν δημοδιδ. ἔμεινε καὶ κατὰ τοῦτο κολοβωμένη, ἢ ἐφηρόσθη κακῶς, ἐνεργουμένης ἀπευθείας παρ' αὐτῶν τῆς εἰσπράξεως, διὰ παράλογον, ἀλλὰ σκόπιμον, δυστροπίαν τῶν δημοτικῶν Ἀρχῶν τοῦ νὰ συμμορφωθῶσι μὲ τὸν νόμον, διὰ νὰ ἔχωσιν οὕτως ἀνοικτὰ καὶ πρόχειρα κατὰ τῶν δημοδιδ. παράπονα ἐκ μέρους τῶν φορολογουμένων γονέων, οἵτινες παρετηρήθη ἀπὸ τῆς συστάσεως τῶν δημοτ. σχολείων, ὅτι οὐδέποτε εὐχαρίστως καὶ τακτικῶς καὶ ἄνευ φιλονεκτικῶν πληρόνουσι τὰ διδάκτρα ταῦτα, εἰ καὶ εἰς τὸν ἐλάχιστον ὅρον τῶν 10 λεπτῶν ἐπίτηδες καὶ πρὸς ζημίαν τῶν δημοδιδ. κατὰ τὸ πλεῖστον προσδιωρισμένα.

Διὰ νὰ ἐκλείψωσιν ἄρα αἱ δυσχέρειαι καὶ τὰ διὰ τῆς ἀπευθείας εἰσπράξεως ἄτοπα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἀπάδουσιν εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν διδασκάλων καὶ τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖται νὰ ἔχη ἐπὶ μαθητῶν καὶ γονέων ἠθικὴν ἐπιβρόην καὶ ὑπόληψιν, μὴ ἐρχόμενος εἰς ἄμεσον ληψοδοσίαν καὶ σχέσιν ὕλικῶν συμφερόντων μετ' αὐτῶν, ἐθεωρήθη ἐπάναγκες νὰ συγχωνευθῶσιν ἀφ' ἑνὸς διὰ τῶν διατάξεων τοῦ 2 ἄρθρου τοῦ προκειμένου νομοσχεδίου καὶ τὰ διδάκτρα εἰς τὴν ὅλην μισθοδοσίαν, νὰ πληρώνονται δ' ἀφ' ἑτέρου παρὰ τῶν γονέων διὰ τῶν ἁρμοδίων εἰσπρακτόρων εἰς τὰ δημοτικὰ ταμεῖα, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ φόροι, κατὰ προσδιορισμὸν τῶν δημοτικῶν συμ-

βουλίων (τὰ ὑποῖα, προκειμένου νὰ προστατεύουσι τὰ δημοτικὰ συμφέροντα, καὶ οὐχὶ ἐκεῖνα τῶν διδασκάλων, θέλουσι εἶσθαι καὶ δικαιότερα), κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ἄρθρου, ὅχι ἀπὸ 10—50 λεπτὰ ποσόν, τὸ ὁποῖον ὑπεγόρευσε ἢ κατάστασις τῶν οικογενειῶν κατὰ τὸ ἔτος 1834, ἀλλ' ἀπὸ 30—90, διότι οὐδεμία σχεδὸν οικογένεια ἐν Ἑλλάδι ἀδυνατεῖ νῦν νὰ πληρόνη δι' ἑν ἢ καὶ δύο τυχόν προεκπαιδευόμενα τέκνα αὐτῆς, ἀπὸ 1—2—3 λεπτὰ τὴν ἡμέραν, ὅσω ἐνδεεῖς καὶ ἂν ἦναι, ἀφοῦ μεταξὺ αὐτῶν εὐρίσκονται καί τινες, οἱ ὁποῖοι εὐχαρίστως πληρόνουσι νῦν ἀπὸ 1 εἰς τὰ δημοσία, καὶ ἀπὸ 2—4—6 δραχμὰς εἰς τὰ ἰδιωτικὰ σχολεῖα καὶ τοὺς γραμματοδιδασκάλους.

Αἱ δὲ ἐξαιρέσεις τῆς φορολογίας τῶν διδάκτρων ἐκρίθησαν ἀναγκαῖαι, διὰ νὰ ἀρθῇ ἐκ τοῦ μέσου ἢ πρόχειρος πρόφασις τινῶν γονέων, οἵτινες προφασίζόμενοι πτωχίαν καὶ ἀνέχειαν, ἀμελοῦν τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἰδίων τέκνων, ὑπεκφεύγοντες οὕτω καὶ τὰς συνεπειὰς τῶν ποινικῶν διατάξεων τοῦ 6 ἄρθρου τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ περὶ δημοτικῶν σχολείων ὀργανικοῦ νόμου.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν ἄρθρ. 1—10· ἐπὶ δὲ τῶν ἐφεξῆς ἕως τέλους τοῦ νομοσχεδίου πᾶσα παρατήρησις καὶ ἀντιλογία περιττή. Δ.

ΠΕΡΙ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΤΩΝ ΣΙΤΗΡΩΝ.

Συνέχεια (Βιβ. τοῦ Λαοῦ φυλ. γ'. σελ. 230)

Ἄλλὰ τὰ ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν σίτων ἐμπόδια δὲν εἶναι μόνον ἀνωφελῆ, εἶναι μάλιστα καὶ ἐπιζήμια εἰς τοὺς παραγωγούς, διότι ἐπιφέρουν ἐμπόδια καὶ εἰς τὴν ἐξαγωγήν. Ἐντὶνι δὲ δικαιώματι ἡδύνατό τις νὰ αἰτήσῃ τὸ ἐλεύθερον τῆς ἐξαγωγῆς, ἐὰν δὲν ἤθελε παραδεχθῆ τὴν ἐλευθερίαν τῆς εἰσαγωγῆς;

Μένει ἤδη τὸ τρίτον μέσον, ὅπερ ὅσον εἶναι δυσκολώτερον, τόσον εἶναι καὶ σπουδαιότερον. Ἐνδέχεται

κυβέρνησις τις νὰ κατέχεται ἀπὸ ἰδέας ὑγιεῖς ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον, ἀλλ' ἔνεκα τῶν κυριευουσῶν τοὺς λαοὺς αὐτῆς προλήψεων νὰ μὴν δύναται νὰ τὰς ἐφαρμόσῃ εὐκόλως. Ἐάν, ἐν καιρῷ μὲν ἐκπτώσεως τῆς τιμῆς, οἱ παραγωγοὶ ἀποδίδουν τὴν ἐκπτώσιν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν, ἐν καιρῷ δὲ ὑπερτιμήσεως, οἱ καταναλωταὶ ἀποδίδουν τὴν αἰτίαν εἰς τὴν ἐξαγωγήν, μολονῶσι καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν διόλου δὲν συντελοῦν αὐται, αἱ κυβερνήσεις δύναται νὰ ἐνδῶσωσιν εἰς παράπονα, καὶ νὰ θυσιάσωσι τὸ πραγματικὸν διὰ τὸ φαινόμενον καὶ τὸ μέλλον διὰ τὸ παρόν· εἶναι μάλιστα ἐνδεχόμενον, παρουσιαζομένων ὑπερβολικῶν φόβων, νὰ νομίσωσιν ὅτι εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ προσθέσωσιν ἄνευ ἀνάγκης τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου, ἤτοι νὰ ἐργασθῶσι μόναι τῶν εἰς τὸ νὰ φέρωσι τὴν σιτοδείαν μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι θέλουν νὰ τὴν ἐμποδίσωσιν. Προκειμένου λόγου περὶ τροφίμων, τὸ κατὰ φαντασίαν κακὸν εἶναι τὸ μᾶλλον ἐπίφοβον, καὶ δύναται ν' ἀποβῇ ἀναγκαῖον νὰ ἐπαυξυνθῇ τὸ πραγματικὸν κακὸν διὰ νὰ καθησυχάσῃ τὸ κατὰ φαντασίαν κακὸν.

Εἶναι εὐχῆς ἔργον νὰ ἀποφύγῃ τις τοιαύτας ἀπαιτήσεις, ἀλλὰ δὲν θέλει δυνηθῆ νὰ τὰς ἀποφύγῃ ἐντελῶς εἰμὴ ἔταν παραγωγοὶ καὶ καταναλωταὶ θέλουν ἐξίσου διδαχθῆ ποῖαι εἶναι αἱ ἀληθεῖς αἰτίαι τῆς μεταβολῆς τῆς τιμῆς τοῦ σίτου, καὶ ποῖα τὰ μέσα τῆς θεραπείας τῆς. Τὸ δυσάρεστον ἐπὶ τῆς ἐκπτώσεως τοῦ σίτου δὲν εἶναι τὸ νὰ πωλῆται οὗτος εἰς ταπεινὴν τιμὴν, ἀλλὰ τὸ νὰ ἦναι πλέον τοῦ δέοντος ἄφθονος, ὃ ἐστὶν ἡ ζήτησις νὰ μὴν εἶναι εἰς ἰσορροπίαν μὲ τὴν προσφορὰν. Τὸ δυσάρεστον ἐπὶ τῆς ἀνυψώσεως τῆς τιμῆς τοῦ σίτου δὲν εἶναι ὅτι εἶναι ὑπερτιμημένος (ἀκριβὴς) ἀλλ' ὅτι εἶναι σπάνιος, ὃ ἐστὶν, ἡ προσφορὰ δὲν εἶναι εἰς ἰσορροπίαν μὲ τὴν ζήτησιν. Καὶ κατὰ τὴν μίαν καὶ κατὰ τὴν ἄλλην περίπτωσιν, ἡ ἀνύψωσις καὶ ἡ

ἐκπτώσις τῆς τιμῆς εἶναι σημεῖα ἢ συμπτώματα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ ἠξεύρῃ τις νὰ παραδέχῃται, καὶ τὰ ὅποια, ὡς πολὺ καλὰ λέγει ὁ κύριος Ῥοσχέρος, φέρουν ἐν ἑαυτοῖς τὴν θεραπείαν τῶν, διότι ἡ ἐκπτώσις εἶναι ἐνθάρρυνσις πρὸς τὴν κατανάλωσιν, ὅταν αὕτη δὲν εἶναι ἀρκετὴ, καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς τιμῆς εἶναι παρακίνησις πρὸς τὴν παραγωγὴν, ὅταν αὕτη δὲν ἦτον ἀρκοῦσα.

Ὁ Κύριος Ῥοσχέρος παραδέχεται ὅτι ἡ ἐπέμβασις τῆς ἐξουσίας δύναται νὰ ἦναι ὠφέλιμος ἐν περιπτώσει ὑπερτιμήσεως τοῦ σίτου, ὅταν ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις ἐν γένει δὲν εἶναι ἱκανῶς προοδευμένη. « Εἶναι εὐκόλον νὰ γνωρίσωμεν, λέγει, ἐάν τὸ ἐμπόριον τῶν τροφίμων εἶναι ἀρκετὰ καλῶς διοργανισμένον· ὅπου βλέπει τις νὰ φέρουν εἰς τὴν ἀγορὰν, εὐθὺς μετὰ τὸ ἀλώνισμα, μεγάλας ποσότητος σίτου, ἐνῶ ἀκολούθως φέρουν ὀλίγας, δύναται νὰ ἦναι βέβαιος ὅτι δὲν ἐσυστήθη ἀκόμη ἐμπορικὴ κλάσις, χρησιμεύουσα εἰς μεσολάβησιν μεταξὺ τῶν παραγωγῶν καὶ καταναλωτῶν· κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀνήκει εἰς τὸ κράτος νὰ συστήσῃ δημοσίαν ἀποθήκην· ἐννοεῖται ὅμως ὅτι, ἅμα αἱ ἀποθήκαι αὐταὶ εἶναι δυνατόν νὰ μεταμορφωθῶσιν εἰς ἰδιωτικὰς περιουσίας, ἡ βελτίωσις θέλει εἶσθαι σημαντικωτάτη, διότι οἱ ἰδιῶται κερδοσκόποι ἔχουν ἄμεσον συμφέρον διὰ νὰ λάβωσι καλὴν ἔκβασιν αἱ ἐπιχειρήσεις τῶν, τὸ ὅποῖον δὲν ἔχουν οἱ Δημόσιοι ὑπάλληλοι· ἡ Κυβέρνησις δὲν πρέπει ποτὲ νὰ λησμονήσῃ ὅτι αἱ ἀποθήκαι τῆς χρησιμεύουν πρὸς ἀποφυγὴν χειροτερεύσεως τῶν πραγμάτων, καὶ εἶναι ἀτελής ἀντικατάστασις τοῦ ἐμπορίου ».

Ὅμοιως, ὅταν τὸ ἐμπόριον τῆς εἰσαγωγῆς δὲν ἦναι ἀρκοῦντως ἀποκαταστημένον, ὁ Κύριος Ῥοσχέρος παραδέχεται, ὅτι τὸ κράτος πρέπει νὰ κάμνῃ ἀγορὰς σίτου ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ πάντοτε τὴν ἰδέαν ὅτι εἶναι τόσον κακὸς ἀγοραστὴς ὅσον καὶ κακὸς πω-

λητής, και την πρόθεσιν του να παύση ἅμα τὸ ἀληθές ἐμπόριον διοργανισθῆ. Καὶ ἄλλα μέσα δύνανται νὰ μεταχειρισθῶσιν, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, οἷον τὸ νὰ μὴν συγχωρῶσι νὰ πωλῆται ἀπαλὸς ἄρτος, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἔκαμε καλὰ ἀποτελέσματα εἰς τὴν Σαξωνίαν κατὰ τὸ 1847, τὸ νὰ διανέμωσιν εἰς τοὺς πτωχοὺς ὅσον ἔνεστιν ἀφθονώτερα βοηθήματα, καὶ τὸ νὰ δίδεται πλειοτέρα ἐπέκτασις εἰς τὰ δημόσια ἔργα. Ἀλλὰ δὲν κρύπτει ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ μέτρα εἶναι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ κακὰ, ὅτι δύνανται νὰ πηγάσωσιν ἐξ αὐτῶν σοβαραὶ περιπλοκαὶ, εἴτε εἰς τὸ μέλλον εἴτε εἰς τὸ παρὸν, καὶ ὅτι αἱ κυβερνήσεις δὲν πρέπει νὰ καταφεύγουν εἰς ταῦτα, εἰμὴ ἐν περιπτώσει προφανεστάτης ἀνάγκης.

Αἱ κυβερνήσεις δὲν πρέπει νὰ πράττωσι τίποτε, ἐκτὸς μόνον εἰς σπουδαιστάτας περιστάσεις καθ' ἃς ἔχουσι πλήρες δικαίωμα νὰ παρεμβαίνωσι, καὶ τοῦτο ὀφείλουν νὰ γνωρίζωσιν οἱ λαοί. Αἱ κυβερνήσεις δὲν εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν βροχὴν καὶ τὸν καλὸν καιρὸν, ἅτινα εἶναι τὰ ἀρχικὰ αἷτια τῆς μεταβολῆς τῶν τιμῶν τοῦ σίτου, δὲν δύνανται αὐταὶ νὰ ἐπιφέρωσι κατὰ τὴν θέλησίν των οὔτε τὴν ἀνύψωσιν οὔτε τὴν ἐκπτώσιν τῶν τιμῶν, καὶ ὅταν ἀναμιγνύωνται εἰς ταῦτα, κινδυνεύουν νὰ κάμουν πλειότερον κακὸν παρά καλόν. Χωρὶς νὰ καταδικασθῶσιν αὐταὶ εἰς παντελῆ ἀπραξίαν, ἢμποροῦν νὰ ἐργασθῶσιν ἐμμέσως αὐξάνοντες τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου καὶ εὐκολύνοντες τὰς συναλλαγάς. Καὶ οἱ καταναλωταὶ καὶ οἱ παραγωγοὶ ὀφείλουν νὰ ζητῶσιν, ὄχι ἀπὸ τὰς κυβερνήσεις, ἀλλ' ἀπὸ τὸν ἴδιον ἑαυτὸν των, ἀπὸ τὴν ἰδίαν των πρόνοιαν, τὰ μέσα τοῦ νὰ προλαμβάνωσιν εἴτε τὰς ἀνυψώσεις εἴτε τὰς ἐκπτώσεις τῶν τιμῶν, καὶ τοσοῦτον μᾶλλον θέλουν δυνηθῆ νὰ ἐπιτύχωσι τοῦτο, ὅσον πλειότερον θέλουν εἶσθαι ἐλεύθεροι εἰς τὰ κινήματά των. Ἴδού τί πρέπει νὰ ἐπιθυμοῦν καὶ ὄχι χιμερικὰς θεραπείας.